

Finanțat de
Uniunea Europeană

Consiliul Raional
Nisporeni

MD – 6401, or. Nisporeni, str. Ioan Vodă, nr. 2
Tel. +373 (264) 22650, Tel/fax.+373 (264) 22057
E-mail: nisporeni_turism@yahoo.com

Strategia de dezvoltare durabilă a raionului Nisporeni (2013-2020)

Nisporeni, 2013

Cuprins:

AUTORI ...	3
INTRODUCERE.....	5
METODOLOGIA DE ELABORARE A STRATEGIEI	6
DATE GENERALE	10
PARTEA I. DEZVOLTAREA ECONOMICĂ ȘI MEDIUL INVESTIȚIONAL	12
1.1 DATE GENERALE	12
1.2 POPULAȚIA ȘI FORȚA DE MUNCĂ	17
1.3 ECONOMIA RAIONULUI NISPORENI	21
1.4 INFRASTRUCTURA GENERALĂ.....	32
1.5 STAREA MEDIULUI NATURAL	36
1.6 INFRASTRUCTURA SOCIALĂ.....	38
1.7 CAPACITĂȚI LOCALE PENTRU SUSȚINEREA INVESTIȚIILOR	47
1.8 EFICIENTIZAREA ENERGETICĂ ȘI DEZVOLRAREA SURSELOR ALTERNATIVE	52
1.9 ANALIZA SWOT ȘI CONCLUZII PENTRU CADRUL INVESTIȚIONAL	56
PARTEA II. VIZIUNE ASUPRA DEZVOLTĂRII ECONOMICE ȘI SOCIALE A RAIONULUI NISPORENI	60
PARTEA III. STRATEGIA DE DEZVOLTARE.	63
3.1 DEFINIREA MISIUNII.....	63
3.2 OBIECTIVELE STRATIGE DE DEZVOLTARE, DIRECȚIILE DE INVESTIȚII ȘI MĂSURILE PRIORITARE	63
3.3 RISCURI ȘI METODE DE PREÎNȚÂMPINARE	64
3.4 MONITORUZAREA ȘI EVALUAREA PLANULUI STRATEGIC.....	65
3.4.1 CADRUL INSTITUȚIONAL DE MONITORIZARE.....	65
3.4.2 INDICATORI DE MONITORIZARE.....	66
3.5 PLANUL DE ACȚIUNI.....	68
ANEXE.....	69
ANEXA 1 PLANUL STRATEGIC DE ACȚIUNI PENTRU PERIOADA 2013-2020	69
ANEXA 2 CARACTERISTICA ZONELOR DE CREȘTERE ECONOMICĂ ÎN RAIONUL NISPORENI.....	82

Autori

Președintele comisiei:

Bîtca Vasile

– Președintele raionului;

Vicepreședintele comisiei:

Verdeș Ghenadie

– Vicepreședintele raionului;

Secretarul comisiei:

Lazăr Vitalie

– Șef secție economie;

Membrii comisiei:

Munteanu Ion

– Vicepreședintele raionului;

Brînzila Ivan

– Secretarul consiliului raional;

Florea Grigore

- Șef direcție Agricultură;

Costru Tudor

– Medic-șef IMSP Spitalul raional Nisporeni;

Lazăr Vera

– Șef adjunct direcție generală finanțe;

Sterpu Nina

– Director general al direcției educației;

Tipa Savelie

– Șef secție construcții și dezvoltarea teritoriului;

Axenti Xenia

– Șef direcție asistență socială și protecția familiei;

Andronachi Aurelia

– Șef secție cultură;

Prisăcaru Zinovia

– Șef secție raională statistică;

Prisacari Ana

– Șef serviciu integrare europeană;

Cibotaru Ion

– Medic-șef Centrul de Sănătate Publică

Danu Doina

– Specialist principal analiză și prognoză;

Ciorici Grigore

– Redactor șef al ziarului Deșteptarea;

Buza Leon

– Antreprenor, consilier raional;

Dosca Nicolai

– Pensionar;

Moraru Ana

– ONG “Deceneu”;

Bîrdan Tatiana

– Reprezentantul SRL “Albasat”TV;

Robu Andrei

– ONG

Șeptelici Tudor

– Consilier raional;

Țugulea Ion

– Consilier raional;

Bouroș Ion

– Consilier raional;

Simionov Claudiu

– Reprezentantul tineretului;

Vidrașcu Ecaterina

– Reprezentantul tineretului;

Echipa de experți:

Danilov Lilian

- Șef secție Planificare Strategică și Programare, ADR Centru;

Bogdea Daniel

- Specialist în probleme strategice și planificare, ADR Centru;

Scobioală Ghenadie

- Consultant în domeniul planificării și programării, Regiunea de Dezvoltare Centru, Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei (GIZ).

Abrevieri și acronime

ADRC	Agenție de Dezvoltare Regională
AE	Agenți Economici
APL	Administrația Publică Locală
ANOFM	Agencia Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă
AAC	Alimentare cu Apă și Canalizare
BAM	Bugetul Asigurărilor Medicale
BL	Buget Local
BRN	Bugetul Raional Nisporeni
BS	Buget de Stat
BV	Buna Vecinătate
CA	Cooperative Agricole
CRN	Consiliul Raional Nisporeni
DAIPRF	Direcția Agricultură , Industria Prelucrătoare, Relații Funciare și Cadastru, CRN
DASPF	Direcția asistență socială și protecție a familiei, CRN
DF	Direcția Finanțe
DÎTS	Direcția Învățământ Tineret și Sport, CRN
ESPN	Euroregiunea „Siret-Prut-Nisporeni”
FEN	Fondul Ecologic Național
FISM	Fondul de Investiții Sociale din Moldova
GIZ	Agencia de Cooperare Internațională a Germaniei
GȚ	Gospodării Țărănești
ha	Hectare
h	oră
ÎI	Întreprinderi Individuale
Î.M „GAAC”	Întreprinderea municipală „Gospodăria de Alimentare cu Apă și Canalizare”
ÎS	Întreprindere de Stat
kW	Kilowatt
kWh	Kilowatt-oră
m ²	Metru pătrat
m ³	Metru cub
MW	Megawatt
MWh	Megawatt-oră
ONG	Organizație Non-Guvernamentală
PNUD	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare
SA	Societate pe Acțiuni
SC	Secția Cultură, CRN
SCGCD	Secția Construcții, Gospodării comunale și Drumuri
SDDRN	Strategia de Dezvoltare Durabilă a raionului Nisporeni
SE	Secția Economie, CRN
SRL	Societate cu Răspundere Limitată
SWOT	Analiza avantajelor, obstacolelor, oportunităților și riscurilor
UE	Uniunea Europeană
USAID	Agencia SUA pentru Dezvoltare Internațională

Introducere

Strategia de Dezvoltare Durabilă a raionului Nisporeni (SDDRN în continuare Strategie) reprezintă un document care are drept scop primordial creșterea nivelului de trai a populației din raion.

Strategia de dezvoltare durabilă a raionului Nisporeni a fost elaborată în mod participativ, cu implicarea diferitor actori sociali. În acest proces complex, s-a ținut cont de interesele comunităților locale de a se dezvolta durabil și echilibrat, de resursele disponibile, de oportunitățile de afaceri în zona de frontieră, posibilitățile de valorificare a parteneriatului public-privat constructiv și responsabil.

Perioada de planificare prevăzută de Strategia de dezvoltare durabilă a raionului Nisporeni este 2013-2020.

Strategia a fost elaborată pentru a stabili cadrul general, măsurile și acțiunile concrete de dezvoltare economică, socială etc. ce vor fi întreprinse în raion. Acest document va reprezenta sistemul de referință pentru elaborarea documentelor strategice și de planificare în unitățile teritorial-administrative de nivelul I din componența raionului Nisporeni.

Obiectivul principal al elaborării Strategiei este de a susține parteneriatele, valorificând maximal oportunitățile de cooperare transfrontalieră pentru creșterea economiei, atragerea investițiilor și asigurarea cu locuri de muncă, reducând decalajele de dezvoltare cu celelalte raioane ale regiunii și dezechilibrul rural-urban.

Prin realizarea acestei Strategii se urmărește în viitor crearea condițiilor necesare pentru dezvoltarea unui mediu atractiv de afaceri, utilizarea și gestionarea eficientă a resurselor, amenajarea zonelor turistice, îmbunătățirea stării mediului natural. Activitatea organelor administrației publice locale trebuie, în același timp, să asigure consultarea, transparența și colaborarea cu sectorul de afaceri și societatea civilă. Resursele locale și atrase vor fi investite prioritar în dezvoltarea continuă a infrastructurii și sprijinirea categoriilor sociale defavorizate.

Destinatarii Strategiei este întreaga comunitate a raionului, autoritățile publice locale, structurile societății civile, instituțiile sociale, sectorul de afaceri, tinerii, Consiliul Raional Nisporeni, precum și alte persoane interesate în dezvoltarea economică regională.

Strategia a fost elaborată de către membrii Grupului de Planificare Strategică, asistați de echipa de experți naționali de la Agenția de Dezvoltare Regională Centru (ADR) și Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei (GIZ).

Strategia este structurată în trei componente principale: analiza diagnostic (potențialul socio-uman, dezvoltarea economiei locale, starea mediului natural, capacitatea instituțională), viziuni asupra dezvoltării socio-economice a raionului și strategia propriu-zisă (abc-ul planificării și valorile comunitare; misiunea comunității și a autorităților publice locale în implementarea Strategiei; riscuri și metode de micșorare a influenței lor; monitorizarea și evaluarea planului strategic; planul strategic de acțiuni).

Strategia cuprinde 5 scopuri strategice și 106 acțiuni, estimate la un cost de 1116,165 mln. lei. Principalii responsabili pentru implementarea Strategiei vor fi autoritățile publice locale (primarul, funcționarii publici, consilierii locali, Consiliul raional).

Metodologia de elaborare a Strategiei

1. Principii generale pentru creșterea investițiilor în raionul Nisporeni

Strategia oferă un cadru clar și coerent pentru:

- oportunitățile oferite investitorilor de raionul Nisporeni
- locația ariilor de interes pentru investitori și competențele gestionarilor
- facilitățile oferite antreprenorilor de autoritățile publice locale de nivelul I și II, inclusiv pentru investitorii străini
- cadru de cooperare și obligațiunile partenerilor
- planul de acțiuni pentru 7 ani

În cooperarea reciprocă sunt puse următoarele principii:

- atragerea și localizarea investițiilor strategice în raion
- diversificarea economiei localităților pentru creșterea bunăstării populației
- utilizarea resurselor locale pentru oportunități economice
- facilitarea relațiilor transfrontaliere
- stimularea capacităților manageriale și de infrastructură.

Eforturile pentru consolidarea potențialului economic, social, cultural, turistic, uman și managerial al raionului Nisporeni sunt axate pe experiența europeană de cooperare prin:

- implicarea agenților economici, investitorilor, comunităților, APL în activitățile din teritoriu
- stimularea formelor alternative de utilizare a potențialului local
- dezvoltarea unei zone economice competitive
- promovarea transparenței și politicilor coerente în raport cu comunitățile locale
- utilizarea bunelor practici în managementul resurselor
- promovarea imaginii pozitive a raionului Nisporeni.

Procedura de lucru pentru elaborarea Strategiei

Diagnosticarea stării actuale de dezvoltare socio– economică a raionului Nisporeni

1. Colectarea de date primare și secundare

În vederea realizării acestei faze, au fost colectate informații (în principal informații statistice), privind domeniile și activitățile luate în analiză, distinct pe fiecare unitate teritorial-administrativă de nivelul I și întregul raion în general. De asemenea, s-a făcut apel la bazele de date raionale.

În cadrul acestei etape au fost construite instrumentele necesare pentru culegerea datelor, au fost colectate datele primare, prelucrate, analizate și interpretate.

Informațiile culese în această etapă, au format setul de date și informații necesar realizării fazei de analiză și diagnostic, precum și pentru faza următoare de elaborare propriu zisă a strategiei de dezvoltare.

Această etapă a avut drept scop realizarea, pe baza informațiilor colectate în etapa anterioară, a diagnosticului socio-economic al raionului. Totodată, pentru realizarea unui diagnostic real, situația identificată în urma informațiilor colectate a fost comparată cu situația din alte raioane a republicii Moldova.

Evaluarea aspectelor favorabile și nefavorabile, precum și a oportunităților și amenințărilor asupra dezvoltării socio-economice a fost realizată cu ajutorul Analizei SWOT.

2. Elaborarea Strategiei de dezvoltare

Pe baza resurselor existente și potențiale, a posibilităților de valorificare a oportunităților identificate, a posibilităților de eliminare/diminuare/evitare a punctelor slabe și posibilitățile de prevenire/contraatac a amenințărilor, au fost identificate viziunea strategică de dezvoltare sau direcția principală de dezvoltare, au fost stabilite obiectivele strategice și au fost trasate prioritățile publice aferente fiecărui obiectiv în parte.

În cadrul priorităților strategice au fost propuse programe specifice care pot fi dezvoltate prin implementarea de proiecte concrete, ce vor putea beneficia de finanțare prin programele active în perioada de planificare.

Stabilirea viziunii și a obiectivelor strategice au fost realizate în concordanță cu politicile și direcțiile generale adoptate de principalele documente strategice raionale, regionale, naționale și europene.

2. Cadrul investițional legal-normativ al Republicii Moldova

Cadrul legal-normativ

- Strategia Națională de Dezvoltare a Republicii Moldova 2012-2020
- Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020
- Strategia de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului pentru anii 2006-2015
- Legea cu privire la investiții în activitatea antreprenorială (2004)
- 35 acorduri bilaterale semnate pentru promovarea și protecția reciprocă a investițiilor
- Legea cu privire la antreprenariat și întreprinderi 845-XII din 03.01.1992
- Legea cu privire la SRL – nr.135-XVI din 14.07.2007
- Strategia de dezvoltare durabilă a turismului în Moldova în anii 2003-2015
- HGO833/2011 cu privire la Programul național pentru eficiență energetică 2011-2020
- Legea cu privire la eficiența energetică Nr. 142 din 02.07.2010
- Legea cu privire la SA –din 02.04.1997, modificată prin legea 163 din 13.07.2007
- Legea cu privire la parcurile industriale din 15.07.2010
- Directiva 2006/32/EC privind eficiența energetică la utilizatorii finali și serviciile energetice și de abrogare a Directivei 93/76/EEC a Consiliului;
- Directiva 2010/31/EU cu privire la performanța energetică a clădirilor.

Politica comercială în Republica Moldova

- Iunie 2001 – Moldova devine membru al Organizației Mondiale a Comerțului
- Iunie 2001 – Moldova devine membru a Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est (PSESE);
- Decembrie 2006 – Republica Moldova semnează acordul de comerț liber în Europa Centrală (CEFTA), devenind astfel membru al acestui acord;
- Acorduri de Comerț Liber sunt semnate cu 10 țări din CSI (cu excepția Tadjikistanului);
- Republica Moldova beneficiază de Sistemul General de Preferințe Plus (GSP+) acordat de UE (circa 9,2 mii grupe de produse din 10,2 mii posibile obțin acces liber fără aplicarea taxelor vamale pe piața UE).
- Republica Moldova aspiră să obțină un regim mai avantajos, bazat pe preferințe comerciale autonome oferite de către Uniunea Europeană

Facilități investiționale în Republica Moldova

Facilități investiționale:

- Întreprinderile în al căror capital social investițiile străine depășesc suma echivalentă cu 250 mii dolari SUA, se scutesc de plata impozitului pe venit în mărime de 50% pe parcursul a 5 ani.
- Întreprinderile în al căror capital social investițiile străine depășesc suma echivalentă cu 2 milioane de dolari S.U.A., pot fi scutite de plata impozitului pe venit pe parcursul a 3 ani consecutivi.

Facilități:

- Companiile producătoare de programe software sunt scutite de plata impozitului pe venit pentru o perioadă de 5 ani consecutivi;
- Scutirea de plata taxelor vamale pentru importul mijloacelor fixe pentru a fi introduse în capitalul statutar al companiei.
- Facilități pentru activitatea în cadrul zonelor economice libere.

Reforme de Liberalizare a Economiei în Republica Moldova

Asigurarea mediului investițional favorabil în raionul Nisporeni

Din Strategia investițională a RM:

Obiectiv fundamental: dezvoltarea economică durabilă a raionului Nisporeni prin asigurarea unor ritmuri înalte de creștere a investițiilor, inclusiv a influxului de investiții străine directe, ținând cont concomitent de posibilitatea de a atinge pe această cale a unui nivel mai înalt al calității vieții populației și a unui grad sporit de ocupare în câmpul muncii.

Obiective principale:

- creșterea investițiilor în scopul asigurării noilor locuri de muncă;
- creșterea investițiilor destinate inovării tehnologice, cercetării științifice și educației, diseminării cunoștințelor manageriale și organizaționale;
- creșterea investițiilor în localitățile care necesită susținere în dezvoltarea lor social-economică;
- extinderea investițiilor menite pentru protecția mediului ambiant, pentru ameliorarea utilizării resurselor naturale și pentru reducerea presiunii asupra mediului, cauzate de activitățile economice;
- susținerea factorilor de producere din raion spre atragerea în raion a potențialului productiv din exterior și producerea aici a bunurilor destinate piețelor externe;
- consolidarea eforturilor tuturor instituțiilor locale implicate în procesul investițional.

DATE GENERALE

Nr.	Denumire indicator	Unitate	Valoare
1.	Populația raionului	locuitori	64340
2.	Ponderea în numărul total al locuitorilor din RM	%	1,9
3.	Populația urbană	locuitori	11726
4.	Ponderea în numărul total populația urbană RM	%	0,9
5.	Gradul de urbanizare, situația din 2011	%	18,6
6.	Suprafața raionului	km ²	629
7.	Ponderea în suprafața totală a RM	%	2,4
8.	Densitatea populației (numărul locuitorilor pe 1 km ²)	locuitori	102
9.	Volumul producției industriale în 2011	mln. lei	60,5
10.	Ponderea în totalul producției industriale a RM	%	0,21

Repartizarea pe zone de creștere economică

- Microzona Nisporeni
- Microzona de Frontiera
- Microzona Nord-Vest
- Microzona Nord-Est
- Microzona Sud-Est

Metodologia repartizării

Principii selectării:

- Aproximarea geografică între localitățile vecine
- Relații socio-economice tradiționale între localități
- Conectarea la aceleași căi de acces în microzone
- Probleme comune de infrastructură

Tabelul 1-1 Informație generalizatoare pe localitățile din raion, pentru anul 2011

Denumirea primăriei	Sate în componen	Nr. locuitori	Suprafața totală, ha	Fond locativ, m ²	Nr. de case	Nr. străzi	Lungimea stradală, km	Nr. Agenți economici
Mz Nisporeni								
Nisporeni	Nisporeni	11726	9203	53784,34	4242	144	67,5	440
Vărzărești	Vărzărești	6315	5669	290000	2600	50	60	101
	Șendreni							
Total		18041	14872	343784,3	6842	194	127,5	541
Ponderea microzonei în raion, %		28,0	25,38	30,09	30,64	22,56	11,08	56,41
Mz Frontiera								
Bărboieni	Bărboieni	904	1189,34	20875	298	16	64	12
Bălăurești	Bălăurești	2552	1687	32140	684	42	80	20
Grozești	Grozești	1627		52516	819	45	76,69	34
Zberoaia	Zberoaia	1850	216	25686	650	12	34,62	19
Marinici	Marinici	2599	2211	34166	814	47	45	19
	Heleșteni							
Călimănești	Călimănești	1023	191,2	10888	275	42	8	9
Total Microz. Frontiera		10555	5494,54	176271	3540	146	244,31	107
Ponderea mz în raion, %		16,62	9,38	15,43	15,85	16,98	21,23	11,15
Mz Nord-Vest								
Brătuleni	Brătuleni	2233	2383	28116	689	43	30	16

Denumirea primăriei	Sate în componen	Nr. locuitori	Suprafața totală, ha	Fond locativ, m2	Nr. de case	Nr. străzi	Lungimea stradală, km	Nr. Agenți economici
	Cârnești	593						
Boldurești	Boldurești	4246	3267	66487	1438	58	46	34
	Băcșeni							
	Chilișoia							
Valea Trestieni	Valea Trestieni	2053	2173	35394	658	54	23	14
	Isăicani							
	Luminița							
	Odobești							
	Selișteni							
Soltanești	Soltanești	1562	1243		463	35	9,4	24
Total N-V		10687	9066	129997	3248	190	108,4	88
Pondere în raion, %		15,08	15,47	11,38	14,54	22,09	9,42	9,17
Mz Nord – Est								
Milești	Milești	3045	4394	52709	1044	76	200	31
Bălănești	Bălănești	2932	4218	51709	1112	30	108	21
	Găureni							
Vânători	Vânători	1128	1540	41070	576	34	63	14
Ciutești	Ciutești	2035	1639	41970	586	32	62	22
	Valea Nârnovei				83			
Ciorești	Ciorești	4600	3756,02	96700	1300	17	35	29
	Vulcănești							
Seliște	Seliște	3420	3826	42794	1208	32	114	26
	Păruceni							
Total N-E		17160	19373,02	326952	5909	221	582	143
Pondere în raion, %		25,16	33,06	28,61	26,46	25,70	50,58	14,91
Mz Sud-Est								
Bursuc	Bursuc	1306	1600	19790	433	21	23	16
Iurceni	Iurceni	2300	2107,16	41324	663	52	12,34	23
	Mârzoaia							
Cristești	Cristești	1257	1385	27211	431	22	19	17
Bolțun	Bolțun	1156	1571,76	18536	331	25	15	10
	Cornești							
Șișcani	Șișcani	2983	3122	58791	935	41	19	14
	Drojdieni							
	Odaia							
Total S-E		9002	9785,92	165652	2793	109	88,34	80
Pondere în raion, %		12,67	16,70	14,50	12,51	12,67	7,68	8,34

Sursa: Oficiul cadastral Nisporeni

PARTEA I. DEZVOLTAREA ECONOMICĂ ȘI MEDIUL INVESTIȚIONAL

1.1 Date generale

Cadrul administrativ

Raionul Nisporeni a fost creat la 23 mai 2003, în baza legii privind reforma administrativ-teritorială nr. XIV-764 din 27.12.2001. Raionul include 23 de primării, în cadrul cărora sunt 39 localități cu o populație de 64,3 mii locuitori [conform datelor statistice raionale la 01.01.2012]. Reședința raionului este orașul Nisporeni cu o populație de 11726 mii locuitori (grad de urbanizare - 18,22%), iar în 38 sate locuiesc cca. 52614 mii locuitori (81,78%).

Localizare

Raionul cuprinde 2,4 % din suprafața totală a Republicii Moldova (62,9 mii ha), fiind învecinat la Nord – cu raioanele Ungheni și Călărași; la Sud - cu raionul Hâncești; la Est - cu raionul Strășeni; la Vest - cu raionul Ungheni și cu județul Iași din România.

Raionul Nisporeni este parte componentă a Euroregiunii “Siret-Prut-Nistru”. Poziția geografică favorizează accesul, comunicațiile și comerțul raionului la hotar cu Uniunea Europeană. Raionul este traversat de traseul de transport – auto internațional: M 1 – Chișinău-Leușeni. Suprafața totală a raionului constituie 62,9 mii ha, din care: terenuri arabile – 21,6 mii ha, plantații multianuale - 8,6 mii ha, terenurile fondului silvic de stat – 15,4 mii ha; terenurile fondului apelor de stat – 1,6 mii ha.

Tabelul 1-2 Structura terenurilor raionului Nisporeni

Denumirea indicatorului	unit. măs.	2008	2009	2010	2011	2012	Raport 11/10,%	Raport 12/11,%
Terenurile cu destinație agricolă	ha	27717,97	27625,77	27741,74	27863,95	27656,21	1,00	0,99
Terenurile localităților	ha	6867,93	6793,72	6848,12	7083,81	7208,27	1,03	1,02
Terenurile destinate industriei, fr-lui ș.a.	ha	389,56	499,34	491,94	486,78	504,21	0,98	1,03
Terenurile fondului silvic	ha	14646,71	14851,8	15069,94	15366,23	15404,57	1,02	1,00
Terenurile fondului apelor	ha	1618,41	1622,67	1624,25	1639,37	1638,12	1,01	0,99
Terenurile fondului de rezervă	ha	11661,03	11508,31	11125,62	10461,47	10252,96	0,94	0,98
Total terenuri raion	ha	62901,61	62901,61	62901,61	62901,61	62664,34	100	0,99

Sursa: Oficiul cadastral Nisporeni

Principalele concluzii referitor la structura funciară pe microzone sunt următoarele:

- Peste 50% din fondul funciar al raionului este concentrat în microzonele Nisporeni și Nord-Est, care mai dețin și peste 46% din terenuri agricole și cca. 60% din fondul silvic.
- În structura exploatațiilor agricole cea mai mică pondere a plantațiilor multianuale (vii și livezi) este la Frontieră și în Nord-Vest.
- În partea de Nord a raionului sunt amplasate cele mai multe terenuri din rezervă.
- Bazinele acvatice sunt repartizate aproape uniform în trei microzone – Nisporeni, Frontieră și Nord-Vest, în celelalte două microzone ponderea bazinelor acvatice este mai redusă.
- Cea mai redusă suprafață împădurită este la Frontieră și dea lungul segmentului raional al autostrăzii Chișinău-Leușeni.

Tabelul 1-3 Structura funciară, ponderea (%) pe microzone

Denumirea microzonă	Total deținători terenuri	Intravilan	Terenuri agricole, inclusiv:							Păduri	Râuri, lacuri,	Alte terenuri	Teren rezerva
			Total teren agricol	Teren arabil	Plantații multianuale, inclusiv:			Păș, fânețe	Pârloa ga				
					Total	Vii	Livezi						
Nisporeni	32,74	24,85	22,99	22,21	23,70	24,40	14,87	64,90	66,50	27,12	21,82	35,63	16,08
Frontiera	6,89	13,95	19,60	22,69	10,89	13,10	6,66	1,61	8,84	10,78	24,26	20,33	15,90
Nord-Vest	16,76	15,40	18,91	22,99	8,47	7,17	10,98	13,24	16,03	14,52	20,88	14,05	21,72
Nord-Est	28,89	30,72	23,83	21,83	29,20	25,76	35,81	18,51	6,62	33,01	21,40	17,35	34,26
Sud-Est	13,08	15,04	14,66	10,26	26,14	29,51	19,67	0,017	1,99	14,57	11,63	12,64	12,05

Sursa: Oficiul cadastral Nisporeni

Problemele și discrepanțele microzonelor:

- Microzona Nisporeni (3 localități, inclusiv 1 oraș) este ocupă o suprafață extinsă, inclusiv cea construită, concentrează cca.1/4 din viile și livezile raionului, precum peste 27% din păduri, totuși are un număr mare de terenuri în pârloagă și rezerve funciare relativ reduse.
- Microzona Frontiera (6 comune, 6 localități) este mică, cu un grad redus de împădurire și pondere mică a plantațiilor multianuale.
- Microzona Nord-Vest (4 comune, 11 sate) este mică, are cea mai mare pondere de terenuri arabile, dar cu cel mai mic grad de plantații multianuale (vii, livezi) și spații forestiere.
- Microzona de Nord-Est (6 comune, 10 sate) este cea mai mare și ocupă cca. 1/3 din teritoriul raionului, inclusiv ca suprafață construită, are cele mai multe vii și livezi, cel mai înalt grad de împădurire, dar și cea mai mică suprafață de bazine acvatice.
- Microzona Sud-Est (5 comune, 9 sate) este cea mai mică din raion, inclusiv ca suprafață construită, cu puține bazine acvatice și terenuri de rezervă, în schimb cu cel mai înalt grad de acoperire cu plantații multianuale și ponderea cea mai mică de terenuri în pârloagă.

Măsurile și acțiuni prioritare:

- Optimizarea valorificării a resurselor funciare prin îmbunătățirea sistemului cadastral, consolidarea terenurilor, reparația căilor de acces la terenuri amplasate la distanțe mari de localitate, tehnologii moderne de prelucrare a terenurilor.
- Atragerea investițiilor prioritare în plantarea viței de vie și a livezilor intensive (la Frontieră și în Nord-Vest) și pentru prelucrarea/procesarea înalt tehnologizată a produselor agricole în centrele de creștere economică a fiecărei microregiuni.
- Revitalizarea în zona de frontieră legumicultura, viticultura, pomicultura, sectorul zootehnic, unde tradițional a fost dezvoltat, iar în prezent aceste ramuri sunt practic distruse. În scopul atragerii investițiilor în agricultura în zona Prutului, unde solurile au o fertilitate înaltă, este necesar de construit drumul Bărboeni-Bălăurești cu o lungime 12,7 km și Bălăurești-Nisporeni – 12,1 km.
- Combaterea eroziunii solului pe terenuri defavorizate (cca.70% pe pante) cu tehnologii agropedologice moderne (Nisporeni, Nord-Vest).

Resurse naturale

Relieful raionului este preponderent deluros. Raionul Nisporeni are un fond forestier bogat (4 ocouri silvice: Nisporeni, Ciorăști, Grozești, Păruceni; 36 sectoare silvice și 16 cantoane) și arii naturale

protejate de stat (Seliște, Milești). Fagul, carpenul, frasinul, ulmul și în special stejarul sunt principalii formatori ai pădurilor din Nisporeni, iar în fâșiile forestiere sunt prezente: cornul, păducelul, măcieșul, liliacul ș.a. arbuști. Fauna este sărăcită numeric deși este diversă: vulpea, pisica sălbatică, jderul de pădure, iepurele, veverița, mierla, porumbelul de pădure, gaița, cinteza, vulturul.

Clima este moderat-continentală, deosebindu-se printr-un caracter instabil. Temperatura medie a aerului este egală cu +8 +9 °C, iar la suprafața solului între +10 +11 grade C. Suma temperaturilor pozitive se menține 9 luni. Temperatura medie a lunii ianuarie în regiune este de -4 grade C. Minima absolută a temperaturilor constituie -33 grade C, iar maxima + 40 grade C. Perioadele reci ale anului sunt scurte. Primele înghețuri apar în luna octombrie, ultimele în luna aprilie. Durata perioadei de temperatură fără ger este de 174 – 179 zile.

Cele mai mari cantități anuale de precipitații constituie 500-550 mm, care cad pe versanții de vest a podișului Moldovei centrale. Cantitatea anuală de precipitații în Nisporeni este de 479 mm. Cea mai mare cantitate de precipitații (55-85%) cade în perioada de vegetație (aprilie – noiembrie). Precipitațiile solide sunt caracteristice în special, pentru lunile ianuarie – februarie. Prima zăpadă cade la sfârșitul lui octombrie, în decembrie stratul de zăpadă devine stabil. În partea centrală a țării, inclusiv Nisporeni zăpada se menține 60 zile. Raionul Nisporeni este una dintre regiunile țării cu risc sporit față de grindină. Numărul cel mai mare de zile cu grindină pe an variază de la 4 până la 8.

Raionul Nisporeni dispune de bogate resurse agroclimatice, ceea ce favorizează dezvoltarea tuturor culturilor cerealiere, legumicole; viței de vie și a pomilor fructiferi.

Resurse turistice naturale și antropice

Raionul Nisporeni are mai multe monumente istorice și culturale care ar putea constitui un itinerar turistic pentru oaspeți. De exemplu, complexul monastic Vărzărești (ctitorit de domnitorul Moldovei Alexandru cel Bun, atestat documentar în 1420), mănăstirea Hâncu (situată pe un loc pitoresc în apropierea satului Bursuc) și alte monumente care țin de istoria neamului nostru (26 biserici vechi). Muzeul de etnografie și istorie din orașul Nisporeni și din s. Iurcenii, care de asemenea, conține mărturii elocvente despre trecutul nostru istoric.

Tot pe teritoriul raionului Nisporeni se afla **cel mai înalt punct geografic din Republica Moldova** - 429,5 m de asupra nivelului mării. Înălțimea e situată în satul Bălănești, unde se află casa-muzeu a scriitorului Grigore Adam. Numai la câteva sute de metri de aceasta localitate, e situat satul Milești, localitate din zona codrilor, în centrul căruia se mai păstrează un conac boieresc, alături de care, pe o suprafață de câteva hectare, dăinuiește un parc, în care, printre diverși arbori și arbuști, se înalță doi copaci care se numesc "Adam și Eva". Parcul de la Milești este declarat monument al naturii. Nu departe de sat, tot pe moșia mileștenilor, se înalță un superb monument, cel al vestitului kneaz Grigori Potiomkin. Aici a decedat, venind cu suita sa din Principatele Dunărene și a fost înmormântat.

De asemenea, i-ar putea încânta pe oaspeții frumosului meleag nisporenean landșafturile și siturile naturale [peisaj pitoresc] din apropierea satelor Bălăurești, Zberoaia, Grozești, Bărboieni, situate în albia râului Prut, iazul și pădurea Cobac, cu arbori seculari ce poartă amintirea secolelor trecute.

La fel pot fi vizitate curțile boierești:

- Conacul Gonata din s. Zberoaia (sec. XIX) cu 4 clădiri pe o suprafață de 2,3 ha,
- Conacul din Milești (sec. XVIII).

Un adevărat tezaur al raionului Nisporeni sunt meșterii populari, care, știu să dea suflet argilei, lemnului, pietrei, loziei, papurii etc. Printre acestea se numără ceramistul Zaharia Triboi din satul Ciorești. Pe meleagurile date s-au nascut actori și artiști ai poporului precum: Mihai Curagău, Gheorghe Țopa, pictorul Ion Cărchilan, Adam Vasile.

Mihai Curagău, actor, artist a poporului. S-a născut la data de 15 august 1943, în satul Bălănești, raionul Nisporeni. În perioada anilor 1960-1964 a urmat studiile de actorie la Institutul de Arte "Gavriil Musicescu" din Chișinău. A jucat pe scena Teatrului muzical-dramatic "A.S. Puskin", preponderent roluri de comedie. În anul 1993 trece în teatrul „Saturicus” unde activează până în prezent. În calitate de actor de film, a debutat în anul 1967 la studioul cinematografic "Moldova-Film", în filmul lui Gheorghe Vodă "Se caută un paznic", în rolul lui Michiduța. Pe parcurs a jucat în circa 18 filme roluri principale și secundare. Activitatea completă a actorului este cuprinsă în cartea "Argint viu pe scândura scenei", apărută în anul 2003. Este deținătorul Premiului pentru cel mai bun rol masculin de planul II (Mache Razachescu din D'ale carnavalului de I.L.Caragiale) în cadrul Galei Premiilor UNITEM 2004.

Tudor Cataraga (1956-2010), fost sculptor. S-a născut pe 4 august 1956, în satul Seliște, raionul Nisporeni. A urmat cursuri de pregătire în atelierele de sculptură la Academia de Arte Frumoase din Sankt-Petersburg, Rusia, iar în 1990 a absolvit Academia de Arte Frumoase, secția sculptură, clasa profesorului Serghei Kubasov, Sankt-Petersburg, Rusia. Este membru titular al Uniunii Artiștilor Plastici din Moldova. Pe parcursul vieții a participat cu lucrări valoroase la foarte multe expoziții din Sankt-Petersburg, Chișinău, Tbilisi, București, Bacău, Dusseldorf, Budapesta, Strasbourg. Printre cele mai cunoscute lucrări se numără monumentul lui Mihai Eminescu din scuarul Teatrului Național „Mihai Eminescu”. Lucrările maestrului se regăsesc în Bălți, Ungheni, Nisporeni. În anul 1998 a obținut Premiul Uniunii Plasticienilor din România, în anul 2000 Medalia "Eminescu", acordată de Președinția României, iar în anul 2001 a fost decorat cu Ordinul „Steaua României”, titlu de Comandor. Și-a pierdut viața, într-un grav accident rutier, pe data 27 decembrie 2010.

Bulicanu Ștefan, regizor. S-a născut la 14 iunie 1949, în satul Boldurești, raionul Nisporeni. În anii 1967-1973, urmează Institutul de Arte "G. Musicescu" din Chișinău, secțiunea regie teatru. După absolvirea Institutului de Arte lucrează în calitate de conducător artistic la Casa de Cultură din Nisporeni. În perioada anilor 1977-1982 urmează studiile la VGIK, secțiunea regie film și TV, clasa profesorului Serghei Gherasimov și Tamara Makarova. În anul 1974 vine la studioul "Moldova-film". A lucrat până în prezent la circa 10 filme artistice și documentare. Merită să fie remarcat filmul "Floare albastră" (1987), film pentru copii și adolescenți, color, în 8 acte. Acțiunea filmului se desfășoară la sat, mai exact în satul de baștina al regizorului. Din anul 1989 este Membru al Uniunii Cineaștilor. Din anul 2000 este Maestru în Artă.

Locuitorii satului Iurcenii, unul dintre cele mai vechi sate din Moldova, se îndeletnicesc cu meseria olăritului. În fiecare an, la început de toamnă, în parcul din centrul satului, are loc "Bălciul olarilor" – o demonstrație a creației meșterilor populari din întreaga Europă, unde poți admira și procura veritabile opere de artă, plăsmuiri ale mâinilor și fanteziei lor.

Printre principalele probleme ale sectorului turistic, pot fi menționate:

- Elaborarea și implementarea nesatisfăcătoare a politicilor turistice la nivel național;
- Conexiunea necorespunzătoare între ofertele turistice (lipsa de produse turistice integrale atractive);
- Capacitatea insuficientă de management în activitățile de turism;
- Lipsa unor strategii de dezvoltare a regiunilor turistice cu caracter de unicat;

- Lipsa specialiștilor instruiți în domeniul turismului și a sistemului de înrolare și perfecționare a personalului turistic.

Dezvoltarea traseelor turistice și a infrastructurii informaționale trebuie să fie axate pe unicitatea punctelor de atracție turistică. Aceasta presupune:

- Integrarea traseelor turistice locale în traseele turistice naționale și internaționale, inclusiv acelor culturale, forestiere etc.;
- Dezvoltarea capacităților hotelurilor , pensiunilor, restaurantelor, cabanelor, inclusiv creșterea capacităților de turism agricol;
- Dezvoltarea unei rețele de locații turistice sub o marcă comercială unică
- Dezvoltarea campingurilor în zonele atractive pentru turiști.

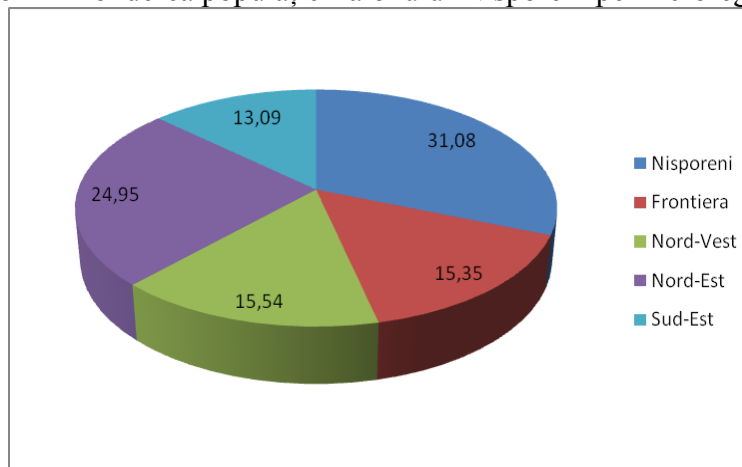
1.2 Populația și forța de muncă

Date demografice

Populația raionului constituie în prezent 1,9% din populația Republicii Moldova. În conformitate cu ultimele date furnizate pentru anii 2011 în raion sunt 64,3 mii locuitori (49,4% - populație masculină și 50,6% - populație feminină, similar cu situația generală din Republicii Moldova).

Densitatea medie a populației raionului este de 102 loc/km², fiind mai mică ca media pe republică (de 100,1 loc/km² în mediu).

Figura 1-1 Ponderea populației raionului Nisporeni pe microregiuni, %

Sursa: calculele autorilor

A treia parte a populației locuiește în microzona Nisporeni, deoarece aici este unicul oraș din raion, comparabil cu populația totală din alte două microzone (Frontiera, N-V), cea mai puțină populație locuiește în Sud-Est în localitățile de-a lungul autostrăzii Chișinău-Leușeni.

Scăderea ratei natalității și sporirea ratei mortalității, precum și migrația în masă a populației a contribuit la micșorarea numărului populației. Generația tânără (grupa de vârstă 0-14 ani) este în continuă descreștere începând cu anii 2000. Raionul Nisporeni se va confrunta în următorii 10 ani cu o accelerare a procesului de îmbătrânire a populației.

Tabelul 1-5 Dinamica ponderii populației în microzonele raionul Nisporeni, 2008-2011 (%)

Denumirea	2008			2009			2010			2011		
	bărbați	femei	total	bărbați	femei	total	bărbați	femei	total	bărbați	Femei	Total
Nisporeni	30,74	31,24	31,45	36,40	35,90	36,14	34,82	35,66	35,25	27,50	26,72	28,0
Frontiera	16,74	16,77	17,00	18,02	17,70	17,86	17,78	17,66	17,70	16,71	16,53	16,62
Nord-Vest	15,21	14,07	14,85	15,72	14,67	15,19	15,60	14,49	15,01	15,10	15,05	15,08
Nord-Est	24,58	24,56	23,47	25,40	25,58	25,49	25,07	25,29	25,18	25,0	25,32	25,16
Sud-Est	12,73	13,36	13,24	13,20	13,97	13,60	12,91	13,70	13,31	12,76	12,59	12,67

Sursa: Consiliul Raional Nisporeni

Cca. 55% din populația raionului este concentrată în zona Nisporeni. În Nisporeni, la Frontieră și în Sud-Est se observă o stabilitate relativă a numărului de locuitori pe parcursul perioadei 2008-2011. În

microregiunile de Nord-Vest și Nord-Est, chiar dacă sumar au cca. 38% din populație, în această perioadă numărul bărbaților și femeilor s-a micșorat cu cca. 7-9%.

Tabelul 1-6 Dinamica populației din microregiuni pe diferite categorii de vârstă, %

Denumire	2008				2011				2008		2011	
	0-2 ani	3-6 ani	7-15 ani	total	0-2 ani	3-6 ani	7-15 ani	total	b. 16-61	f. 16-58	b. 16-61	f. 16-58
Nisporeni	21,16	23,62	27,99	26,18	20,26	19,26	21,42	20,6	30,96	31,99	28,0	27,5
Frontiera	21,35	19,46	17,08	18,13	19,22	19,19	18,04	18,79	18,09	17,91	15,40	15,50
Nord-Vest	18,94	17,20	16,77	17,13	16,96	18,73	16,44	17,01	13,98	12,65	13,86	14,08
Nord-Est	21,17	27,11	25,32	25,95	27,62	25,82	28,51	27,72	23,08	22,75	22,52	23,42
Sud-Est	11,39	12,62	12,84	12,61	13,97	15,38	13,54	14,01	13,90	14,70	11,83	11,85

Sursa: Consiliul Raional Nisporeni

În ultimii 3 ani în general pe raion s-a micșorat numărul copiilor până la 15 ani (cu 8,8%), dar a crescut numărul persoanelor apte de muncă (2% bărbați, 1% femei) și a pensionarilor (4,8%). Cea mai mare descreștere a numărului de copii este înregistrată în Nisporeni și Nord-Vest, iar a forței de muncă în Frontieră și Sud-Est.

Numărul populației până la vârsta aptă de muncă și peste vârsta aptă de muncă în microzonele Nisporeni și Nord-Vest face aproape 50% din numărul total al populației raionului. Numărului persoanelor peste vârsta aptă de muncă este în creștere în microzonele Nisporeni, Sud-Est, iar în celelalte microzone creșterea fiind considerabilă de 100,1% în microzona Nord-est.

Tabelul 1-7 Dinamica persoanelor pensionate din microregiuni, %

Nr.	Denumire	2008	2011
1.	Nisporeni	22,54	23,15
2.	Frontiera	16,94	61,93
3.	Nord-Vest	16,01	63,61
4.	Nord-Est	32,98	100,1
5.	Sud-Est	11,53	54,38

Sursa: Consiliul Raional Nisporeni

Componența etnică a populației raionului Nisporeni se caracterizează astfel: 97,2 % revine moldovenilor, 0,9% rușilor și ucrainenilor, 1,9% - altor naționalități.

Migrația populației

Numărul persoanelor plecate din raion în alte țări constituie 6,8 mii sau 8,7% din populația totală a raionului (situația la 01.01.2011 conform datelor statistice raionale). Conform datelor neoficiale acest număr este cu mult mai mare. Cel mai reprezentativ grup al emigranților îl constituie persoanele de vârstă 20 - 45 ani, care constituie segmentul de bază a forței de muncă ce ar putea asigura dezvoltarea raionului.

Măsuri și acțiuni pentru îmbunătățirea situației demografice în raionul Nisporeni:

- Susținerea familiei și a copilului.
- Acțiuni de echilibrare demografică în plan teritorial
- Menținerea persoanelor apte de muncă în Nord-Vest și Nord-Est.
- Îmbunătățirea evidenței populației.

Forța de muncă

Conform datelor statistice 66,4 % reprezintă populația aptă de muncă, în creștere cu cca.4% față de anul 2011. Totodată, conform datelor BNS, din 2008-2012 s-a observat o dublare a numărului de șomeri înregistrați la Agenția pentru Ocuparea Forței de Muncă de la 256 la 540 persoane. În structura angajărilor ponderea sectorului economic este relativ redusă – cca. 31% (agricultura – 6,6 %; industrie –11,8 %; construcții –2,8 %; comerț –5,1 %; transport și comunicații – 4,7 %). Sectorul administrativ și social este mai mare – cca. 63% (administrație publică – 11,2 %; învățământ – 37,9 %; sănătate și asistență socială – 13,8 %) în alte activități fiind încadrate cca. 6% din forța de muncă.

Tabelul 1-8 Dinamica forței de muncă repartizată pe microzone, %

Denumire	Total populație angajată/înregistrată				Total șomeri înregistrați			
	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Nisporeni	64,0	67,37	61,47	66,45	22,85	27,22	29,78	32,20
Frontiera	14,66	14,89	11,47	12,42	14,52	15,64	13,89	15,25
Nord-Vest	8,66	5,60	4,10	5,60	16,44	12,57	15,26	12,12
Nord-Est	8,00	6,38	16,39	9,31	37,64	31,38	29,41	26,46
Sud-Est	4,66	5,67	7,37	6,21	8,96	13,16	11,63	13,95

Sursa: Consiliul Raional Nisporeni

În raionul Nisporeni se constată că cca. 1/3 din forța de muncă este concentrată în or. Nisporeni și localitățile vecine și a cincea parte – în microzona Nord-Vest. Creșteri semnificative ale numărului de persoane apte de muncă s-au înregistrat la Frontiera (cu 11,3%) și în Nord-Est (10%) în perioada 2008-2011.

Tabelul 1-9 Srtuctura angajaților în câmpul municipiului conform datelor primăriilor microzonelor, %

Denumire	Industria		Agricultură		Învățământ și educație		Sănătate		Servicii și comerț		APL și asigurarea ordinii publice	
	2008	2011	2008	2011	2008	2011	2008	2011	2008	2011	2008	2011
Nisporeni	79,44	74,74	28,80	25,56	32,56	30,14	74,19	57,88	52,66	48,25	17,27	19,12
Frontiera	3,99	12,37	16,45	16,31	18,64	20,01	7,40	5,30	12,41	13,61	23,29	22,43
Nord-Vest	2,99	2,61	17,71	16,58	8,93	9,63	4,51	23,78	8,87	4,18	13,25	13,60
Nord-Est	1,60	3,57	23,75	24,88	24,66	25,05	8,66	8,02	13,12	17,92	21,69	22,43
Sud-Est	11,98	6,71	13,29	16,67	15,21	15,17	5,23	5,03	12,94	16,04	24,50	22,43
Total, pers	1002	1148	22564	24011	1545	1589	554	736	564	742	249	272

Sursa: Consiliul Raional Nisporeni

Analiza principalilor categorii de angajați denotă faptul că:

- Forța de muncă în trecut (cu o ușoară modificare în prezent) a fost repartizată conform schemei de amplasare a complexelor agroindustriale de prelucrare a producției agricole locale. Revigorarea în aceste locații a întreprinderilor de procesare sau prelucrare a producției locale este o soluție pentru reangajarea forței de muncă, care încă nu și-a pierdut total abilitățile specifice.
- Microzona Nisporeni absoarbe majoritatea angajaților în domeniul industriei (cca. 75% în anul 2011 cu o ușoară scădere față de 2008-80%); și în jur de 57% în 2011 în sistemul sănătății și comerțului-48%. La fel zona deține cote importante în angajarea pedagogilor și agricultorilor.

- În Sud-Est și la Frontieră se revigorează parțial sectorul industrial, în timp ce în Nord angajările în industrie sunt aproape inexistente.
- Peste 25% de angajați în agricultură sunt în microzonele Nisporeni și Nord-Est și cca. 25 la sută de lucrători în învățământ și educație preșcolară activează la fel în aceste microzone.
- Majoritatea angajaților în sănătate în anul 2011 au fost în microzona Nisporeni (peste 57%), iar în restul microzonelor înregistrându-se un deficit de angajați .
- Practic jumătate din structurile de servicii și comerț sunt amplasate în microzona Nisporeni.
- Agenții economici din raion au o capacitate de a crea anual între 300 și 400 noi locuri de muncă.

Măsură și acțiuni prioritare:

- Noi locuri de muncă în spațiul rural (în locul fostelor complexe agroindustriale)
- Înregistrarea afacerilor în localitățile cu resurse nevalorificate (funciare, agricole, umane, infrastructură)
- Îmbunătățirea sistemului statistic raional privind structura angajaților.

Costul forței de muncă

În anul 2012 salariul mediu lunar pe raion (2842,3 lei) reprezintă cca. 62,8% față de salariul mediu pe republică. Cele mai mari salarii le încasează personalul din transport și comunicații – 3,2 mii lei pe lună. Cele mai mici salarii medii sunt înregistrate în învățământ și sfera bugetară. Venitul populației din mediul rural este mai mic decât venitul populației din mediul urban. Nivelul redus de salarizare, condițiile nesatisfăcătoare de muncă și de trai sunt factorii principali, ce duc la majorarea numărului tinerilor, ce pleacă peste hotarele țării în căutarea unui lucru mai bine plătit.

Tabelul 1-10 Salariile medii ale angajaților în raionul Nisporeni

Denumirea indicatorului	unit. măsură	2008	2009	2010	2011	2012	Raport 2012/2011,%
Numărul locurilor noi de muncă create	unități	423	212	277	346	408	
Mărimea medie a pensiilor lunare	lei	646.4	775.5	810.9	873.9	957.2	1,09
Salariul mediu lunar al unui salariat pe raion	lei	1580.8	1938.8	2077.3	2329.4	2842.3	1,18
agricultură	lei	1315.6	1537.1	1638.6	2249.7	3529.5	1,56
industrie	lei	1832.0	2145.3	2340.3	2568.4	3183.3	1,24
construcție	lei	1754.9	1889.3	1942.4	2302.7	3785.3	1,64
transporturi	lei	3146.4	2681.8	3628.2	3638.2	2092.3	0,57
activitatea financiară	lei	2501.8	2807.5	3883.3	4014.8	6859.3	1,70
administrația publică	lei	2052.6	2396.2	2496.2	2424.9	3431.2	1,41
învățământ	lei	1182.4	1623.8	2135.6	2337,5	2355,7	1,00
din care profesorii	lei	1784.9	2341.9	2751.1	3222.3	3351,1	1,04
sănătate	lei	1971.5	2364.8	2886.3	3397.4	4903,6	1,44

Sursa: Consiliul Raional Nisporeni

Șomajul

La Agenția Forței de muncă din raion anual sunt înregistrați cca. 0,6 mii șomeri (0,22% din populația aptă de muncă). Anual la cursuri de pregătire profesională sunt antrenați cca. 50 persoane pentru următoarele profesii: lăcătuși-auto, electro-gazo-sudori, bucătari, contabili, frizeri, tâmplari, tencuitori-zugravi. Prin intermediul Agenției în câmpul muncii sunt anual angajate cca. 200 persoane. Pentru prevenirea și diminuarea șomajului în rândul tinerilor pentru anii 2011-2012, a fost elaborat un plan de acțiuni de nivel raional.

1.3 ECONOMIA raionului NISPORENI

Ramurile principale formatoare a economie raionului sunt:

- Agrcultura
- Industria prelucrătoare a producției agricole
- Serviciile și comerțul

Raionul Nisporeni este preponderent agricol bazat pe mici proprietari agricoli individuali și un număr limitat de întreprinderi care prelucreează producția locală până la produsul finit. Gradul de diversificare a economiei este extrem de redus, în special prin întreprinderi mici de comerț și servicii. IMM în ultima perioadă au o tendință susținută de creștere (cca.18%), iar numărul GT s-a micșorat cu peste 20% din contul reorientării spre alte tipuri de activitate sau datorită migrație.

Tabelul 1-11 Agenții economici din agricultură, ponderea pe microzone, %

Nr.	Denumire	GT 2011	GT 2012	CA 2011	CA 2012	AGT 2011	AGT 2012
1.	Nisporeni	17,68	17,57	100	0	100,00	100,00
2.	Frontiera	21,28	21,21	0	0	0,00	0,00
3.	Nord-Vest	15,30	15,25	0	0	0,00	0,00
4.	Nord-Est	30,03	29,95	0	0	0,00	0,00
5.	Sud-Est	15,90	15,99	0	0	0,00	0,00

Sursa: Consiliul Raional Nisporeni

Agenții economici din agricultură sunt în mare măsură gospodăriile țărănești, repartizate relativ omogen pe teritoriul raionului, dar cu o mai mare pondere în Nord-Est și Frontiera (cca. 50% din GT). Majoritatea cooperativelor agricole și asociațiilor de gospodării țărănești sunt în microzona Nisporeni. Acest fapt denotă necesitatea consolidării capacităților agricultorilor mici în gospodării mai mari spre periferiile raionului.

Tabelul 1-12 Agenții economici, ponderea pe microzone, %

Denumire	Îl 2011	Îl 2012	Pat 2011	Pat. 2012	SA 2011	SA 2012	SRL 2011	SRL 2012	ÎS 2011	ÎS 2012	Alte 2011	Alte 2012
Nisporeni	56,76	56,41	96,81	89,13	95,23	95,23	68,09	69,82	34,37	34,37	46,04	46,24
Frontiera	11,28	11,15	0,63	2,71	0	0	8,57	6,90	18,75	18,75	13,48	13,29
Nord-Vest	9,26	9,17	0	1,08	0	0	6,70	6,39	12,5	12,5	9,38	9,24
Nord-Est	14,69	14,91	3,18	2,17	4,76	4,76	9,11	9,46	18,75	18,75	24,34	24,56
Sud-Est	7,98	8,34	1,91	4,89	0	0	7,50	7,41	15,62	15,62	6,74	6,64
Total	939	959	157	184	21	21	373	391	32	32	341	346

Sursa: Consiliul Raional Nisporeni

Majoritatea absolută de Întreprinderi Individuale (ÎI) este amplasată în microzona Nisporeni, dar numărul lor aici este într-o ușoară descreștere în ultimii 2 ani. Peste 80% de SA și SRL sunt amplasate în microzona Nisporeni, evidențiinduse o ușoară creștere a numărului de SRL (2 %).

Numărul de deținători de patente a scăzut în majoritatea microzonelor și a crescut cu cca. 10% în microzona Nisporeni.

Întreprinderi de stat s-au mai păstrat doar în microzonele Nisporeni și Nord-Est.

Măsuri și acțiuni prioritare pentru îmbunătățirea situației agenților economici:

- Dezvoltarea industriei prelucrătoare în locațiile tradiționale. Renovarea fabricilor de prelucrare a fructelor și fabricilor de vin (Milești, Bratuleni, Vărzărești). Dezvoltarea afacerilor de uscare a fructelor (prunelor, vișină, cireșe, mere, pere)
- Încurajarea agenților economici din sectorul IMM prin facilități la impozitare
- Crearea Centrului Unic de Contact, incubatorului pentru susținerea sectorului IMM
- Acțiuni de promovare a agenților economici pe piața internă și externă
- Încurajarea agenților economici să se înregistreze în teritoriul unde activează sau
- Promovarea schimbării cadrului legislativ care ar permite virarea impozitelor/taxelor nu conform adresei de înregistrare a agentului economic dar către bugetul la locul unde activează
- Susținerea deschiderii filialelor în teritoriu a întreprinderilor mari
- Scutirea de taxe/impozite locale în primii 2 ani
- Susținerea creării cooperativelor de marketing cu infrastructura de păstrare, sortare a producției de fructe, legume, struguri, câte 2-3 în fiecare microzonă, mini fabricilor de prelucrare a legumelor, fructelor, cultivării intensive a legumelor în câmp deschis și solarii.

Tabelul 1-13 Indicatorii principali ai realizării producției locale

Denumirea indicatorului	unit. măsură	2008	2009	2010	2011	2012	Raport 2012/2011,%
Volumul producției industriale							
- În prețuri curente	mii lei	35996	37285	51002	59109	68240,7	1.15
Producția agricolă, prețuri comparabile	mii lei	158737	263623	274321	284921	314025	1,10
Vinzări de mărfuri cu amănuntul	mii lei	212176,9	205069,9	232728,2	219832,9	231725,2	1.05
din care prin unități comerciale	mii lei	114283,0	121884,8	144891,4	131996,1	143888,4	1.09
Servicii cu plată prestate populației	mii lei	67040,3	68375,2	77271,7	68771,8	51950,7	0.75

Sursa: Consiliul Raional Nisporeni

Producția agricolă comercializată depășește de cca. 4 ori valoarea producției industriale, iar volumul producției industriale înregistrează o creștere nesemnificativă în 2012 cu 1,15 puncte procentuale față de 2011.

Unitățile de comerț întregesc creșterea vânzărilor către populație atât în magazine cât și din piețele agricole. În general comercializarea serviciilor are o tendință susținută de creștere (cca. 50%) în ultima perioadă.

A. Agricultură

Tabelul 1-14 Date generale din agricultură

Denumirea indicatorilor	Unit. măsur	2008	2009	2010	2011	2012	Raport 2012/2011 %
Suprafața totală a raionului Nisporeni	ha	62901	62901	62901	62901	62901	100%
Total teren agricol, inclusiv:	ha	27717,07	27625,77	27741,74	27863,95	27656,21	0,99
Teren arabil	ha	18890,78	17569,14	16897,88	16185,42	15905,48	0,98
Vii, livezi	ha	8576,96	8456,96	8195,45	7907,95	7807,95	0,99
Producția agricolă, prețuri comparabile	mii lei	158737	263623	274321	284921	314025	1,10
Nr. gospodării țărănești	unități	17633	18201	19023	17601	17687	1,00
Salariul mediu lunar al unui salariat pe raion	lei	853	1938,8	2077,3	2329,4	2842,3	1,22
Salariul mediu în agricultură	lei	742	1537,1	1638,6	2249,7	3529,5	1,56

Sursa: Consiliul Raional Nisporeni

Terenuri agricole

Agricultura deține un rol important în economia raionului. Terenurile agricole ocupă 48,0% din suprafața totală a raionului. Sectorul privat deține cea mai mare parte a terenurilor agricole și asigură totodată cea mai mare parte a producției agricole. Potrivit datelor statistice pe raion, în anul 2012 producția agricolă (în prețuri curente) a constituit 571,7 mii lei. Pe cap de locuitor producția agricolă alcătuiește 4,8 mii lei.

Bonitatea medie a solurilor este de 52 grade. Sistemul de protecție antierozional este constituit din 435 ha fâșii forestiere de protecție.

Suprafața totală tratată cu preparate chimice constituie 11342 ha (cca. 4,1% din total). La nivelul anului 2012 pe 1620 ha (7,8 % din total) au fost introduse în sol 210 tone de îngrășăminte minerale, sau 129,6 kg/ha.

Structura exploatașilor agricole

Structura terenurilor agricole este relativ stabilă. Cea mai mare pondere o dețin terenurile arabile – 71,8% din suprafața totală a terenurilor destinate agriculturii. Terenurile arabile alcătuiesc 19578,2 ha [conform datelor statistice din agricultură], sau 68,2 % din suprafața totală a terenurilor destinate agriculturii.

Tabelul 1-15 Structura exploatașilor agricole

Denumirea indicatorului	unit. măs.	2008	2009	2010	2011	2012	Raport 09/08,%	Raport 11/10,%
Terenurile cu destinație agricolă	ha	27717,97	27625,77	27741,74	27863,95	27656,21	100,44	100,75
Terenurile localităților	ha	6867,93	6793,72	6848,12	7083,81	7208,27	103,44	101,75
Terenurile destinate industriei, fr-lui ș.a.	ha	389,56	499,34	491,94	486,78	504,21	98,96	103,58
Terenurile fondului silvic	ha	14646,71	14851,8	15069,94	15366,23	15404,57	101,97	100,25
Terenurile fondului apelor	ha	1618,41	1622,67	1624,25	1639,37	1638,12	100,93	99,92
Terenurile fondului de rezervă	ha	11661,03	11508,31	11125,62	10461,47	10252,96	94,03	98,01
Total terenuri raion	ha	62901,61	62901,61	62901,61	62901,61	62664,34	100	100

Sursa: Consiliul Raional Nisporeni

Vița-de-vie este cultivată pe 4,6 mii ha, livezile pe 2,5 mii ha. Nivelul de plantare a viței-de-vie e mult mai înalt, decât nivelul de plantare a livezilor.

Dinamica exploatațiilor agricole înregistrează o creștere ușoară din contul fondului de rezervă a primăriilor.

Tabelul 1-16 Structura terenurilor agricole, ponderea (%) pe microzone

Denumirea microzonă	Total deținut ori de teren	Terenuri agricole, inclusiv:						
		Total agricol	Teren arabil	Plantații multianuale, inclusiv:			Pășune, fânețe	Pârloaga
				Total	Vii	Livezi		
Nisporeni	32,74	22,99	22,21	23,70	24,40	14,87	64,90	66,50
Frontiera	6,89	19,60	22,69	10,89	13,10	6,66	1,61	8,84
Nord-Vest	16,76	18,91	22,99	8,47	7,17	10,98	13,24	16,03
Nord-Est	28,89	23,83	21,83	29,20	25,76	35,81	18,51	6,62
Sud-Est	13,08	14,66	10,26	26,14	29,51	19,67	0,017	1,99

Sursa: Consiliul Raional Nisporeni

La nivelul microzonelor se observă o repartizare relativ uniformă a terenurilor agricole, dar cu o pondere însemnată a plantațiilor multianuale (vii, livezi) la Nisporeni, Nord-Est și Sud-Est. Totodată cele mai multe terenuri neprelucrate se găsesc în microzona Nisporeni.

Producătorii agricoli

Terenurile agricole sînt gestionate de 17687 Gospodării Țărănești (GT), 17 Societăți cu Răspundere Limitată (SRL), 1 Societate pe Acțiuni (SA), 1 Cooperative Agricole (CA) de producere. După forma organizatorico-juridică, întreprinderile agricole se clasifică astfel: 1 Cooperative de producere cu o suprafață de 150 ha, 17 SRL cu suprafața de 2200 ha, 17,6 mii GT cu o suprafață de 25,3 mii ha.

În ultimii ani, sectorul agrar s-a dezvoltat neuniform, din cauza condițiilor climaterice nefavorabile (înghețurile din iarna 2009-2010, seceta din 2011, 2012), parcelării excesive a terenurilor, utilizării materialului semincer necalitativ. E de menționat, că în 2011 față de anii precedenți, volumului de producere la toate culturile agricole a scăzut considerabil.

Numărul mediu al salariaților în agricultură, în întreprinderile raportate (fără gospodăriile țărănești, care nu prezintă date statistice) este de 312 persoane, iar salariul mediu lunar în anul 2012 a alcătuit 3529,5 lei.

Piața agricolă

Producția agricolă este realizată la piețele locale, raională și în Chișinău. Un volum redus de produse sunt exportate în stare proaspătă în exterior. Majoritatea gospodăriilor țărănești îndeplinesc doar necesitățile proprii ale familiei. Lipsesc în raion întreprinderi mari de colectare și prelucrare a producției agricole, cu excepția întreprinderilor vitivinicole și de uscare a prunelor. Sunt necesare cooperative, societăți comerciale, care ar colecta, prelucra și livra producția agricolă recoltată de proprietarii de pământ din localitățile raionului.

Volumul producției agricole în prețuri comparabile a crescut în 2012 cu 1,15 puncte procentuale față de anul 2011, datorită majorării volumului producerii în sectorul zootehnic, producția vegetală s-a redus considerabil din cauza secetei.

Sectorul zootehnic

Este dezvoltat prioritar prin vităritul în gospodăriile auxiliare ale populației, pentru deservirea cărora în raion activează, 5 farmacii veterinare și 25 puncte de însămânțare artificială. Șeptelul de animale la 01.01.2013 a constituit:

- bovine - 2421 capete (cu 732 mai puțin de cât la 01.01.2012), inclusiv vaci – 1746 (cu 595 mai puțin)
- porcine – 5729 (cu 4281 mai puțin)
- ovine și caprine – 15881 (cu 3202 mai puține)
- cabaline – 1569 (cu 149 mai puține)
- păsări – 171445 mii (cu 53109 mii păsări mai puține).

Micșorarea numărului de animale, în gospodăriile auxiliare ale populației, s-a produs datorită secetei din vara anului 2011 și 2012.

B. Industria

Tabelul 1-17 Date generale în domeniul industriei, raionul Nisporeni

Denumirea indicatorului	unit. măsură	2009	2010	2011	2012	Raport 2012/2011,%
Sectorul industrial, total	unit	47	50	58	64	1,10
Întreprinderi vitivinicole	unit	8	8	6	5	0,83
Întreprinderi de prelucrare a fructelor	unit	4	6	8	9	1,12
Întreprinderi de prelucrare a grăunțoaselor	unit	20	19	17	17	1,0
Întreprinderi din industria ușoară	unit	2	3	5	5	100,0
Întreprinderi producătoare materiale de construcții	unit	7	9	16	11	0,68
IMM	unit	1349	1424	1511	1597	1,05
Volumul producției industriale						
În prețuri curente	mii lei	97521	40078	60665,9	68240,7	1,12
num angajați industrie	persoane	614	607	688	709	1,03
Salariul mediu lunar al unui salariat pe raion	lei	1938,8	2077,3	2329,4	2842,3	1,22
Salariul mediu în industrie	lei	2145,3	2340,3	2568,4	3183,3	1,23

Sursa: Consiliul Raional Nisporeni

Ponderea persoanelor ocupate în industrie este de cca. 13,8%, dar cu unele fluctuații în dependență de conjunctura de pe piețele regionale. În raion funcționează 64 întreprinderi de prelucrare a produselor locale. Totodată raionul Nisporeni este caracterizat printr-un nivel scăzut de dezvoltare al sectorului industrial. Sectorul industrial al raionului este reprezentat de industria prelucrătoare (91,8 %, cu venituri din vânzări de 100151,6 mii lei) și industria ușoară (8,2 %, vânzări de 3,4 mln. lei) specializată în fabricarea articolelor de îmbrăcăminte. Ponderea persoanelor ocupate în sectorul industrial din raion este de 11,8%. Numărul mediu de salariați în întreprinderile industriale este de peste 700 persoane, cu un salariu mediu lunar de 3183,3 mii lei. Sectorul privat din industrie a asigurat 90,5 % din volumul total de producție, fabricat în raion; cel mixt – 9,4 %.

Cauzele subdezvoltării sectorului industrial din raion țin de infrastructura industrială slab dezvoltată, lipsa unei strategii de promovare a produselor locale pe terțe piețe, neasigurarea calității produselor și

lipsa tehnologiilor moderne, iar potențialul uman încadrat în această sferă necesită pregătire profesională.

Industria prelucrătoare

În economia raionului un rol important îl joacă industria de prelucrare a strugurilor (10-15 mii t/an, 50-60 mln. lei/an), prelucrarea uleiului vegetal, producerea făinei, a pâinii și produse de panificație, uscarea prunelor (350-400 t/an).

Sectorul industriei prelucrătoare î-l reprezintă întreprinderile de fabricare a vinurilor, care au produs producție în sumă de 29,6 mln lei sau 71,2 % (în prezent în teritoriu activează 8 fabrici de vin, cea mai mare fiind SA „Nis-Struguraș”, întreprindere cu capital străin, unde în anul 2012 a recoltat 2830 mii/t cu un cost de 12660 mln. lei, iar în 2013 a recoltat 1780 mii/t-costul 4300 mln.lei ;

1 întreprindere de prelucrare a cărnii, care a produs producție în sumă de 3,7 mln lei, sau 9,8 % din volumul total al producției industriei prelucrătoare și 10 întreprinderi de fabricare a pâinii și a produselor de patiserie, care au produs producție în sumă de 1,8 mln. lei, sau 5,0 % din volumul total al producției industriei prelucrătoare.

Tabelul 1-18 Industria materialelor de construcții

Denumirea indicatorilor	Unit. măsură	2011	2012	2012/2011%
Numărul total de agenți economici, total, inclusiv	unit	19472	19620	101,9
Sectorul industrial, total	unit	56	66	119,5
Sectorul construcții, total	unit	16	11	108,7

Sursa: Consiliul Raional Nisporeni

Deși bogat în resurse locale de materiale de construcție, ponderea acestei industrii este nesemnificativă.

Nu sunt valorificate oportunitățile pentru prelucrarea industrială a resurselor locale de materiale de construcții.

Industria vitivinicolă

Industria de prelucrare a strugurilor produce cca.10-15 mii t/an și o cifră de afaceri de cca. 50-60 mil. lei/an. Întreprinderile de fabricare a vinurilor au produs în 2012 producție în sumă de 29,6 mln lei sau 71,2 % din totalul producției industriale. În prezent în teritoriu activează 8 fabrici de vin, cea mai mare fiind întreprinderea cu capital străin SA „Nis-Struguraș”.

Deși în ultimii 2 ani volumul producției de vinuri s-a redus, întreprinderile de producere a vinurilor dețin cota majoritară în volumul total pe industrie, iar industria vinicolă este cea mai importantă ramură a industriei raionului. Piețele de export nediversificate și înăsprirea concurenței pe piețele tradiționale impun companiile vinicole să recurgă la raționalizarea sistemului de afaceri, îmbunătățirea sistemelor calității, sporirea activității sectorului de marketing și vânzări.

C. Servicii și comerț

La începutul anului 2013 volumul cifrei de afaceri la întreprinderile cu activitate principală de comerț cu amănuntul a înregistrat o creștere de 44,3 % (în prețuri comparabile) față de începutul anului 2012.

În ianuarie-aprilie 2013 volumul cifrei în comerțul cu amănuntul s-a majorat cu 23,4% față de perioada corespunzătoare din anul precedent.

Tabelul 1-19 Comerț și servicii

Activitatea economică	Aprilie 2013 în % față de aprilie 2012	Ianuarie-aprilie 2013 în % față de ian.-aprilie 2012
-----------------------	--	--

Comerț cu amănuntul	144,3	123,4
Servicii de piață prestate populației	98,1	96,5
Comerț cu ridicata	81,0	88,8
Servicii de piață prestate în special întreprinderilor	74,0	87,3

Sursa: Consiliul raional Nisporeni

În luna aprilie 2013 volumul cifrei de afaceri la întreprinderile cu activitate principală de servicii de piață prestate populației a fost în scădere cu 1,9% față de aprilie 2012.

În luna aprilie 2013 valoarea cifrei de afaceri la întreprinderile cu activitate principală de comerț cu ridicata a înregistrat o majorare cu 19% comparativ cu anul 2012, iar valoarea cifrei de afaceri la întreprinderile cu activitate principală de servicii de piață prestate în special întreprinderilor a înregistrat o descreștere de 26% .

Serviciile de transport

Principalele mijloace de transport de pasageri sunt autobuzele și microbuzele. Transportul mărfurilor este asigurat, predominant, de firmele private. Principalele destinații pentru transportul de mărfuri sunt: mun. Chișinău și stația de cale ferată Bucovăț.

Tabelul 1-20 Serviciile de transport

Denumirea indicatorului	unit. de măsură	2012	în % față de anul 2011
Transport			
Parcursul mărfurilor realizate de întreprinderile de transport	mii tone — km	45956,8	136,7
Parcursul pasagerilor	mii pas. - km	712500	117,1
Mărfuri transportate de întreprinderile de transport	mii tone — km	244,2	171,9
Lungimea drumurilor cu acoperire rigidă	km	82,67	100,0

Sursa: Consiliul Raional Nisporeni

În anul 2012 întreprinderile din raion posesoare de autovehicule de marfă au transportat 447,1 mii tone de mărfuri, ce reprezintă 152,3 % din volumul mărfurilor transportate în anul 2011. parcursul autovehiculelor a totalizat 6177,3 mii km, fiind în creștere cu 12,2 % față de aceeași perioadă a anului 2011. întreprinderile posesoare de autobuse, microbuse, autoturisme și taxiuri au transportat 712,5 mii pasageri, cu 11,7 % mai mult ca în anul precedent.

Tabelul 1-21 Situația autovehiculelor în inventar în a.2012

Denumirea	Numărul-total bucăți a.2012	Numărul-total, bucăți a.2011	În % față a. 2011
Autocamioane-total, din care	208	201	103,5
-autobasculante	24	23	104,3
-autocamioane cu obloane	95	70	135,7
-furgoane	13	13	100,0
-refrigeratoare	4	2	200,0

-autocisterne	56	56	100,0
Camionete și autoturizme tip furgon	3	4	75,0
Autobuze și microbuse	32	26	123,1
Autoturizme (taximetre)	115	121	95,0

Sursa: Biroul național de Statistică

Serviciile bancare

În raionul Nisporeni funcționează filiale a 4 bănci, respectiv:

- Moldovagroindbanc
- Victoria Bank
- Banca de Economii a Moldovei cu reprezentanțe în unele localități rurale
- Moldinconbank

La fel în unele localități rurale sunt Asociații de Economii și Împrumuturi a cetățenilor (Nisporeni, Valea Treistieni, Ciutești ș.a.). În or. Nisporeni se găsesc companii de asigurări ASITO, EuroAsig, DonarisGroup, MoldAsig.

Serviciile comunale

Ponderea infrastructurii utilităților publice în raion este situată sub media pe țară, iar nivelul de deservire a serviciilor necesită îmbunătățire și modernizare. Infrastructura slab dezvoltată constituie un impediment în crearea condițiilor de dezvoltare a industriei și a micului business.

Serviciile turism

Raionul Nisporeni este inclus în rutele turistice naționale "Zona turistică Vest", care conectează localitățile Chișinău – Suruceni – Condrița – Căpriana – Hâncu – Iurcenii. Un mare potențial are conectarea raionului la rutele turistice transfrontaliere a Euroregiunii Siret – Prut – Nistru.

Orașul Nisporeni este inclus în Programul Național pentru zona de Centru „Drumul vinului”. Localitatea este înconjurată de impunătoare suprafețe de vii (aproximativ 818 ha), principalele soiuri de vie fiind cele albe (Aligote, Sauvignon, Chardonay). În oraș funcționează două întreprinderi de prelucrare a strugurilor: SA „Nis-Struguraș” și SRL „Maurt”, unde pot fi organizate degustații.

Tabelul 1-22 Repartizarea capacităților de cazare pe microzone, %

Denumire	unități de cazare				Locuri de cazare				tabere			
	2008	2009	2010	2011	2008	2009	2010	2011	2008	2009	2010	2011
Nisporeni	33,33	33,33	50,00	50,00	15,61	15,61	13,60	13,60	25,00	25,00	25,00	25,00
Frontiera	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nord-Vest	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nord-Est	0	0	0	0	0	0	0	0	25	25	25	25
Sud-Est	66,67	66,67	50,00	50,00	84,39	84,39	86,40	86,40	50,00	50,00	50,00	50,00
Total	3	3	4	4	237	237	272	272	4	4	4	4

Sursa: Consiliul Raional Nisporeni

Sistemul turistic al raionului Nisporeni este dezechilibrat teritorial. Majoritatea unităților de cazare este amplasată în microregiunile Nisporeni și Sud-Est. Cea mai bună capacitate de cazare are microzona Sud-Est. În Nisporeni capacitatea este de aproape 6 ori mai mică decât în microzona Sud-Est. Jumătate din tabere sunt în microzona Sud-Est, câte 25% sunt amplasate în microzonele Nisporeni și Nord-Est.

2 microzone (Frontiera și Nord-Vest) nu dispun de structuri de cazare și nu pot asigura în caz de necesitate cazarea oaspeților raionului.

Hotele

Serviciile de cazare sunt oferite de 2 hoteluri din or. Nisporeni (Prietenia, La Natalia) și 2 tabere estivale.

În or. Nisporeni activează la moment două hotele:

- "Prietenia" (str. Alexandu cel Bun 47) cu 20 numere,
- "La Natalia" (str. Alexandu cel Bun 102) cu 15 numere.

În cadrul or. Nisporeni își desfășoară activitatea doar o Agenție de Turism „Crisalex-Tur” deschisă în anul 2009, aceasta oferă populației pachete turistice- vacanțe la mare sau munte, croaziere și alte destinații exotice.

Tabere estivale

În raionul Nisporeni sunt 7 tabere estivale, din care 2 funcționale:

- "Mârzoaia" gestionată de DÎTS cu o capacitate de 150 de locuri pentru un tur, iar într-o perioadă estivală poate să fie 4-5 tururi.
- Vărzărești, privată.

Tabelul 1-23 Cheltuieli publice pentru domeniul turistic

Denumirea indicatorilor	Unit. măsură	2009	2010	2011	2012	Raport 2011/2010%	Raport 2012/2011%
turism	mii lei	0,85	0,90	0,95	0,95	1,056	1,00

Sursa: Consiliul Raional Nisporeni

Deși sectorul turistic este formator de imagine și oferă soluții pentru vacanța copiilor în perioada estivală, cheltuielile publice pentru turism sunt extrem de reduse. Începând cu 2008 CR Nisporeni în cadrul proiectului Tacis CBC "Dezvoltarea traseelor turistice în zona transfrontalieră Nisporeni-Prut" a unei contribuții de cca. 30 mii euro pentru 2 ani de zile. Totodată DÎTS alocă anual mijloace pentru acoperirea parțială a costurilor de sejur în tabăra de copii "Mârzoaia", pe care o gestionează.

Măsurile și acțiuni prioritare:

- Elaborarea programului de dezvoltare a turismului
- Elaborarea și cofinanțarea proiectelor de turism rural.
- Susținerea dezvoltării serviciilor turistice private în zona rurală, organizarea pensiunilor agroturistice.
- Susținerea construcției structurilor de cazare pentru turiști.
- Promovarea unui traseu turistic de 1 zi: Chișinău-mănăstirile Căpriană, Hâncu cu vizitarea observatorului AȘRM (Lozova, Ciuciuleni), muzeului etnografic din Iurcenii, fabricii de vin (Șișcani), muzeului lui Pușkin din Dolna și întoarcerea la Chișinău.
- Dezvoltarea serviciilor prestate călătorilor tranzitari pe autostrada Balcani
- Încurajarea agenților economici pentru dezvoltarea meșteșugurilor populare (olăritul, lemnăritul, producerea diferitor suvenire)
- Organizarea activităților culturale și sportive în localități.

Investiții prioritare

Situația generală

Deși în sectorul privat se observă o înviorare a investițiilor pentru construcții (în special locuințe ale cetățenilor) și dotarea cu mijloace fixe, inclusiv în sectorul productiv, la nivelul surselor publice acest indicator este mai modest. Posibilitățile investiționale ale statului sunt foarte limitate, deși în ultimii ani se observă o majorare a acestora, în special în infrastructura socială.

Tabelul 1-24 Tabel comparativ surse pentru investiții

Denumirea indicatorului	unit. măsură	2009	2010	2011	2012	Raport 2010/2009. %	Raport 2012/2011 %
Investitii							
Investiții în capital fix, total	mii lei	13141,2	34256,5	35761,9	81690,4	3,96 ori	2,28
pe formă de activitate Publică	mii lei	8944,63	19455,2	26973,3	59675,3	5,5 ori	2,21
pe formă de activitate Privată	mii lei	900,14	4734	12393,4	17591,1	2,6 ori	1,42
pe formă de activitate Mixtă	mii lei	1746,34	5759	5672	1681,3	98,5	0,29
pe formă de activitate Străină	mii lei	1550,12	4308	10459,8	27280,1	2,4 ori	2,61

Sursa: Consiliul Raional Nisporeni

În realizarea proiectelor investiționale un rol important î-l au agenții economici. Mijloacele proprii ale întreprinderilor pentru efectuarea investițiilor în capital fix, înnoirea fondurilor fixe și lărgirea bazei tehnice de producție, nu sunt suficiente și se completează parțial prin împrumutul resurselor de la băncile comerciale. În aceste condiții, surse ale majorării semnificative a investițiilor pot deveni mijloacele financiare ale populației și, îndeosebi, investițiile străine, care practic sunt nelimitate.

Structura investițiilor

Structura investițiilor în capital fix este de 81690,4 mii lei, pe formă de proprietate se prezintă astfel: proprietatea publică – 78,8 %, privată – 9,1 %, mixtă (publică și privată) – 0,2 %, străină – 7,7 %, mixtă – 4,2 %. Suma de 59675,3 mln. lei revine sectorului de proprietate publică. Întru realizarea procesului investițional au fost însușite preponderent mijloacele proprii ale întreprinderilor, cota-parte a cărora a constituit 19,1 % din volumul total al mijloacelor utilizate; 6,2 % constituie cota-parte a investițiilor străine și 7,1 % - din bugetul de stat.

Analiza SWOT

Puncte tari	Puncte slabe
- Soluri fertile și landșafturi pentru cultivarea viilor și livezilor - Existența a 8 fabrici de vinuri funcționale cu posibilități de export - Existența frigoriferelor aprox. 5000 tone pentru a oferi servicii populației - Tehnică agricolă suficientă - Creșterea progresivă a IMM circa (18%) - Creșterea suprafețelor de vii și livezi - Bază materială bună pentru producerea pâinii - Potențial turistic (mănăstiri, locuri pitorești, conace) - Căi de acces la traseul internațional-Leușeni - Apropierea de UE (zona economic-liberă Ungheni) - Deplasarea liberă în zona de frontieră-Romania - Resurse naturale ca : lut, argilă (Iurceni, Drojdieni, Vărzărești), carieră la Șișcani - Școala profesională pentru calificarea elevilor - Infrastructură turistică hoteluri; agropensiuni - Consultanță în domeniul agriculturii (ACSA, AGROINFORM) - Pârția de schi de la Ciorăști - Fabrica de încălțăminte Nires-Internațional	- Migrația în creștere 3% anual - Forța de muncă în scădere - Capacități limitate de depozitare a produselor agricole în anumite zone (Seliște, Ciutești, Bălănești) - Nerespectarea tehnologiilor de prelucrare a solurilor-degradarea acestora. - Sector industrial slab dezvoltat - Lipsa unei piețe agricole amenajate în centru raional - Productivitate scăzută a plantațiilor vechi (vii, livezi) - Sistem de irigații nefuncțional în raion - Experiență limitată în scrierea și implementarea proiectelor și atragerea de investiții - Drumuri deteriorate- impact negativ asupra economiei - Lipsa facilităților pentru dezvoltarea afacerilor mici - Lipsa transparenței și eficienței sistemului de reglementare a Climatului de afaceri și investițional - Atractivitate scăzută pentru investitori, cauzată, în special, de lipsa de informații relevante cu privire la mediul local - Costul ridicat al creditării
Oportunități	Riscuri
- Modernizarea tehnologiilor agricole - Crearea incubatorului de afaceri - Subvenționarea în agricultură - Creditarea afacerilor - Micșorarea TVA în agricultură - Reabilitarea complexului de suine la Soltănești	- Presiunea fiscală duce la închiderea Întreprinderilor - Instabilitatea politică la nivel central - Corupția la nivel de stat - Calamități naturale - Birocrația în eliberarea documentelor (licențe, autorizații, ș.a) - Fragmentarea APL –descentralizare în formarea bugetelor de către primării - Reforma administrativ-teritorială, care consta prin pierderea statutului de centru raional

1.4 INFRASTRUCTURA GENERALĂ

Rețeaua rutieră și transportul

Raionul Nisporeni dispune de o rețea de drumuri de 238,27 km, din care: drumuri naționale –97,77 km, un segment de 17 km a traseului internațional Chișinău – Leușeni; drumuri locale - 140,5 km. Potrivit indicatorilor social-economiici, care caracterizează condițiile de trai ale populației raionului (situația la 01.01.2011), lungimea totală a drumurilor și străzilor din localitățile raionului e de 941 km, din care cu acoperire rigidă 15,4%, sau 145 km, (în ultimii 5 ani au fost reparate doar 34,5 km, sau 23,8 %.)

Calitatea drumurilor este nesatisfăcătoare, are un grad mare de uzură; majoritatea necesită reparații. E necesar de a construi noi porțiuni de drumuri, străzi.

Menținerea drumurilor publice de importanță națională și raională este pusă în seama SA ”Drumuri Ialoveni”, la întreținerea căreia se află 243,2 km de drum, din care drumuri naționale 102,7 km și drumuri locale – 140,5km. Legătura dintre raionul Nisporeni cu celelalte raioane se realizează prin intermediul auto-magistralelor de importanță națională și internațională. Calitatea acestor magistrale este satisfăcătoare. Drumurile locale, însă, sunt o problemă pentru majoritatea localităților din raion. Dificultățile legate de transportul de marfă și călători spre or. Chișinău și spre or. Nisporeni determină caracterul scăzut al dezvoltării economiei regiunii.

Tabelul 1-25 Infrastructura drumurilor, ponderea (%) pe microzone

Denumire	2008					2012				
	naționale	locale	cu îmbrăc. Rigidă	străzi, drumuri	insl. îmbr. Rigidă	naționale	locale	cu îmbrăc. Rigidă	străzi, drumuri	insl. îmbr. Rigidă
Nisporeni	24,32	14,59	24,16	29,42	73,68	24,32	14,59	24,16	28,88	74,36
Frontiera	9,46	21,49	14,86	17,01	5,26	9,46	21,49	14,86	16,83	5,13
Nord-Vest	5,41	25,48	5,79	15,41	10,53	5,41	25,48	5,79	15,47	10,26
Nord-Est	17,57	25,41	22,64	26,07	2,63	17,57	25,41	22,64	25,2	2,56
Sud-Est	43,24	13,03	32,55	13,09	7,89	43,2	13,03	32,55	13,61	7,69
Total	102,7	140,5	131,2	324,7	38	102,7	140,5	131,2	335,9	39

Sursa: Consiliul Raional Nisporeni

Principalele concluzii privind infrastructura rutieră sunt:

Nisporeni și localitățile de-a lungul automagistralei Chișinău – Leușeni dețin o pondere semnificativă a drumurilor acoperite cu îmbrăcăminte asfaltică și asigură accesibilitatea pe drumuri naționale, restul teritoriului revenindu-i cca. 43,3% din drumuri asfaltate. Numărul drumurilor cu îmbrăcăminte rigidă a crescut din 2008 până în 2012 doar în microzona Nisporeni. Acest fapt, dar și starea îmbrăcămintei asfaltice rutiere din restul raionului crează mari discrepanțe în plan teritorial al asigurării accesului cetățenilor și oaspeților spre destinațiile locale. Unele localități din Nordul raionului sunt conectate la drumuri de foarte proastă calitate.

Din cauza stării nesatisfăcătoare a drumurilor, atractivitatea localităților rurale este destul de scăzută. În prezent sunt 3 localități (Mîrzoaia, Valea Nărnovei și Heleșteni), care n-au legătură permanentă cu centrul raional, din cauza lipsei drumurilor cu acoperire rigidă. Bugetele reduse ale primăriilor nu permit reparația capitală a drumurilor ce traversează satele. În contextul problematicei legate de reparația drumurilor, trebuie de menționat că dacă în sfera reabilitării drumurilor naționale se simte o înviorare, apoi problema reparației drumurilor locale este dată uitării. Se solicită ca în raion să fie elaborat un program concret de reparație a drumurilor locale, urmând a fi discutate posibilitățile asigurării financiare a proiectelor care vor fi elaborate în acest sens.

Măsuri și acțiuni prioritare:

- Îmbunătățirea căilor de acces prin reconstrucția drumurilor prin accesarea programelor transfrontaliere
- construcția de drumuri de la Nisporeni spre alte microzone.
- îmbunătățirea căilor de acces spre terenurile agricole amplasate la periferia zonei.
- amenajarea teritoriilor publice pentru atragerea investițiilor strategice, inclusiv prin sporirea accesibilității lor.

Tabelul 1-26 Dinamica numărului de autoturisme în raion

Nr.	Denumire	2008	2009	2010	2011
1	Nisporeni	75,57	73,54	72,35	69,95
2	Frontiera	8,27	8,08	8,12	8,15
3	Nord-Vest	3,60	3,95	4,31	4,49
4	Nord-Est	7,29	9,32	10,09	10,58
5	Sud-Est	5,27	5,12	5,13	6,82
	Total	4667	5238	5591	6096

Sursa: Consiliul Raional Nisporeni

În raionul Nisporeni aproape fiecare a cincea familie deține un automobil, fapt care demonstrează un grad de mobilitate medie a locuitorilor din raion. Majoritatea autoturismelor din raion sunt concentrate în Nisporeni, dar în ultimii 4 ani se observă o creștere (1-3%) a ponderii autoturismelor în Nordul și Sudul raionului. Acest fapt îmbunătățește gradul de mobilitate și accesibilitate a populației rurale de aici.

Rețeaua de gaz

Până în prezent dispun de rețea de gaze naturale doar 18 localități, din numărul total de 39. În total pe raion, la rețeaua de gaze naturale sunt conectate 24 mii de case și apartamente, precum și aproximativ 500 agenți economici. Conectarea la rețeaua de gaze naturale se realizează paralel în instituțiile socio-economice și în gospodăriile individuale. Gospodăriile individuale se conectează pe cont propriu.

Telefonizarea

Conform situației anului 2012, nivelulul de asigurare cu posturi telefonice în raion este de 16,81mii posturi, sau cca. 24 posturi telefonice la 100 locuitori.

Aprovizionarea cu apă

La moment, consumatorul major de apă este orașul Nisporeni. Consumatorii industriali sunt amplasați în jurul orașului Nisporeni, pe când zonele rurale sunt caracterizate prin consumul menajer de apă.

În orașul Nisporeni există un sistem de alimentare cu apă de o lungime totală de 19,5 km de rețele, inclusiv 8 stații de pompare, 8 sonde de adâncime, având o capacitate de 3300 m³/zi. Consumul specific mediu este de 12 l/pers/zi, apa nefacturată în sistem fiind de cca. 59,9%. Consumul energetic specific este de cca. 1,3 kWh/ m³.

Numai 10 % din apa utilizată de populația orașului Nisporeni, cât de cât corespunde cerințelor și este adusă din surse locale (fântini, cișmele și izvoare), cealaltă parte de apă este primită centralizat din apeductul comunal, care nu corespunde normelor și cerințelor sanitare după calitate de mulți ani. Încercările de a îmbunătăți calitatea apei din apeductul comunal, prin implementarea proiectului pilot

„stația de tratare a apelor de profunzime”, a atins doar 30 la sută din rezultatele așteptate, din diferite motive au eșuat și stația nu funcționează de aproape un an.

Din 39 de localități 17 dispun de apeducte (44 % din total). Ponderea fondului locativ dotat cu apeduct din raion este de 29,5% (media pe republică e de 37,5%). Pentru necesități potabile, populația din oraș, colectează apă din fântinile proprii construite în curte, cele publice și cișmelele amplasate pe străzile și în afara localității. Orașul dispune de circa 300 surse decentralizate, dintre care 210 fântini publice, 8 izvoare și cișmele.

Examinările efectuate în ultimii ani la sursele decentralizate arată că investigațiile nu corespund cerințelor atât după indicii sanitaro-chimici (nitrați, duritate, reziduu sec), cât și după indicii microbiologici, din cele investigate în anul 2012 - 77,7% apa nu corespunde cerințelor după indicatorii chimici și 70,4% după cei microbiologici. Indicii respectivi în anul 2011 a fost de 78,9% și 41,0%.

Această situație tensionată rămîne și în anul curent, cu tendințe spre îmbunătățire a calității apei după cantitatea de nitrați

În construcția rețelelor de apeduct sunt necesare resurse financiare mari, pe care autoritățile locale nu le pot acoperi. De aceea este necesară implementarea programelor naționale și internaționale în domeniu.

Sistemul de canalizare existent

Sistemul de canalizare existent în orașul Nisporeni constă dintr-o rețea de canalizare de o lungime totală de 6,8 km, inclusiv 3 stații de pompare și 1 stație de epurare a apelor uzate. Această stație are o capacitate de 1236 m³/zi din care doar 22,9% sunt utilizate. La “GAAC” sunt conectați prin canalizare: 1242 apartamente și 284 case particulare. Unele segmente din sistemul de canalizare, inclusiv stațiile de pompare, au fost recent renovate, sa efectuat reconstrucția stației de epurare cu instalarea utilajului primit din Republica Cehă. Consumul energetic specific al sistemului de canalizare în or. Nisporeni este de cca. 0,5 kWh/ m³. Din localitățile rurale doar satele Cristești și Iurcenii dispun de sisteme centralizate de canalizare, finanțate de proiectul ApaSan.

Gospodăria comunală

La moment, serviciile de alimentare cu apă, canalizare și epurare a apelor uzate în or. Nisporeni sunt prestate de Î.M. GAAC Nisporeni, pe cînd în localități rurale operarea și întreținerea sistemelor existente îi revine autorităților publice locale din localitățile respective și/sau asociațiilor de consumatori. Î.M. GAAC Nisporeni prezintă un potențial pentru extinderea serviciilor de Alimentare cu Apă și Canalizare (AAC) asupra altor localități din raionul Nisporeni.

Analiza SWOT

• Apeduct Prut-Nisporeni (4localități) cu potențial de creștere • 14 localități conectate la rețeaua de gaz • Rețea de drumuri existentă locală • Raionul este traversat de drumuri naționale • Existența a 3 stații de epurare (aprox.20 mii de beneficiari) • Poligon regional de depozitare a deșeurilor menajere • 12 sisteme de apeduct (local) • Sistem centralizat de salubritate (4 localități, cca. 7 mii de beneficiari) • Acces a populației la serviciile telefonice, internet, telecomunicații • Rețea electrică 100% • Televiziuni locale	• Drumuri locale/raionale deteriorate • Circa 70% din populație nu au acces la apeduct • 85% nu au acces la canalizare centralizat • 80% din populație nu au acces la servicii de salubritate • Lipsa stațiilor de epurare • Iluminarea stradală limitată • Număr insuficient de specialiști în domeniu infrastructurii	
Oportunități	Riscuri	
• Extinderea sistemului de apeduct Prut-Nisporeni • Acces la surse de finanțare naționale și externe • Dezvoltarea rețelelor de canalizare și stațiilor de epurare • Extinderea rețelelor de gaze naturale • Conexiuni la rețeaua rutieră și economia regională/națională • Proiecte transfrontaliere • Strategii/programe naționale corelate cu necesități locale	• Calamități naturale • Instabilitate politică (națională și regională) • Fonduri insuficiente (naționale și regionale) • Conlucrarea inefficientă APC/APL • Cadrul legal deficitar (achizițiile publice) • Proiecte tehnice necalitative	

1.5 STAREA MEDIULUI NATURAL

Salubritatea localităților

Raionul Nisporeni se confruntă cu probleme serioase ce țin de protecția mediului și asigurarea serviciilor de bază. Majoritatea localităților din raion nu dispun de o gunoiște autorizată, precum și drumurile de acces către gunoiști sunt în stare nesatisfăcătoare. Practic, în toate localitățile raionului există problema gunoiștilor neautorizate care apar în preajma râulețelor, la hotarele localităților sau în alte locuri neamenajate corespunzător. Serviciul salubritate este caracterizat printr-un nivel scăzut de organizare.

În raionul Nisporeni infrastructura și managementul deșeurilor menajere este extrem de slab dezvoltată, atât cantitativ, cât și calitativ. Se atestă un nivel înalt de poluare a solurilor, apelor și alte componente mediului cauzat de tradițiile neprietenoase ale mediului și infrastructura slab dezvoltată, dar și de indiferența populației. Pentru regiune e specifică colectarea neseparată a deșeurilor și lipsește serviciul de reciclare a acestor deșeuri.

Principalele probleme:

- *Există foarte puține gunoiști autorizate, în rest sunt neautorizate și nici nu se duce evidență la toate gunoiștile existente;*
- *Lipsa unui centru de colectare a deșeurilor reciclabile.*
- *Lipsa utilajului și tehnicii speciale pentru colectarea deșeurilor menajere*
- *Insuficiența bazei tehnice a serviciilor publice de salubritate existente. Uzură fizică și morală pronunțată a bazei tehnice a serviciilor de salubritate existente. Atare problemă conduce la nivelul scăzut al calității serviciilor de salubritate și randamentului acestuia.*
- *Situația ecologică nesatisfăcătoare la rampele de depozitare a deșeurilor menajere solide. O parte de deșeuri se depozitează în afara perimetrelor admise, o altă parte se aruncă în ravene, luncile râurilor, pe terenurile agricole și împădurite, fapt ce conduce la apariția unui număr considerabil de gunoiști stihinice.*

La finele anului 2011 s-a lansat proiectul: "Salubritatea localităților din raioanele Nisporeni, Strășeni și Călărași pentru un mediu curat și sănătos". Acesta constă în construcția și amenajarea a 82 de platforme de precollectare selectivă a deșeurilor dotate cu containere pentru depozitarea deșeurilor solide, cu transportarea ulterioară la poligonul de depozitare deșeurilor comun pentru zona dată.

Un avantaj al proiectului este lichidarea gunoiștelor neautorizate din cele 13 de localități beneficiare, iar un alt avantaj fiind crearea de noi locuri de muncă în cadrul Întreprinderii de salubritate din or. Nisporeni. Iar în satele Cristești, Iurcenii, Bolșun și Bursuc are loc construcție și amenajarea a 20 de platforme pentru acumularea deșeurilor cu 60 de containere.

Ierarhia de management al deșeurilor, care este o prioritate în Strategia de Gestionare a Deșeurilor (și care este în concordanță cu politica UE) stabilește prioritatea acțiunilor pentru managementul durabil al deșeurilor, după cum urmează, în ordine descrescătoare a priorității:

- **Prevenirea** și reducerea: minimizarea generării deșeurilor. Unele deșeuri ar putea fi evitate complet, în timp ce, în alte cazuri, cantitățile pot fi minimizate. Ar trebui să se acorde prioritate specială reducerii componentelor periculoase ale deșeurilor și ar putea fi necesară eliminarea completă a anumitor materiale periculoase din fluxul de deșeuri;
- **Reutilizare:** Punerea obiectelor înapoi în uz, astfel încât acestea să nu intre în fluxul de deșeuri. Printre exemple se numără reșaparea anvelopelor sau reîncărcarea sticlelor;
- **Reciclare:** Separarea materialelor pentru conversia în produse noi, cum ar fi reprocessarea hârtiei utilizate în noi produse din hârtie;
- **Recuperarea:** Obținerea valorii suplimentare din deșeuri prin transformarea acestora în ceva diferit, cum ar fi transformarea deșeurilor organice în compost și recuperarea energiei din deșeuri;

- **Eliminarea pe teren:** Este opțiunea cea mai puțin atractivă de management al deșeurilor. Prioritatea în eliminarea deșeurilor ar trebui să fie asigurarea faptului că aceasta este realizată la un standard înalt pentru a limita impactul asupra mediului.

Strategia identifică ca prioritate de dezvoltare principiile de recuperare și reutilizare a resurselor, concomitent cu acțiunile de reducere treptată și reabilitarea locurilor existente de eliminare a deșeurilor, care vor fi înlocuite de un număr mic de depozite de deșeuri care vor deservi mai multe comunități la nivel regional.

Viziunea abordată asupra managementului deșeurilor se prezintă astfel: "De a deveni o regiune care asigură un mediu curat ca un rezultat al cooperării inter-municipale care implică în mod activ locuitorii într-un sistem integrat de gestionare a deșeurilor, fezabil din punct de vedere tehnic și financiar, precum și accesibil pentru populație".

Dezvoltarea sectorului este planificată pentru trei faze principale, și anume pe termen scurt (2013-2017), mediu (2018-2022) și lung (2023 și mai departe).

Obiectivele care vor fi identificate sunt pentru atingerea scopurilor de planificare tehnică și financiară. Realizarea obiectivelor va depinde de o serie de factori, inclusiv a eficienței de sensibilizare a opiniei publice și inițiative de comunicare, a suportului legislativ/regulator, aplicarea răspunderii extinse a producătorului și acțiunile suplimentare pentru asigurarea respectării de către agenții economici și alte entități.

Propunem următoarele recomandări:

- Elaborarea Regulamentului cu privire la funcționarea serviciilor de colectare a deșeurilor în raionul Nisporeni;
- Efectuarea analizei compoziției morfologice a deșeurilor generate;
- Lichidarea gunoiștilor ilegale prin recultivarea terenurilor și evacuarea deșeurilor în caz de necesitate;
- Organizarea unei campanii de informare a populației despre necesitatea salubrității localității;
- Crearea, modernizarea, concesionarea serviciului de salubritate în teritoriu, precum și organizarea parteneriatelor publice-private;
- Dotarea gospodăriilor și întreprinderilor cu urne speciale pentru colectarea deșeurilor;
- Promovarea educației ecologice.

1.6 INFRASTRUCTURA SOCIALĂ

Educație

Sistemul de învățământ are un rol primordial în crearea premiselor pentru dezvoltarea umană durabilă și edificarea unei societăți bazate pe cunoaștere.

Capacitatea instituțiilor de învățământ din raion acoperă necesitățile locuitorilor, cu excepția instituțiilor preșcolare. Aceste resurse au fost utilizate în mod special pentru întreținere curentă și salarizare (98,7%). Pentru eficientizarea procesului de studiu, instituțiile educative întâmpină dificultăți în ceea ce privește dotarea cu materiale didactice și echipament necesare. De remarcat că din an în an crește numărul copiilor, ai căror părinți pleacă la muncă peste hotarele republicii, ei rămânând la bunici, rude sau de unii singuri. Astfel în 2012 se atestă, 896 copii ai căror ambii părinți au plecat, iar 2136 mii copii unde a plecat un singur părinte.

Tabelul 1-27 Structura cheltuielilor, ponderea (%) pe microzone

Denumirea	Învățământ total				Tineret și sport				Cămine culturale			
	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Nisporeni	27,34	27,83	25,44	25,48	88,28	92,90	87,22	87,99	22,13	12,90	12,64	20,39
Mz. Frontieră	19,56	19,88	19,81	18,16	2,36	1,38	3,06	3,18	18,78	31,93	33,25	26,04
Mz. Nord-Vest	14,33	15,67	15,08	15,57	4,06	0,81	3,30	0,7	28,19	17,61	10,04	16,98
Mz. Nord-Est	27,34	27,83	25,44	24,42	88,28	92,90	87,22	5,21	22,13	12,90	12,64	24,41
Mz. Sud-Est	13,60	15,17	14,30	16,35	1,76	2,52	2,45	2,91	10,46	10,34	12,83	12,17
Total raion	60503,7	68180,9	80568,3	86729,0	512	1032,1	627,4	882,7	3392,9	4384,6	6718,3	5097,1

Sursa: Consiliul Raional Nisporeni

Repartizarea cheltuielilor pentru învățământ și alte necesități sociale sunt într-o creștere susținută, dar repartizarea acestor fonduri este extrem de neuniformă la nivelul microzonelor. Astfel sursele pentru învățământ au crescut substanțial spre localitățile din zonele Nisporeni, de Frontieră și Nord-Est, dar au scăzut simțitor în Nord-Vest și Sud-Est.

Acțiunile pentru necesitățile culturale și sportive ale tinerilor sunt susținute masiv (cca. 87%) în or. Nisporeni și mai puțin în teritoriu.

Reteaua școlară

Analiza tendințelor demografice pe diferite categorii de vîrstă indică păstrarea numărului relativ redus al populației școlare în următorii ani, cu efecte imediate asupra instituțiilor de învățământ, fiind afectate, în principal școlile din învățământul primar și gimnazial și liceele din localitățile rurale.

În anul de studii 2012-2013 numărul total al copiilor școlarizați este mai mic față de anul de studii 2009-2010 cu 18%.

Tabelul 1-28 Situația rețelei și populației școlare în perioada anilor 2009-2013 este:

Instituția	2009-2010		2010-2011		2011-2012		2012-2013	
	Nr.de instituții	Nr. copiilor	Nr.de instituții	Nr. copiilor	Nr.de instituții	Nr. copiilor	Nr.de instituții	Nr. copiilor
Școli primare	0	0	0	0	0	0	0	0
Școli primare-grădinițe	1	66	1	57	1	58	3	84
Școli medii	0	0	0	0	0	0	0	0
Gimnazii	23	7318	23	6969	23	6619	21	6227

Gimnazii internat	0	0	0	0	0	0	0	0
Licee	10	1000	10	1040	10	1002	9	734
Școli internat cu regim special	1	80	1	70	1	65	1	53
Case de creație	1	480	1	460	1	440	1	350
Școli sportive	1	420	1	450	1	460	1	525
Total	37	9364	37	9046	37	8644	36	7982

Sursa: Consiliul raional Nisporeni

În termeni economici pentru domeniul educației, micșorarea numărului populației școlare echivalează ipotetic cu faptul că în sistem apar tot mai puține clase complete, ceea ce duce la optimizarea rețelei școlare și reducerea posturilor didactice. Educația calitativă și accesibilă este un element indispensabil în combaterea sărăciei într-o manieră durabilă.

Pentru asigurarea continuității și eficacității implementării politicilor educaționale, respectării cadrului legislativ și normativ al învățământului, în raion activează Direcția Învățământ Tineret și Sport (DÎTS), care și-a desfășurat activitatea educațională în anul de studii 2012-2013, reieșind din planul managerial, în baza subiectului lansat la Conferința Pedagogilor din august 2012 ”Dezvoltarea învățământului din Republica Moldova prin asigurarea accesului la o educație de calitate”, trasând următoarele obiective:

- implementarea continuă a curriculumului modernizat bazat pe competențe;
- formarea corpului profesoral în conștientizarea conceptului de competență;
- conștientizarea ierarhiei competenței, ajustarea tipurilor de competențe la treptele de școlaritate – preșcolară, primară, gimnazială, liceală;
- promovarea și implementarea politicilor la nivel de sistem educațional.

Începînd cu 01 septembrie 2011 în raion au funcționat 32 instituții preuniversitare cu un contingent de 7679 elevi, la sfârșitul anului de studii 2011-2012 sunt 7546 de elevi.

În anul școlar 2012-2013 în instituțiile de învățământ preuniversitar își fac studiile 7054 elevi în 350 clase. Inclusiv: Licee -9; Gimnazii -21; Școli primare - grădinițe -3 (la 01.09.2013).

Cu program de educație nonformală funcționează Centrul de Creație Nisporeni cu 350 copii, Școala de Sport cu 525 elevi. În Școala Auxiliară Internat își fac studiile - 53 copii.

În raion sunt șase școli de circumscripție (Liceul Teoretic Seliște, Liceul Teoretic „Alexandru cel Bun”, Vărzărești, Liceul Teoretic „Gr. Vieru”, Iurcenii, Gimnaziul „V. Bulicanu”, Boldurești, Gimnaziul Șîșcani, Gimnaziul Brătuleni).

Cadrele didactice

În instituțiile de învățământ în anul 2012-2013 corpul profesoral este reprezentat de 667 cadre didactice, din care:

- pensionari -131;
- tineri specialiști -12;

Din instituțiile de învățământ preuniversitar au abandonat activitatea 41 cadre didactice. Dețin grad didactic – 351 specialiști.

Sistemul educațional preșcolar este reprezentat de 27 instituții preșcolare ce cuprind 2319 copii. În raion activează 3 Centre Comunitare în localitățile Băcșeni, Isăicani și Valea Trestieni, care au ca scop instituționalizarea copiilor de vârstă preșcolară, educația timpurie a copiilor - regim 6 ore.

În anul curent de studii s-a deschis Grădinița de copii în localitatea Ciutești. În localitățile: Vinători, Bolțun, Cîrnești, Marinici, nu sunt grădinițe, deși se întreprind măsuri pentru soluționarea problemei.

Procesul educațional în instituțiile preșcolare este realizat de 176 educatori. De la 01 septembrie 2013 în localitățile Cîrnești, Păruceni și Băcșeni activează:

Școala primară - grădiniță Cîrnești, Școala primară –grădiniță Păruceni și Școala primară-grădiniță Băcșeni.

Măsuri și acțiuni prioritare:

- Asigurarea accesului la educație de calitate.
- Asigurarea șanselor egale la educație pentru toți elevii – incluziunea școlară.
- Dezvoltarea bazei didactico-materiale a școlilor de circumscripție.

Sănătate și servicii de asistență socială

Serviciile din domeniul sănătății din raion sunt prestate la nivel local de către Punctele medicale sau Centrele de Sănătate Nisporeni (CSN), iar la nivel raional - de către Spitalul Raional. Populația raionului este deservită de către 593 de medici și asistente medicale. În medie, la 10 mii locuitori ai raionului revin 30,8 paturi de spital față de 63,9 la nivel național, sau 48,2 % către nivelul național.

În cadrul ÎMSP „Spitalul Raional Nisporeni” activează: 1 – spital raional, 1 – Centru al medicilor de familie, 10 – Centre de sănătate, 13 – Oficii ale medicilor de familie, 31 –farmacii: 1 – spitalicească și 30 filiale.

Ponderea populației cu asigurare obligatorie de asistență medicală din raion este de 62,0%, față de 70,4% care este media națională.

Este în descreștere și numărul personalului medical mediu, ceea ce generează deficit de cadre medicale, iar la nivel de localitate se prestează numai serviciile medicale primare. Sistemul asigurărilor medicale necesită perfectare, deoarece personalul medical nu acoperă necesitățile locuitorilor. Numărul mare de beneficiari la un medic de familie generează probleme de deservire medicală, pe când noul regulament permite consultarea altor specialiști numai după recomandarea medicului de familie. Situație similară este întâlnită și în cazul accesului în spitalele specializate din or. Chișinău. Locuitorii raionului nu au acces direct la serviciile instituțiilor medicale publice din or. Chișinău.

Înainte de a beneficia de serviciile acestor instituții, locuitorii raionului au nevoie de îndreptare de la medicul de familie sau de la serviciul de urgență.

Servicii de asistență socială

În raionul Nisporeni sunt la evidență **13772** persoane care beneficiază de pensii, alocații sociale de stat și indemnizații 01.01.2013.

Tabel 1-29 Numărul și mărimea medie a pensiilor , alocațiilor și indemnizațiilor

Categoria de pensii	Numărul de beneficiari	Mărimea medie de pensie (lei)
Pensii pentru limită de vîrstă	8594	832,94
Pensii de invaliditate	2098	679,73
Pensii pentru vechime în muncă	4	471,35
Pensii de urmaș	402	454,09
Pensii funcționarilor publici	85	2032,94

Pensii deputaților	4	4188,80
Pensii fostilor membri ai Guvernului	-	-
Pensii aleșilor locali	9	2874,54
Pensii lucrătorilor vamali	-	-
Pensii procurorilor și judecătorilor	5	4531,15
Pensii participanților la lichidarea avariei de la Cernobîl	33	2057,54
Pensii militarilor	46	816,82
Total pensii:	11280	807,83
Alocații sociale de stat	1258	236,78
Indemnizații pentru familii cu copii	1234	561,30
Total pensii, alocații și indemnizații:	13772	

Sursa: Direcția asistență socială și protecție a familiei, CRN

Protecția socială în raion este asigurată de Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei (DASPF), are ca reprezentanți în fiecare primărie-asistenți sociali comunitari, acordînd beneficiarilor prestații și servicii sociale.

Prestațiile sociale oferite în anul 2012:

- **Ajutor material** de la Fondul Local de Susținere Socială a Populației au beneficiat 5735 persoane în sumă de 1780,0 mii lei;
- **Ajutor social** au fost procesate cereri ale solicitanților în număr de 6286, dintre care cereri pozitive 4145 și cereri negative 2141, suma totală a acestui ajutor îl constituie 2574,4 mii lei;
- **Compensații de deservire cu transport a persoanelor cu dizabilități** au fost perfectate actele a 203 de beneficiari, suma totală constituind 99,8 mii lei;
- **Compensații pentru călătorii în transportul public urban, suburban și interurban** au beneficiat 2224 beneficiari în suma de 577,2 mii lei.

Serviciile sociale oferite în anul 2012:

- **Bilete de reabilitare medicală** au fost primite prin intermediul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei- **151** de bilete, dintre care 137 de persoane au beneficiat gratis, iar 14 - cu achitarea a 30% din costul biletului. Au fost repartizate **67** bilete de tratament balneo-sanatoriale la centrul de reabilitare "Speranța", Vadul lui Voda; **80** bilete de tratament balneo-sanatorial la centrul de reabilitare "Victoria", Sergheevca. 1 bilet – la „Constructorul”. De astfel de tratamente balneo-sanatoriale au mai beneficiat 83 persoane în etate și 68 persoane cu dizabilitati;
- **Bilete de odihnă pentru perioada estivală** au fost primite pentru copiii din familii social vulnerabile prin intermediul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, gratuit în număr de 189: r.Nisporeni s.Vărzărești tabăra "Salut" – 180 foi, costul unui bilet 1262 lei în sumă de 227 mii lei; or.Vadul lui Vodă, tabăra "Camping" - 9 foi, costul unui bilet 1295 în sumă de 11,6 mii lei;
- **Serviciul protezare și ortopedie** în evidență sunt 796 persoane eligibile, prin acest serviciu au fost asigurați cu articole protetico-ortopedice 198 beneficiari;
- **Serviciu de îngrijire socială la domiciliu** din cadrul direcției activează 42 lucratori sociali, care deservesc 362 persoane solitare și inapte de muncă;
- **Serviciul de asistență socială comunitară** din cadrul direcției sunt angajați 24 de unități de asistenți sociali comunitari și 1,0 unitate de șef al serviciului. De către asistenții sociali comunitari au fost identificați 5965 de copii dintre care: 2136 copii cu un parinte plecat peste hotare; 896 copii sunt ramasi fara supravegherea ambelor părinți și alte categorii. A fost

instituită tutelă și curatelă la 209 copii, inclusiv 102 copii cu achitarea indemnizației lunare; 34 copii s-au aflat în case tip familie, asistență parentală profesionistă (APP), casa copilului „Preafericitul Iosif” din or. Chișinău și centre de plasament. Au fost integrați în familii biologice 76 de copii, reintegrați în familii extinse – 9.

În raionul Nisporeni își desfășoară activitatea Centrul de zi pentru persoanele în etate „Încredere”, prin rotație, trimestrial a câte 30 beneficiari. Centrul de asistență socială a copiilor în situații de risc „Renașterea”, care este frecventat de 60 copii prin rotație a câte 6 luni și Centrul social ”Concordia”, unde se alimentează zilnic cu prînz cald circa 80 persoane din familii socialmente vulnerabile.

S-a finalizat construcția a două centre multifuncționale în pr. Șîșcani și pr. Milești, care au fost planificate în bugetul pentru anul 2013. În a II jumătate a anului 2013 și-a început activitatea serviciile sociale din cadrul direcției asistență socială și protecție a familiei „Asistența personală” cu un număr de 1,0 unități; „Echpa mobilă”- 4,0 unități; „Sprijin familial” și „Mediator comunitar”.

Probleme cu care se confruntă DASPF:

- DASPF nu dispune de personalul necesar pentru realizarea politicii sociale și anume asistenți sociali comunitari în localitățile cu număr mare de populație, jurist, psiholog, resurse umane în cadrul direcției.
- Lipsa birourilor separate în unele primării ale raionului.

Măsuri și acțiuni prioritare:

- Diversificarea serviciilor sociale primare și specializate
- Alocarea în buget de surse financiare privind instituirea unităților de asistenți personal, necesitatea fiind de circa 300 unități;

Viața culturală

În anul 2012, în raionul Nisporeni au funcționat 69 instituții culturale. Aceste instituții sunt reprezentate de: 30 case culturale, 34 biblioteci, o școală raională de muzică, unde își fac studiile 108 de copii, o școală de arte plastice – cu 208 copii, 4 muzee: or. Nisporeni și s. Iurcenii ș.a. În raion funcționează un teatru de păpuși din s. Iurcenii. Totodată lipsește un cinematograf.

Viața socio-culturală în raion este încurajată de organizarea sărbătorilor naționale și locale. Festivitățile și activitățile culturale se organizează la nivel de localități rurale. La nivel de raion sunt organizate anual concursuri și festivaluri. Cel mai reprezentativ este festivalul republican al interpreților de muzică populară „Maria Drăgan” organizat la baștina cântăreței, în s. Bălăurești. Totodată, în Iurcenii anual în septembrie se organizează unicul în republică ”Bâlci al olarilor”.

În zilele obișnuite și de odihnă, activitățile de recreere sunt limitate. Pentru revigorarea vieții social-culturale în localitățile raionului sunt necesare renovarea instituțiilor culturale amenajarea terenurilor sportive, instituirea formațiilor artistice și atragerea tinerilor specialiști în domeniul cultural.

Obstacolele existente în practicarea meșteșugurilor populare sunt legate de lipsa organizării desfacerii pe piață a articolelor produse. Nu există un concept și nu este promovat produsul cultural, nu există un raport de interacțiune între regiuni, lipsește un schimb de informații, de produse cultural-artistice.

Principalele probleme și impedimente cu care se confruntă raionul Nisporeni în domeniul culturii țin, în mare parte de următoarele:

- Lipsa unei Asociații culturale în raion, care ar facilita activitatea culturală.
- Lipsa unei concepții moderne de dezvoltare și reorganizare a caselor de cultură, și bibliotecilor.

- Lipsa unui concept de dezvoltare și promovare a potențialului cultural, precum și a produsului cultural autohton.
- Lipsa abilităților de cunoaștere a calculatorului de către personalul din bibliotecile publice din raion.
- Interesul comunității (în special a tinerei generații) este foarte scăzut vis -a-vis de cultură.

În concluzie putem evidenția tendința negativă în domeniile ce țin de cultură, activitățile cultural-sportive au un rol diminuat și au tendință să iasă din prioritățile populației raionului Nisporeni. Pentru redresarea situației în domeniul cultural se recomandă următoarele măsuri:

A) Reabilitarea infrastructurii culturale la nivel de comunitate (de întocmit o listă cu obiectele prioritare):

- Majorarea alocațiilor bugetare.
- Atragerea fondurilor extrabugetare.
- Crearea de parteneriate publice – private.
- Ameliorarea fondului de carte al bibliotecilor, în special a celor sătești, prin monitorizarea achiziției de carte.
- Refacerea unor centre de practicare a meșteșugurilor artistice printr-un program de identificare a micilor meseriași și îndrumarea acestora spre înființarea de microfirme și asociații familiale.

B) Încurajarea organizării activităților culturale:

- Perfecționarea și instruirea continuă a cadrelor.
- Atragerea și menținerea tinerilor specialiști în câmpul muncii.
- Crearea unor posibilități reale și sensibilizare a populației, în special al tinerilor, privind importanța manifestărilor culturale pentru îmbogățirea potențialului individual și ridicarea nivelului cultural.
- Atragerea și dezvoltarea produselor culturale de calitate.

Viața sportivă

Infrastructură sportivă este reprezentată prin 1 stadion cu tribune de peste 500 locuri care necesită renovare și amenajare; 41 terenuri sportive de plan neamenajate. Totodată raionul dispune de 2 stadioane de minifotbal situat în or. Nisporeni.

Deși, reușitele sportivilor de performanță a raionului sunt impresionante, activitățile sportive menite să educe un stil de viață sănătos și activ au un rol din ce în ce mai mic în viața tinerilor. Posibilitățile de a practica un sport sunt distribuite inegal între sate și oraș, între persoane cu diferit grad de asigurare financiară, între fete și băieți.

Cauzele situației curente se regăsesc în infrastructura distrusă și nefuncțională pentru organizarea activităților de timp liber. Instituțiile publice nu reușesc să își asume responsabilitatea de a produce servicii de timp liber tinerilor. Tinerii nu dispun de resursele și deprinderi de a se implica în organizarea propriei odihne active.

Principalele probleme și impedimente cu care se confruntă raionul Nisporeni în domeniul sportului țin, în mare parte de următoarele:

- Lipsa unei concepții viabile de dezvoltare a sportului profesionist, precum și antrenarea în viața sportivă a populației și, în mod special a tineretului.

- Nu este dezvoltată infrastructura legată de agrement, cum ar fi spațiile verzi dotate cu inventar sportiv, bazin de înot, benzi de ciclism, terenuri pentru sportul cu roțile, skateboard etc.
- Avem o infrastructură slab dezvoltată ce ține de domeniul sportului profesionist. Nu există o sală performantă pentru școala de sport, lipsește inventarul sportiv performant, starea deplorabilă a terenurilor de fotbal.
- Lipsa unui parteneriat de colaborare public-privat în domeniul sportului.

Pentru redresarea situației în domeniul sportiv se recomandă următoarele măsuri:

A) Reabilitarea infrastructurii sportive la nivel de comunitate prin consolidarea bazei tehnico – materiale a infrastructurii existente și crearea unei infrastructuri noi de agrement :

- Majorarea alocațiilor bugetare.
- Atragerea fondurilor extrabugetare.
- Crearea de parteneriate publice – private.

B) Încurajarea organizării activităților sportive

- Perfecționarea și instruirea continuă a cadrelor.
- Atragerea și menținerea tinerilor specialiști în câmpul muncii.
- Crearea unor posibilități reale și sensibilizarea populației, în special al tinerilor, privind importanța manifestărilor sportive și asigurarea unui mod sănătos de viață.

Servicii publice calitative

Puncte tari	Puncte slabe
<u>Cultură</u> • Existența sistemului instituționalizat de biblioteci-34, case de cultură-30, școli de artă, muzee-4 • Prezența obiectivelor de patrimoniu • Personalități notorii: Șt.Petrache, M. Stoianov, Gh. Țopa, V. Mihai, M. Curagău, C. Dragomir ș.a • Colective artistice în număr de 22 • Fanfara „V. Amarfii”-fiind considerată cea mai bună pe republică • Organizarea bienală a 2 sarbatori republicane: -Festivalul național „Maria Drăgan” -Sărbătoarea națională „Bâlciul Olarilor” din s. Iurceni <u>Educație</u> • Grupe pregătitoare a copiilor de 5-7 ani-95% acoperire • 3 centre comunitare (Isăicani, Valea-Trestieni, Băcșeni) • Centru de creație a copiilor • Școala de sport care pregătește	<u>Cultură</u> • Condiții de muncă neadecvate • Baza tehnico-materială este insuficientă pentru a crea un produs cultural de calitate • Fluctuația personalului personalului angajat • Salarii mici la lucrătorii de cultură • Lipsa școlilor artistice și plastice în mediul rural • Cinematograful nerenovat • Nu există un teatru de vară în or .Nisporeni • Nu dispunem de unități de transport pentru artiști <u>Educație</u> • Puțini copii romi sunt încadrați în instituțiile de învățământ • Fluctuația mare a cadrelor didactice tinere • Dificultăți de încadrare a cadrelor didactice în zona rurală • Salarizarea insuficientă a personalului • În 4 localități nu există grădinițe pentru copii • Copii rămași fără supravegherea părinților • Interesul scăzut a unor cadre didactice pentru asigurarea calității în educație

participanți în lotul olimpic și la competițiile mondiale-I.Bour, E.Tretiacova, I. Țărnă. • Reorganizarea rețelei școlare • Finanțarea instituțiilor școlare în bază de formulare • Centru de incluziune școlară-9 și câte un cadru didactic ca sprijin • Tabăra de odihnă „Codru” <u>Medicină</u> • Centre autonome de sănătate pentru toată populația • Existența unui spital raional, Centrul medicilor de familie, Centru de sănătate publică • Implementarea unui șir de Strategii și propuneri naționale privind dezvoltarea sistemului de sănătate • Sistem de asigurări în ce privește medicina modernă <u>Social</u> • Servicii sociale create și prestate în toate localitățile • Formă de plasament al beneficiarelor similară mediului familial • Prevenirea abandonului copilului • 400de persoane beneficiază de servicii la domiciliu și asistență personală • 5 centre comunitare în raion <u>Administrație publică locală</u> • Structura administrativă bine conturată: consilii locale, raionale • Climat de colaborare și cooperare între APL de nivelul I și II • Acte administrative interne adoptate pentru asigurarea funcționării autorităților publice locale de nivelul II • Conlucrarea cu serviciile descentralizate/desconcentrate și alte autorități	<u>Medicină</u> • Cadrele medicale acoperă doar 50 la sută din necesitățile populației • Nu toată populația se asigură-35% din populație nu dispun de asigurare medicală • Dotarea insuficientă a instituției medicale cu utilaj modern. Baza tehnico-materială depășită fizic și moral • Servicii necalitative oferite populației <u>Social</u> • Pensii mici oferite • Remunerarea neadecvată a angajaților din serviciile sociale primare • Specialiștii din domeniul social nu au capacități de căutare de fonduri și scriere de proiecte • Serviciile de îngrijire la domiciliu nu acoperă cererile persoanelor ținute la pat • Scăderea motivației pentru muncă a celor ce beneficiază de ajutor social <u>Administrație publică locală</u> • Deficit de personal calificat în toate domeniile serviciilor publice • Motivarea redusă a funcționarilor publici • Lipsa specialiștilor în atragerea de investiții în fiecare localitate • Grad scăzut de implicare a cetățenilor în luarea deciziilor
Oportunități	Riscuri

• Dezvoltarea serviciilor publice prin implementarea proiectelor cu finanțare externă și străină • Crearea apartamentelor sociale • Perfecționarea continuă a cadrelor tuturor serviciilor • Îmbunătățirea cadrului legal • Atribuțiile președintelui raional limitate • Posibilități de investiții străine în APL • CNAM-factor pozitiv de accesibilitate la servicii • Interes sporit față de patrimoniul cultural și natural al raionului • Regândirea rețelei școală-familie-comunitate și implicarea tot mai accentuată a comunității educaționale în viața școlii • Centru de excelență (pregătirea elevilor IX-XII) în număr de 125 persoane	• Scăderea prestigiului muncii în administrație • Instabilitate politică • Corupția la nivel înalt • Fondatorul instituției medicale din raion nu are suficiente capacități financiare • Dispariția învățământului liceal în mediu rural • Creșterea criminalității în general • Lichidarea prin reorganizare a unor instituții școlare • Lipsa cadrului legal la nivel național privind reglementarea activității serviciului de tip familial pentru persoanele adulte
--	--

1.7 CAPACITĂȚI LOCALE PENTRU SUSȚINEREA INVESTIȚIILOR

Veniturile raionului Nisporeni

Veniturile raionului au constituit în 2012 cca. 114306,1 mln lei în creștere cu cca 1,33 % față de anul 2011 (113847,1 mln lei). Cota veniturilor proprii ale raionului au constituit cca. 4,8 %, restul fiind transferuri. Dacă să facem o comparație între transferurile primite-(95352,5 mln. lei) de primării și veniturile proprii (19820,6 mln.lei) –acestea sunt în scădere cu 75531,9 mln. lei.

Tabelul 1-29 Executat venituri raionul Nisporeni

Nr.	Denumirea primăriilor	2009	2010	2010	2012	2012/2009, %
1	Bălănești	3581,9	4187,4	4838,3	5652,5	1,57
2	Bălăurești	6242,2	4350,9	4826,6	4777,3	0,76
3	Bărboieni	1304,6	1936,1	2006,5	1738,7	1,33
4	Boldurești	4367,2	6022,8	6369,5	6190,8	1,42
5	Bolțun	1754,3	1579,7	155,8	1811,4	1,03
6	Brătuleni	2431,5	3447,0	3802,1	4232,3	1,74
7	Bursuc	1280,3	1844,7	2287,4	3977,5	3,10
8	Călimănești	4218,7	2417,1	2108,2	2580,5	0,61
9	Ciorești	5206,6	6967,3	8138,9	7081,1	1,36
10	Ciutești	2266,0	2545,2	3406,5	2837,8	1,25
11	Cristești	1782,3	2491,0	2988,0	4054,9	2,27
12	Grozești	2898,0	4279,0	4753,4	4610,4	1,60
13	Iurcenii	3379,3	3842,8	4002,7	3982,4	1,18
14	Marinici	2647,2	3390,7	3925,1	3424,5	1,30
15	Milești	3501,5	7944,3	5465,3	4929,2	1,41
16	Seliște	4043,1	5804,1	6455,4	5746,4	1,42
17	Soltanești	3204,5	2410,0	3017,5	3095,4	0,96
18	Șișcani	3635,5	7000,0	5484,8	4864,0	1,34
19	Valea-Trestieni	1979,5	2752,0	3129,7	3155,4	1,60
20	Vărzărești	7341,18	9517,8	10200,6	9029,7	1,23
21	Vânători	1126,9	1770,0	1881,3	1964,3	1,74
22	Zberoaia	2383,9	2898,8	3341,3	3247,0	1,36
23	Nisporeni	14986,2	20764,1	19862,2	21322,6	1,42
	Consiliul raional					
	Total verificat	85562,4	110262,8	113847,1	114306,1	1,33
	Total raportat					

Sursa: Consiliul Raional Nisporeni DF

Microzona Nisporeni deține ponderea cea mai mare la nivelul veniturilor locale, doar în 2011 se înregistrează o scădere nesemnificativă. Discrepanța teritorială a veniturilor proprii este resimțită în Nord-Vest și la Frontieră, unde acestea scad constant în fiecare an. Practic în decurs de 4 ani se observa o discrepanță în ceea ce privește încasările la fiecare microregiune în parte.

Tabelul 1-30 Venituri, ponderea (%) pe microregiuni

Denumire	Total încasări în teritoriu				Transferuri				Total venituri			
	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Nisporeni	52,34	50,16	48,35	55,76	21,23	23,65	22,96	20,23	26,09	27,46	26,41	26,55
Frontiera	11,00	12,82	12,15	10,65	25,25	18,39	19,41	19,60	23,02	17,57	18,41	17,82
Nord-Vest	9,24	10,59	11,73	8,48	14,89	13,77	14,65	16,18	14,00	13,27	14,33	14,85
Nord-Est	13,81	14,41	15,86	13,36	24,77	28,40	28,18	26,81	23,05	26,50	26,51	24,68
Sud-Est	13,60	12,02	11,92	11,73	13,87	15,79	14,80	17,16	13,83	15,20	14,33	16,35

Sursa: Consiliul Raional Nisporeni

Trebuie de constatat că majoritatea veniturilor din localitățile rurale sunt din transferuri de la bugetul de stat, care sunt strict reglementate la nivelul cheltuielilor de învățământ și alte necesități sociale. Cofinanțarea unor proiecte economice proprii din resurse proprii este aproape imposibil în localitățile rurale. Acest fapt trebuie să orienteze eforturile APL pentru susținerea parteneriatelor public-private strategice în localitățile rurale.

Cheltuielile raionului Nisporeni

La nivelul primăriilor s-a realizat în 2012 cca. 120 mln lei, s-au cheltuit cu aproximativ 6352,7 mii lei mai mult din totalul veniturilor pe raion. Este de menționat că în perioada 2009-2012 cheltuielile efectuate de primării s-au dublat în s. Bursuc și în s. Cristești.

Tabelul 1-31 Cheltuielile la primăriile raionului Nisporeni, mii lei

Nr.	Denumirea primăriilor	2009	2010	2011	2012	2012/2009, %
1.	Bălănești	3800,4	3635,2	5293,6	5665,9	1,50
2.	Bălăurești	6458,6	4368,7	5129,6	4907,3	0,75
3.	Bărboieni	1416,4	1890,6	2120,0	1914,7	1,35
4.	Boldurești	4484,1	5880,4	6170,6	6514,7	1,45
5.	Bolțun	1895,8	1580,1	1507,9	1751,4	0,92
6.	Brătuleni	2527,8	3381,7	3426,4	4362,7	1,72
7.	Bursuc	1443,7	1417,6	2209,7	3894,4	2,70
8.	Cristești	1972,0	2406,5	3025,8	3727,4	1,89
9.	Călimănești	2891,8	3023,7	2155,2	2656,8	0,91
10.	Ciorești	5515,8	6275,6	7993,6	7578,9	1,37
11.	Ciutești	2454,9	2332,5	3420,8	3026,6	1,23
12.	Grozești	3249,8	4194,8	4709,6	4669,6	1,43
13.	Iurcenii	3753,6	3940,1	3851,4	4326,6	1,15
14.	Marinici	2768,5	2665,0	4612,4	3880,1	1,40
15.	Milești	3546,0	5198,0	7266,9	5476,7	1,54
16.	Seliște	4618,7	5638,8	6680,0	6035,8	1,30
17.	Soltanești	3355,7	2430,2	2857,3	3405,4	1,01
18.	Șișcani	3689,0	5005,5	7273,7	4929,7	1,34
19.	Valea-Trestieni	2046,2	2705,8	3025,3	3406,8	1,66
20.	Vărzărești	8385,9	9393,2	9784,9	9986,4	1,19
21.	Vânători	1197,7	1756,2	1894,8	1947,8	1,62
22.	Zberoaia	2435,5	2695,9	3386,0	3315,9	1,36
23.	Nisporeni	18974,9	22810,3	21854,7	23277,1	1,22
	Total	92879,2	104626,4	119650,2	120658,8	1,30

Sursa: Consiliul Raional Nisporeni

Cele mai mari cheltuieli publice pentru anul 2012 s-au înregistrat în Microzona Nisporeni cu 27,56 % și Microzona Nord-Est cu 24,64 %, iar celelalte microzone păstrânduși același curs ca și în anii precedenți. Până în 2012 orașul Nisporeni și împrejurimea concentra peste 30% din toate cheltuielile publice, zonei de Sud-est și Nord-Vest fiind mai sărace. În următorii ani se va pune accentul pe o altă modalitate de redistribuire a cheltuielilor din bugetele locale și poate și de autogestiune.

Notabil este că nivelul cheltuielilor publice va fi mai mare decât în anul trecut în termeni reali, în pofida unei corecții a deficitului și în 2012. Deci, execuția bugetară va susține activitatea economică. Nu puțini neglijează că în condițiile în care sectorul privat este anemizat și când înclinația spre investiție este redusă, cheltuielile publice au rol argumentat. De ele depind afaceri ale privaților (crowding in).

Tabelul 1-32 Cheltuieli, ponderea (%) pe microzone

Denumirea	Total cheltuieli			
	2009	2010	2011	2012
Nisporeni	29,46	30,78	26,44	27,56
Frontiera	20,69	18,01	18,48	17,69
Nord-Vest	13,36	13,76	12,94	14,66
Nord-Est	22,75	23,74	27,20	24,64
Sud-Est	13,73	13,72	14,93	15,44

Sursa: Consiliul Raional Nisporeni

Cheltuielile de administrare și de amenajare a teritoriului sunt în scădere în 2012-(56,30%) cu 0,93 puncte procentuale față de 2011-(57,23%) chiar și așa sunt insuficiente pentru amenajarea teritoriului. Peste 55% din toate alocările la amenajarea teritoriului se opresc în orașul Nisporeni, care are cea mai extinsă rețea stradală și o infrastructură rutieră relativ bună. Acest fapt crează o discrepanță mare dintre centrul raional și restul teritoriului, în special pentru localitățile de la Frontieră, din Sud-Est și Nord-Vest.

Tabelul 1-33 Structura cheltuielilor, ponderea (%) pe microzone

Denumirea	primăria				amenajarea teritoriului			
	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Nisporeni	20,06	20,88	15,08	16,28	47,81	38,76	57,23	56,30
Frontiera	21,94	24,15	22,05	23,67	6,78	12,46	6,02	3,83
Nord-Vest	15,72	15,16	14,51	17,12	6,13	13,44	10,95	8,48
Nord-Est	20,06	20,88	15,08	26,51	47,81	38,76	57,23	22,09
Sud-Est	16,92	16,87	18,99	16,39	21,68	11,36	5,88	9,28
Total raion, mii lei	8144,2	7798,1	10077,4	9946,6	1200,4	681,6	325,6	6773,5

Sursa: Consiliul Raional Nisporeni

În concluzie se poate menționa că banii puțini și distribuiți neechilibrat teritorial pentru amenajarea teritoriului este un impediment important în calea localizării investițiilor și afacerilor în raionul Nisporeni.

Proiecte investiționale implementate în ultimii ani

- *Proiecte susținute prin pateneriat APL-populație-Donatori*

Dezvoltarea regională presupune asigurarea dezvoltării socio-economice susținute de către autoritățile locale și locuitorii raionului. În acest sens, Fondul de Investiții Sociale din Moldova (FISM) a contribuit la consolidarea capacităților comunităților în vederea asigurării bunăstării sociale prin împuternicirea comunităților și instituțiilor lor de a-și gestiona prioritățile. În urma colaborării cu

FISM, localitățile beneficiare au înregistrat ONG-uri și grupuri de inițiativă care au contribuit direct la soluționarea problemelor comunitare.

În raion 26% din localități au beneficiat de suportul proiectului FISM I și 17% de susținerea proiectului FISM II. Cele mai răspândite proiecte vizează îmbunătățirea condițiilor de viață a populației, în special a populației sărace prin satisfacerea cererilor din partea comunităților privind reabilitarea infrastructurii sociale, inclusiv a programelor de perfecționare a învățământului primar.

Cu susținerea Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), în unele localități din raion s-au derulat activități ce țin de formarea capacităților autorităților publice locale în gestionarea serviciilor publice, au fost elaborate strategii locale de dezvoltare cu implicarea nemijlocită a comunității.

În anii 2011-2012 Coniliul raional Nisporeni a avut posibilitatea de accesarea a fondului Programul operațional Comun România-Ukraina-Republica Moldova la următoarele proiecte:

- ❖ **„Dezvoltarea capacităților pentru un turism transfrontalier durabil în zona Prutului de Mijloc”**- Scopul proiectului constă în intensificarea cooperării transfrontaliere dintre comunitățile regionale în domeniul promovării turismului în zona de frontieră între România-Ukraina-Republica Moldova și în creșterea nivelului de eficiență a utilizării patrimoniului turistic local și regional. Scopul final este aprofundarea și schimbarea calitativă a cooperării autorităților locale, antreprenorilor din regiune și creșterea numărului de vizitatori pe ambele maluri ale râului Prut.
- ❖ **„Dezvoltarea și raționalizarea capacităților administrative”**- Scopul proiectului constă în îmbunătățirea capacităților administrative a autorităților publice locale din regiunea transfrontalieră. Creșterea eficienței în utilizarea resurselor umane în cadrul autorităților publice locale.

Sectorul neguvernamental din regiune se caracterizează prin predominarea ONG-urilor din domeniul social. Proiectele implementate cu impact raional sunt: crearea centrelor de Consultanță AgroInform, Centre de Dezvoltare Comunitară, Centre Sociale etc.

Consultanță și suport financiar pentru elaborarea și implementarea strategiilor de dezvoltare socio-economică au fost oferite localităților rurale din raion de către Proiectul Reforma Autorităților Publice Locale (USAID) și de către Agenția de Dezvoltare Regională Centrul.

Analiza SWOT

Puncte tari	Puncte slabe
• Amplasarea geografică favorabilă atragerii investițiilor, la hotar cu UE • Mobilitatea micului trafic la frontieră R. Moldova-Romania • Servicii de integrare europeană prin atragerea de investiții • Încheierea acordurilor de înfrățire și a relațiilor de parteneriat cu: Polonia, Vaslui, Iași, Cernăuți, Valga-Estonia • Membru a Euroregiunii Siret-Prut-Nistru • Prezența proiectului ApăSan • Existența oficiilor teritoriale ale reprezentanților internaționali (SEAM, ADA, Corpul Păcii- 20 de voluntari) • Cooperare în cadrul proiectelor și programelor naționale (Provincia Milen, ACSA) • Disponibilitatea materialelor mass-media pentru realizarea proiectelor	• Infrastructură slab dezvoltată • Capacități reduse ale APL, ale instituțiilor publice, ONG-urilor pentru atragerea fondurilor externe • Investiții limitate în infrastructură • Capacități reduse ale APL de a dezvolta parteneriate, proiecte • Finanțe reduse pentru deplasări peste hotare
Oportunități	Riscuri
• Denumiri comune de localități cu țările învecinate • Prezența de reprezentanțe ale organizațiilor internaționale de dezvoltare în Republica Moldova • Colaborarea Consiliului raional cu Corpul Păcii • Migrația cetățenilor ca mobilitate, unde cetățeanul fiind în calitate de ambasador • Posibilitatea copiilor de a efectua studii în străinătate (România, Rusia, Olanda, Italia, Germania), cu reîntoarcere în țară • Persoane notorii din raionul Nisporeni care au succese în plan național și internațional • Prezența instituțiilor mass-media (2 posturi de televiziune, un ziar local și unul regional) • Accesibilitatea de accesare a programelor de cooperare transfrontalieră/transnaționale și regionale	• Instabilitatea politică din țară • Birocrația la nivelul programelor internațional transfrontaliere • Strategia de cooperare a guvernului Republicii Moldova • Posibilități reduse de finanțare/contribuție ale Consiliului raional în proiecte transfrontaliere, proiecte de infrastructură și altele • Concurență/competiție mare în obținerea granturilor și finanțării

Recomandări climatul investițional

Sunt propuse spre examinare următoarele recomandări de îmbunătățire a climatului investițional în raionul Nisporeni :

- Realizarea inventarierii patrimoniului de care dispun APL de nivel I și II, în vederea identificării rezervelor de care dispun autoritățile locale pentru susținerea procesului investițional.
- Administrația publică locală ar putea susține activitatea investițională prin obținerea unor proiecte, în care s-ar realiza studii de piață sau analize de fezabilitate privind dezvoltarea afacerilor în diverse domenii. În acest mod reducând costurile agenților economici în faza de lansare a afacerilor;
- Crearea unei platforme investiționale care să facă legătura între mediul de afaceri din raion și potențialii investitori;
- Crearea de parteneriate între administrația locală și diferite camere de comerț din străinătate, precum și cu alte instituții care ar facilita accesul între cererea de finanțare și obiectele expuse finanțării.

1.8 EFICIENTIZAREA ENERGETICĂ ȘI DEZVOLTAREA SURSELOR ALTERNATIVE

Republica Moldova importă circa 95% din resursele energetice necesare pentru acoperirea cererii de energie. Acest fapt determină vulnerabilitatea extremă a țării în ceea ce privește securitatea energetică și stabilitatea economică. Mai mult ca atât, țara este în mare măsură dependentă de o singură resursă principală de energie, din moment ce gazului natural îi revine o cotă de aproximativ 60% din consumul total de energie. Lipsa resurselor energetice locale pune la încercare securitatea energetică a consumatorilor din Moldova.

Creșterea rapidă a prețurilor pentru energie din ultimii 10 ani depășește capacitatea de plată a consumatorilor, aceasta reprezentând o problemă tot mai mare. În cazul instituțiilor publice, ponderea costurilor pentru energie a devenit din ce în ce mai substanțială în bugetele locale, având astfel efecte adverse în ceea ce privește calitatea serviciilor publice. În perioada anilor 2006-2012 prețul pentru energia electrică s-a dublat, iar prețul gazului natural pentru consumatorii finali a crescut aproape de trei ori. Aceasta creștere a costurilor afectează toată țara și necesită o mobilizare a resurselor financiare limitate din alte domenii pentru acoperirea costurilor de energie. Prin urmare, acesta constituie un argument forte în favoarea implementării măsurilor de eficiență energetică pentru contracararea impactului negativ al prețurilor actuale pentru energie.

Schimbările climatice constituie la fel o problemă stringentă deoarece efectele negative ale acestora sunt evidente în ultimii ani. Autoritățile publice locale au un rol-cheie în atenuarea schimbărilor climatice. Utilizarea inefficientă a resurselor energetice fosile reprezintă una din sursele principale de poluare a mediului. Sectorul de clădiri publice din Moldova constituie un consumator semnificativ de energie din surse tradiționale, aceasta fiind una din cauzele emisiei semnificative de gaze cu efect de seră. Situația dată este agravată de infrastructura veche (inclusiv clădirile) moștenită din perioada sovietică în care, datorită accesului la resursele de energie ieftine, eficiența energetică nu reprezenta o preocupare majoră. În situația actuală, o mare parte din infrastructura respectivă este proprietatea autorităților publice locale care sunt împovărate cu costuri-le de întreținere a acestora și cele aferente consumului de energie. Majoritatea clădiri-lor publice necesită reparații capitale, fapt care oferă oportunități majore pentru intro-ducerea măsurilor de eficiență energetică.

Astfel, eficiența energetică reprezintă o soluție care poate contribui în mod semnificativ la depășirea multor probleme precum: securitatea energetică, impactul creșterii prețurilor pentru energie și emisiile de gaze cu efect de seră.

În urma analizei, atelierelor de lucru s-au identificat clădirile publice prioritare care necesită o economisire a energiei care aparțin autorităților publice, aceasta clasificare bazându-se pe o analiză a tipului și mărimii medii a clădirii și respectiv a potențialului acestora de a genera economii semnificative de energie care pot avea un impact asupra obiectivelor naționale:

- ❖ Clădirile din sectorul educațional (preșcolare și preuniversitare);

- ❖ Clădirile din sectorul medical (spitalele publice, instituțiile medicale, ambulatorii, policlinici);
- ❖ Clădirile din sectorul administrației (primării, consilii raionale).

Direcția pe care actorii regionali ar trebui să o urmeze pentru a realiza economii de energie în clădirile publice este oferită de către un cadrul legal mai extins pentru politica de eficiență energetică aplicabilă în prezent în Republica Moldova. Principalele obiective de economisire a energiei din legislația existentă cu privire la eficiența energetică au fost rezumate în tabelul de mai jos.

Tabelul 1-34 Rezumatul obiectivelor de economisire a energiei

	Strategia/ Document de politici	2015	2020
1	Planul Național de Acțiuni în domeniul Eficienței Energetice pentru anii 2013-2015		
	Economisirile de energie (abordarea „de sus în jos”), GWh	4.970	
	Economisirile de energie (abordarea „de jos în sus”), GWh	2790	
2	Programul Național pentru Eficiență Energetică pentru anii 2011-2020		
	Eficientizarea consumului total de energie primară (anul de referință 2009), %		20
3	Strategia Națională de Dezvoltare “Moldova 2020”		
	Reducerea consumului de energie în clădiri, %		10
	Ponderea clădirilor publice renovate, %		10
4	Strategia Energetică până în anul 2030		
	Eficientizarea consumului de energie către 2020, %		20
	Eficientizarea consumului de energie către 2016, %	9	

Dat fiind lipsa datelor relevante cu privire la clădirile publice din raion, a fost necesar de a estima consumul final de energie a categoriilor selectate prin utilizarea a câte-va ipoteze și indicatori. Pentru anul 2009 consumul final de energie estimat în clădirile publice din raionul Nisporeni este de aproximativ 21.846 MWh la 111,937 m².

Tabelul 1-35 Consumul final de energie estimat pe raion, în anul 2009

		Clădiri ale inst. educaționale		Clădiri ale inst. medicale		Clădiri ale inst. administrative		Total	
Raion	Populație	Consum de energie	Suprafața	Consum de energie	Suprafața	Consum de energie	Suprafața	Consum de energie	Suprafața
	mii	MWh	m ²	MWh	m ²	MWh	m ²	MWh	m ²
Nisporeni	67	15.464	82.448	3.290	12.920	3.093	6.569	21.846	111.937

Documentele fundamentale de reglementare privind eficiența energetică în clădirile publice sunt Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020” și Planul de acțiuni în domeniul eficienței energetice.

Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020” a stabilit drept obiectiv economisirea a 10% din consumul de energie la utilizatorii finali în sectorul construcțiilor și atingerea unei ponderi de 10% pentru clădirile publice renovate către 2020.

Planul Național de Acțiuni în Domeniul Eficienței Energetice a stabilit drept obiectiv de economisire a energiei de 8.6% în anul 2016 pentru sectorul public, care include și clădirile publice.

În baza cadrului legal existent pentru economisirea energiei în sectorul public și recomandările grupului de lucru pentru prezenta planificare, obiectivul național de economisire se va axa pe rata de renovare, din moment ce aceasta permite aplicarea unei metodologii simple și directe de monitorizare.

Obiectivul național pentru rata de renovare a clădirilor publice este stabilit la 10% până în anul 2020 (obiectivul intermediar pentru anul 2016 fiind de 4%) ca bază fiind luat stocul de clădiri existent în 2009. Aceste obiective vor fi aplicate pentru toate raioanele Regiunii Centru.

Viziunea stabilită mai sus are implicații evidente asupra modului în care Regiunea trebuie să acționeze în vederea reducerii consumului de energie. Scopul de economisire enunțat cu o rată de renovare de 10% către 2020 necesită renovarea a circa 174.452 m² din suprafață și va rezulta în reducerea cererii de energie finale cu aproximativ 27.563 MWh pe an în 2020 comparativ cu consumul final de referință în 2009. Iar pentru raionul Nisporeni suprafața de renovare până în 2020 este de 11.194 m² și economiile de energie fiind approximate la 1.769 MWh/an.

Trebuie menționat faptul că economiile de mai sus s-ar putea să nu fie realizate în anumite cazuri separate, din moment ce unele clădiri ar putea să nu fie încălzite suficient în prezent.

În vederea atingerii obiectivelor de economisire a energiei, APL-urile în calitate de proprietar al clădirilor publice vor fi nevoite să depună eforturi considerabile pentru renova-rea principalelor clădiri.

Renovarea unei clădiri selectate ar trebui să includă următoarele componente:

- Măsuri de reparație capitală / măsuri de pregătire;

Mai multe lucrări de reparație capitală/lucrări de pregătire ar putea fi necesare înainte de întreprinderea măsurilor de izolare (renovarea acoperișului, instalarea unui sistem de gestionare a apelor pluviale, lucrări de demolare, plintă, trotuare, sistem de protecție la trăsnet, sistem de protecție solară, intrare, etc.).

- Măsuri de izolare termică;

Izolarea termică a pereților exteriori, izolarea etajului de sus și demisolului (parțial), pereți externi ai demisolului (parțial) și înlocuirea ferestrelor.

- Retehnologizarea rețelelor termice interioare al clădirii;
- Reabilitarea sistemului de încălzire /instalarea unui nou sistem de încălzire inclusiv echipamente auxiliare;
- Renovarea sistemului / instalației de iluminare în favoarea unui sistem de iluminare eficient din punct de vedere energetic.

Astfel conform măsurilor enumerate, în cadrul raionului Nisporeni, Spitalul raional va beneficia de măsuri de renovare necesare pentru micșorarea consumului de energie. În satele Soltănești și Brătuleni, 2 instituții de învățământ vor beneficia de reabilitarea sistemului de încălzire pe bază de Biomasă și de instalarea unui nou sistem de încălzire cu echipamente auxiliare.

Analiza SWOT

Puncte tari	Puncte slabe
• 2 instituții au încheiat parteneriat cu PNUD pentru instalarea încălzirii pe bază de biomasă • Experiența de colaborare cu Agenția de Eficiență Energetică și Fondul de Eficiență Energetică • 2 clădiri au fost eficientizate din punct de vedere a Eficienței Energetice • Manager energetic local • Persoane care au beneficiat de instruire în domeniul Eficienței Energetice	• Volumul de producere a peleților și brichetelor insuficient • Lipsa studiului de fezabilitate în sectorul Eficienței Energetice • Populație neinformată • Clădiri neeficiente energetic • Sistemul de iluminat stradal neeconom • Informație insuficientă despre energia alternativă • Acces redus la finanțe

• Puncte geografice favorabile pentru producerea energiei eoliene • Existența materiei prime pentru producerea peleților și brichetelor	
Oportunități	Riscuri
• Tehnologii și echipament mai ieftin și eficient • Acordarea de subvenții • Acces la fonduri naționale/internaționale • Cadrul legal îmbunătățit • Instruiri în domeniul Eficienței Energetice • Transferul bunelor practici	• Instabilitate politică • Birocrația la nivel central • Tehnologii și echipamente nefezabile din punct de vedere economic • Materie primă insuficientă pentru producerea biomasei • Costuri majore pentru întreținerea echipamentelor • Calamități naturale

1.9 ANALIZA SWOT ȘI CONCLUZII PENTRU CADRUL INVESTIȚIONAL

Puncte tari	Puncte slabe
• Amplasarea în apropiere de capitală și puncte de trecere a frontierei către UE • Condiții agro-pedologice favorabile viticulturii și pomiculturii • Pondere înaltă a populației active din punct de vedere economic • Potențial înalt pentru producerea materiei prime pentru industria alimentară (fructe, struguri, legume), precum și a produselor ecologice • Centre meșteșugărești de importanță națională • Existența unor micro-zone vinicole (Vărzărești, Șişcani, Iurceni, Milești, Brătuleni) • Resurse pentru obținerea materialelor de construcție (cărămidă, țiglă) • Decizia fermă a APL pentru restabilirea și dezvoltarea sistemului de irigare • Resurse bogate și diverse pentru agrement și odihnă • Atracții turistice importante (2 mănăstiri, 2 muzee, rezervații naturale, etc.) • Nivel înalt de telefonizare și acces la internet • Proximitate cu drumul auto internațional Chișinău-Leușeni-Iași • Activitatea instituțiilor educaționale pentru pregătirea profesională în meserii de bază • Personalități notorii din domeniul culturii, sport, știință – originari din r. Nisporeni • Existența bazinului acvatic al râului Prut • Cost relativ scăzut la terenuri și edificii, spații de producție	• Cunoștințe și experiență insuficientă legate de administrarea proiectelor finanțate din fonduri externe • Pondere redusă a IMM-urilor în sectorul de producție și servicii (cu excepția comerțului și alimentației publice) • Investiții autohtone și străine nesemnificative pentru dezvoltarea raionului • Accesibilitate redusă la credite • Interes mic față de informațiile din domeniul economic și informație redusă asupra pieței • Parteneriate subdezvoltate ONG-APL-sector de afaceri • Diversificarea redusă a pieței de desfacere • Lipsa de piețe agricole amenajate • Deficitul locurilor de muncă și a forței de muncă calificate • Număr sporit de persoane tinere emigrate • Situație demografică nefavorabilă • Infrastructura (transport, gaze naturale, etc.) slab dezvoltată și de o calitate inferioară • Sector industrial slab dezvoltat • Productivitate scăzută în agricultură • Infrastructură dezorganizată de colectare și procesare a produselor agricole • Pondere foarte mare a populației ocupate în agricultură • Slaba dotare tehnică a tuturor sectoarelor din agricultură, cu echipament și tehnologii moderne • Existența unor zone predispuse hazardului natural (alunecări de teren, inundații) • Sporirea volumului deșeurilor menajere și industriale, agravarea stării poluării aerului, apei și solului.
Oportunități	Riscuri
• Crearea condițiilor favorabile pentru susținerea activităților industriale (parcuri industriale, incubatoare de afaceri) • Modernizarea tehnologiilor industriale și agricole • Utilizarea tehnologiilor de irigare pentru dezvoltarea agriculturii • Dezvoltarea serviciilor în agricultură și industrie • Prezența Euroregiunii „Siret – Prut – Nistru” • Dezvoltarea turismului (rural, cultural, piscicol) • Creșterea capacității de acordare a asistenței sociale • Atragerea investițiilor străine • Canalizarea remitențelor în investiții productive • Posibilități de participare la programe de Bună Vecinătate • Utilizarea resurselor energetice regenerabile • Gazificarea localităților • Construcția rețelilor de apeduct și canalizare • Conștientizarea populației în problema mediului	• Instabilitatea politică și legislativă • Deteriorarea relațiilor cu țările vecine. • Nivelul înalt al corupției care afectează dezvoltarea raionului • Continuarea migrației și îmbătrânirea populației • Gradul sporit de sărăcie și izolare a unor zone rurale • Șocuri energetice externe și creșterea prețurilor la resurse energetice • Calamitățile naturale (alunecări de teren, secete, grindină, inundații) • Resurse financiare insuficiente pentru proiectele de protecție a mediului • Posibilitățile reduse ale bugetului local pentru investiții în îmbunătățirea infrastructurii • Nevalorificarea fondurilor externe • Lipsa subvenționării principalelor ramuri a economiei • Capacități reduse de accesare și gestionare a

și diferite activități de soluționare • Posibilitatea creșterii încasărilor în bugetul local • Educația sanitară a populației	fondurilor • Resurse financiare insuficiente pentru finanțarea și co-finanțarea proiectelor • Rata ridicată a dobânzii la credite
---	---

CONCLUZII

Resurse disponibile în Nisporeni

Raionul Nisporeni dispune de populație aptă de muncă, însă ponderea mare a angajaților în agricultură determină nivelul scăzut al calității vieții și remunerării muncii. Raionul dispune de resurse umane care necesită pregătire profesională sau recalificare.

Resursele naturale de care dispune raionul (argila, nisipul, piatra) pot servi drept materie primă pentru dezvoltarea industriei de producere a materialelor de construcție. Această ramură a industriei este dezvoltată în raion, însă capacitățile de producție nu satisfac necesitățile pieței, de aceea extinderea serviciilor industriale de producere și diversificare a lor va deveni o orientare strategică a dezvoltării raionului.

Condițiile agro-pedologice favorabile, resursele acvatice care pot fi folosite pentru irigare și bonitatea solului reprezintă puncte forte pentru dezvoltarea agriculturii în raion. Modernizarea și dezvoltarea serviciilor în agricultură vor asigura o productivitate înaltă a producției agricole care va fi comercializată pe piețele externe sau va servi materie primă pentru fabricile de prelucrare din regiune. În această direcție este posibilă dezvoltarea mediului de afaceri în zonele rurale prin crearea serviciilor industriale.

Deoarece raionul nu dispune de resurse energetice proprii, există dependența externă de aceste resurse. Pentru a preveni situațiile de criză energetică externă, la nivel raional pot fi inițiate și susținute programele de dezvoltare a surselor alternative de energie regenerabilă.

Infrastructură disponibilă este deteriorată

Raionul dispune de o rețea dezvoltată de drumuri, însă calitatea acestora este nesatisfăcătoare. Starea deplorabilă a drumurilor, calitatea scăzută a infrastructurii tehnico-edilitare, diversificarea redusă a pieței de desfacere, nivelul înalt al corupției care afectează dezvoltarea regiunii reprezintă puncte slabe generale care depind de programele și politicile naționale de dezvoltare, iar consolidarea acestora necesită suportul organelor de conducere și asigurarea cadrului legislativ.

Sectoare economice cu management inefficient

Agricultura se caracterizează printr-o capacitate redusă de cultivare și prelucrare a produselor agricole, datorită tehnologiilor învechite și insuficiența serviciilor de informare și consultanță în domeniu. Potențialul economic scăzut al întreprinderilor agricole și gospodăriilor țărănești, managementul inefficient al exploatării agricole au determinat subdezvoltarea sectorului agrar, mai ales în localitățile rurale din regiune.

Raionul se caracterizează printr-un nivel scăzut de dezvoltare al industriei. Întreprinderile industriale sunt slab dezvoltate deoarece nu există o infrastructură industrială funcțională, un mecanism de

promovare a producției autohtone pe piețele străine, nu este asigurată uniformizarea calității produselor și îmbunătățirea permanentă a acestora.

Problemele-cheie ale mediului de afaceri țin de lipsa fondurilor necesare pentru achiziționare de tehnologie, creare de bunuri și servicii de calitate superioară, creșterea capacității de producție, crearea de noi locuri de muncă, îmbunătățirea abilităților de management și marketing și a accesului la informații și cooperare cu structurile publice de nivel central.

Situație complicată a instituțiilor sociale

Situația instituțiilor medicale este caracterizată printr-o infrastructură edilitară nesatisfăcătoare, deficit de cadre medicale și acordarea doar a serviciilor medicale primare.

În domeniul protecției sociale, nivelul pensiilor și al indemnizațiilor este relativ mic. Nu există o bază de date unică a beneficiarilor de prestații sociale și lipsește un sistem metodologic de stabilire a volumelor diferitelor indemnizații, ceea ce duce la direcționarea incorectă a resurselor alocate pentru această destinație.

Sistemul serviciilor de asistență socială existent este abia în faza incipientă, iar serviciile integrate de care au nevoie beneficiarii nu sunt prestate din cauza lipsei condițiilor corespunzătoare pentru prestarea activității și a nivelului de pregătire a cadrelor în domeniu.

Probleme de mediu

Serviciul de salubritate în raion întâmpină dificultăți legate de colectarea și depozitarea deșeurilor. În raion nu există nici o fabrică de prelucrare a deșeurilor. Nivelul de conștientizare al populației față de problemele de mediu este scăzut, iar posibilitățile instituționale de soluționare a acestor probleme sunt limitate.

Aruncarea deșeurilor la depozitele neconforme este o opțiune inacceptabilă în sistemul nou de management al deșeurilor. Eliminarea în depozitele menționate pot cauza efecte negative semnificative asupra apelor subterane, apelor de suprafață și calității aerului, precum și asupra sănătății publice.

Capacități de a susține procesele investiționale

Analiza punctelor slabe a arătat că unele din ele pot fi gestionabile, iar pe parcurs se pot transforma în oportunități de dezvoltare. Astfel, puncte slabe precum deficitul locurilor de muncă, procentul mare al populației încadrate în agricultură, mediul de afaceri defavorizat vor dispărea atunci când în regiune vor fi create noi servicii pentru populație cu încadrarea în muncă a resurselor umane pregătite.

Experiența acumulată de localitățile din raion în colaborarea cu diverse programe și proiecte va susține dezvoltarea raională prin implicarea activă a comunităților. Resursele existente vor contribui la consolidarea capacităților instituționale în domeniul dezvoltării.

Referitor la calamitățile naturale care pot afecta dezvoltarea trebuie de evidențiat alunecările de teren care prezintă un risc pentru unele localități ale raionului, precum și seceta, și grindina. Acestea pot fi controlate și reduse prin diverse măsuri: instituirea sistemelor de irigare, sădirea fâșiilor de protecție, instalarea stațiilor antigrindină etc.

Direcții pentru încurajarea IMM și susținerea investițiilor

Analiza socio-economică și analiza SWOT evidențiază principalele direcții de dezvoltare ale raionului Nisporeni care se bazează pe resursele existente care pot fi consolidate prin utilizarea oportunităților identificate, cum sunt:

- Dezvoltarea economică care presupune modernizarea și diversificarea spațiului rural: agricultură bazată pe tehnologii performante, diversificarea sferei serviciilor, inclusiv a celor financiare.
- Dezvoltarea industriei și a IMM-urilor prin crearea condițiilor de deschidere a IMM-ilor, relansarea industriei în baza materiei prime a raionului, utilizarea eficientă a infrastructurii existente.
- Crearea și diversificarea serviciilor pentru turism, odihnă și agrement.
- Valorificarea resurselor umane prin creșterea calității acestora prin instruire și recalificare.
- Susținerea și promovarea agenților economici care au migrat din localitățile urbane și străinătate și au optat pentru localitățile rurale.

PARTEA II. VIZIUNE ASUPRA DEZVOLTĂRII ECONOMICE ȘI SOCIALE A RAIONULUI NISPORENI

Prin realizarea obiectivelor propuse, în anul 2020 raionul Nisporeni va fi un raion modern, al oportunităților în care să studiezi, să muncești și să trăiești decent, cu o comunitate de afaceri dinamică și competitivă, cu autoritățile locale responsabile și deschise și cu cetățeni activi.

Viziunea și obiectivele strategice de dezvoltare a raionului Nisporeni rezultă din direcțiile pe care Republica Moldova la va urmări în dezvoltarea sa viitoare și care sunt prevăzute de:

Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului formulate de Națiunile Unite, Planul de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană, Strategia Națională, Planul de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană, Strategia Națională “Moldova 2020”, Strategia de Dezvoltare Regională, regiunea de Dezvoltare Centru, Strategia de Dezvoltare Economică și Socială a Euroregiunii Siret-Prut-Nistru.

1. Viziune asupra dezvoltării pe domenii prioritare

Infrastructură și mediu.

Viziune: În anul 2020, raionul Nisporeni are o infrastructură eficientă, a cărei dezvoltare, operare și întreținere se face cu ajutorul unei baze de date existente la nivelul fiecărei administrații publice locale.

Infrastructura de drumuri se caracterizează prin drumuri modernizate care duc spre obiective economice, culturale, sociale și turistice, prin modernizarea/ construcția de noi drumuri și dotări, spații de parcare, trotuare pentru pietoni, pentru o siguranță sporită a circulației.

Infrastructura de utilități hidro-edilitare și de comunicații se caracterizează prin utilități noi și eficiente: sisteme de apă potabilă și apă uzată, de aprovizionare cu gaze, internet, telefonie mobilă și fixă, iluminat public.

Până în 2020 în raionul Nisporeni vor fi asigurate condiții de acces la servicii sigure, suportabile și durabile de aprovizionare cu apă potabilă pentru 65% din populația urbană și 42% din populația rurală, alimentate atât pe grupuri de localități prin apeducte regionale din sursele de apă (de suprafață), cât și prin soluții locale din surse subterane. Concomitent, se vor asigura serviciile suportabile și durabile de canalizare pentru 25% din populația urbană și 15% din populația rurală, apele uzate fiind tratate conform normelor în vigoare la stații de epurare regionale, cât și la stații locale, asigurând condițiile sanitare și de mediu ale raionului.

Infrastructura serviciilor sociale, de educație și sănătate se caracterizează prin unități de învățământ, sanitare, culturale și sociale moderne și funcționale.

În 2020 va crește nivelul de trai a populației, vor fi funcționale un șir de măsuri care vor contribui la dezvoltarea durabilă pentru un viitor sigur al comunității, se va consuma apă mult mai curată, se vor utiliza tehnologii avansate în agricultură pe terenuri consolidate și irigate, cu păduri reîntinse și cu biodiversitate, cu rezervații naturale protejate, cu biserici și mănăstiri întreținute și admirate de vizitatori, cu localități primitoare, înscrise armonios în mediul natural și construit, și în care este organizat sistemul de colectare, transport și depozitare a deșeurilor menajere (colectare selectivă).

În această ordine de idei în 2020 avem:

-O infrastructură modernă, eficientă și atractivă, care include:

- Sisteme de utilități publice eficiente și calitative (alimentare cu apă, sisteme de canalizare, gaze, energie electrică);
- Rețea de drumuri moderne, iluminate și cu trotuare amenajate;
- Unități de învățământ, sanitare, culturale și sociale funcționale și dotate;

- Integrarea într-o rețea de comunicații accesibilă, pentru asigurarea unui sistem de informații eficient;
- Stații de epurare și filtrare a apei;
- Sisteme centralizate de canalizare și colectare a apelor uzate și pluviale, realizate conform standartelor europene;
- Managementul integrat al deșeurilor și al sistemelor de apă;
- Stoparea eroziunii și realizarea programelor de protejare a solurilor;
- Protejarea rezervațiilor naturale și biodiversității;
- Administrarea publică locală responsabilă și implicată activ în folosul cetățeanului.

Economie, agricultură și turism.

Viziune. În anul 2020 raionul Nisporeni este reprezentat de un mediu economic competitiv și atractiv, cu o creștere economică durabilă și cuprinzătoare ca premisă esențială pentru reducerea sărăciei și ridicarea standartelor de viață.

Se practică o agricultură modernă și performantă, obținându-se produse de calitate, diversificate și ecologice, competitive pe piață, în sectoarele de creștere a culturilor agricole, inclusiv viticultură și pomicultură, zootehnie, apicultură, piscicultură.

Fermele specializate –agricole (inclusiv din terenuri proprietate privată comasate), apicole, piscicole sau de creștere a animalelor –au o capacitate crescută de management și operare eficientă cu ajutorul unor tehnologii moderne care nu afectează mediul, cu soiuri de plante și animale cu productivitate ridicată, adaptată zonei.

Fermierii fac parte din asociații profesionale pentru producerea, colectarea, prelucrarea, marketingul și/sau valorificarea produselor locale, pentru care primesc sprijinul necesar.

Există o preocupare continuă pentru aplicarea programelor de ameliorare a suprafețelor agricole și pășunilor, iar sistemele de exploatații agricole și de irigații sînt moderne și eficiente, operate în comun de asociații de utilizatori.

Activează IMM-uri înființate de investitori autohtoni și străini, care valorifică resursele locale – capitalul uman, natural, socio-cultural și tehnologia modernă.

Astfel, în 2020 există:

-Afaceri de succes conduse de manageri într-un mediu de afaceri prielnic, caracterizat prin:

- IMM-uri competitive care asigură locuri de muncă și o clasă de mijloc prosperă;
- Lanțul dezvoltat de procesare, păstrare și marketing al produselor agricole, în special la întreprinderile de procesare mici și mijlocii din mediul rural, va sprijini crearea a noi locuri de muncă la nivel local, iar produsele cu o calitate ridicată vor fi generatoare de venit;
- Populație activă cu tendințe de întinerire și cu nivel ridicat de pregătire profesională diversificată, în domenii cerute pe piața muncii.
- Asociații profesionale ale producătorilor și prestatorilor de servicii, ale producătorilor agricoli pe tipuri de produs, crescătorilor de animale și apicultorilor;
- Exploatari agricole cu terenuri proprietate privată comasate, lucrate cu tehnologii moderne și eficiente care nu afectează mediul;
- Sisteme de irigații gestionate și operate de asociații de utilizatori;
- Fermele sunt dotate cu utilaje complexe și performante, soiuri de plante cu productivitate ridicată, rase de animale adaptate zonei noastre;
- Ferme de creștere a animalelor (porcine, bovine, ovine) la nivel de afacere cu animale cu înalt potențial genetic, ferme ecologice pentru creșterea albinelor, ferme piscicole, ferme pentru produse tradiționale, ferme pensiuni cu echitație pentru dezvoltarea turismului rural;

- Servicii calitative, inclusiv în domeniul turismului;
- Ușurarea accesului la finanțe va duce la creșterea semnificativă a creditării ca volum și ca pondere în PIB (de la 37% în 2012 până la 60% către 2020).
- Obiective și itinerare turistice promovate și de succes.

Domeniul social

Viziune: În 2020 raionul Nisporeni dispune de infrastructură și servicii educaționale, sociale, culturale, de sănătate eficiente și de calitate, dezvoltate cu implicarea societății civile, administrației publice locale, în cadrul unor parteneriate durabile care să răspundă nevoilor beneficiarilor, prin:

- Dezvoltarea instituțiilor educaționale, sociale, culturale și de sănătate;
- Valorificarea potențialului individual al fiecărui copil;
- Eficientizarea procesului educațional la vîrstă timpurie;
- Promovarea unui mod sănătos de viață;
- Implementarea și dezvoltarea Programului educațional la vîrstă timpurie;
- Centre de zi în mediul rural;
- Centre de sănătate;
- Nevoi sociale corect identificate;
- Politici sociale proactive și incluzive;
- Asistență socială acordată la domiciliu ca regulă și nu ca excepție, bazată pe o implicare sporită a comunității în rezolvarea problemelor sociale.

Eficiență energetică

Viziune : În 2020 se va diminua consumul de energie cu 10% prin sporirea eficienței energetice și utilizarea surselor alternative și de renovare a clădirilor publice.

Viziunea stabilită mai sus are implicații evidente asupra modului în care Regiunea trebuie să acționeze în vederea reducerii consumului de energie. Scopul de economisire enunțat cu o rată de renovare de 10% către 2020 necesită renovarea a circa 174.452 m² din suprafață și va rezulta în reducerea cererii de energie finale cu aproximativ 27.563 MWh pe an în 2020 comparativ cu consumul final de referință în 2009.

În vederea atingerii obiectivelor de economisire a energiei, APL-urile în calitate de proprietar al clădirilor publice vor fi nevoite să depună eforturi considerabile pentru renova-rea principalelor clădiri.

Guvernare locală

Viziune: În anul 2020 raionul Nisporeni va avea o administrație publică mai eficientă și capabilă să genereze politici publice adecvate și să le gestioneze în mod eficace în scopul implementării principiilor dezvoltării durabile.

Dezvoltarea capacității administrative are scopul de a promova și susține atât la nivelul II, cât și la nivelul I a unei administrații publice care să devină un important factor de competitivitate, dezvoltare, progres și coeziune.

Transparența decizională constituie unul din elementele de bază ale bunei guvernări, care introduce principii și proceduri noi în activitatea locală în vederea informării în mod deschis și explicit a cetățenilor, societății civile și altor părți interesate despre activitatea autorității, precum și consultarea acestora în procesul de elaborare și de adoptare a deciziilor.

PARTEA III. STRATEGIA DE DEZVOLTARE

3.1 DEFINIREA MISIUNII

Misiunea:

Mobilizarea și consolidarea eforturilor actorilor sociali în lansarea și dezvoltarea afacerilor, implicarea în proiecte investiționale, aplicarea noilor tehnologii și unui management modern.

Boxa 3-1 Lista actorilor sociali (grupurile de interese)

Interni	Externi
• Consiliul Raional Nisporeni • Primăriile și Consiliile locale a UAT din raion • Producătorii agricoli • Întreprinderile de procesare a producției agricole • Întreprinderile din industria ușoară • Instituții de consultanță în afaceri • Întreprinderile din sfera serviciilor și comerțului • Instituțiile bancare și microfinanțare • Angajații din sfera economică	• Întreprinderile de importanță națională • Banca Națională a Moldovei • Sectorul bancar, de asigurări și microfinanțare • Structurile guvernamentale • Parlamentul RM • Investitorii străini privați • Donatorii străini și Programele internaționale din economie și infrastructură • Instituțiile și ONG-urile de consultanță • Cetățenii raionului din străinătate • Turiștii

3.2 OBIECTIVELE STRATIGIE DE DEZVOLTARE, DIRECȚIILE DE INVESTIȚII ȘI MĂSURILE PRIORITARE

Realizarea viziunii se bazează pe atingerea a patru obiective strategice care, la rândul lor, sunt amplificate prin al cincilea – un obiectiv orizontal. În continuare, strategia va fi prezentată în două niveluri:

- Obiectivele strategice sunt formulate general, fiind valabile pentru o perioadă de cel puțin 7 ani. Acest cadru temporal a fost ales pentru a preveni repetarea procesului general de elaborare a strategiei după primul ciclu operațional de 3 ani și pentru a oferi o planificare durabilă pe termen lung. Identificarea obiectivelor strategice are la bază viziunea, orientarea strategică și avantajele comparative ale raionului.
- Măsurile stabilite urmăresc realizarea obiectivului strategic, constituind un scenariu pentru o perioadă de 7 ani. De regulă, măsurile reprezintă o combinație dintre intervențiile regionale (proiecte), reforme și formare de capacități.

Ordinea logică a obiectivelor strategice se bazează pe abordarea, că trebuie formate condiții importante pentru cadrul inițial (obiectivul strategic 1 – economie și 2 – infrastructură locală, modernă și extinsă). Obiectivul strategic 3 are scopul de a îmbunătăți serviciile publice. Al patrulea obiectiv este unul orizontal, având un rol important în implementarea dezvoltării regionale și formarea capacității pentru promovarea imaginii raionului în țară și peste hotare. Iar cel de al cincilea obiectiv constă în implimentarea măsurilor pentru economisirea a 10% din consumul de energie până în anul 2020 pentru sectorul public.

Direcțiile pentru investițiile prioritare în următorii 7 ani au fost formulate reeșind din strategia de dezvoltare a raionului Nisporeni și necesitățile pentru 9 tipuri de investiții strategice. Acestea sunt concretizate prin măsuri și acțiuni concrete în Planul de acțiuni.

Boxa 3-2 Matricea obiectivelor, direcțiilor și măsurilor prioritare

Obiectivele strategice	Obiective specifice	Direcții / Investiții prioritare	Măsuri
Economie dezvoltată și diversificată	Dezvoltarea afacerilor	Diversificarea afacerilor în comunitățile locale	1. Creșterea competitivității și diversificarea antreprenariatului rural
			2. Dezvoltarea infrastructurii susținerii sectorului IMM
		Dezvoltarea industriilor ce valorifică resursele locale	3. Încurajarea dezvoltării industriei alimentare, ușoare și a materialelor de construcții
			4. Dezvoltarea capacităților umane pentru economia raionului
		Dezvoltarea destinației turistice Nisporeni-Prut	5. Valorificarea potențialului turistic prin dezvoltarea de noi servicii turistice și încurajarea antreprenariatului turistic
			6. Creșterea atractivității zonelor de odihnă și agrement
Infrastructură locală modernă și extinsă	Promovarea și implementarea proiectelor investiționale	Investiții în infrastructura utilităților publice pentru încurajarea inițiativei economice	7. Stimularea investițiilor în sistemele de alimentare cu apă și canalizare
			8. Reabilitarea, modernizarea și dezvoltarea infrastructurii drumurilor
		Valorificarea înalt tehnologizată a diferitor resurse energetice	9. Sporirea calității și eficienței aprovizionării cu resurse energetice
	Calitatea îmbunătățită a vieții și a mediului natural	Promovarea afacerilor la standarde ecologice înalte	10. Protecția mediului natural și a resurselor naturale
			11. Promovarea unui mod sănătos de viață
Servicii publice calitative și diversificate	Creșterea capitalului uman	Investiții în performanțele umane și modernizarea managementului public	12. Dezvoltarea curriculumului și extracurriculumului și asigurării unui management eficient
			13. Îmbunătățirea managementului public
Consolidarea cooperării regionale și internaționale	Parteneriate strategice	Promovarea investițiilor în Nisporeni	14. Dezvoltarea capacității instituționale de implementare a Dezvoltării Regionale
			15. Promovarea imaginii pozitive a raionului
Eficientizarea energetică și dezvoltarea surselor alternative	Creșterea eficienței energetice	Proiectele de eficiență energetică și de utilizare a energiei regenerabile pentru obiectivele publice	16. Renovarea sistemului / instalației de iluminare în favoarea unui sistem de iluminare eficient din punct de vedere energetic.
			17. Reabilitarea sistemului de încălzire /instalarea unui nou sistem de încălzire inclusiv echipamente auxiliare;

3.3. RISCURI ȘI METODE DE PREÎNTÂMPINARE

În boxă sunt identificate pericolele majore ce pot sta în fața implementării activităților planificate. De asemenea au fost stabilite și posibilitățile de aplanare a acestora.

Boxa 3.3 Riscuri și metode de preîntâmpinare

Riscuri	Metode de micșorare/preîntâmpinare
Indiferența membrilor comunității	- organizarea adunărilor generale și pe cartiere - organizarea audierilor publice - organizarea meselor rotunde și a ședințelor tematice - prezentarea exemplelor de succes - desfășurarea concursurilor tematice
Insuficiența resurselor financiare	- participare la concursuri de proiecte - inițiative agenților economici prin crearea și dezvoltarea parteneriatelor - crearea ONG-lor - contribuția populației - aportul donatorilor
Lipsa specialiștilor	- pregătirea specialiștilor - motivarea specialiștilor - colaborarea cu organizațiile specializate - colaborare cu instituțiile de învățământ - pregătirea în teritoriu
Informarea redusă a populației	- utilizarea mijloacelor mass-media - plasarea avizelor - organizarea adunărilor, seminarelor - publicarea buletinelor informative - montarea panourilor de informare
Migrarea populației	- crearea noilor locuri de muncă - îmbunătățirea sferei sociale
Instabilitate politică	- informare privind programele politice - colaborare cu partidele politice - prezentarea propunerilor în cadrul întrunirilor

3.4 MONITORIZAREA ȘI EVALUAREA PLANULUI STRATEGIC

3.4.1 MECANISMUL DE MONITORIZARE ȘI EVALUARE A REZULTATELOR

Monitorizarea și evaluarea implementării Strategiei de Dezvoltare Durabilă a raionului Nisporeni (SDDRN) are drept scop aprecierea gradului de realizare a programelor și proiectelor propuse de document, per ansamblu, cât și fundamentarea eventualelor revizui și modificări ale activităților incluse.

Monitorizarea este procesul continuu de colectare a informațiilor despre modul de implementare a Strategiei de Dezvoltare Durabilă a raionului Nisporeni.

Evaluarea este un proces care folosește informațiile obținute pe parcursul monitorizării cu scopul de a analiza modul în care strategia și-a atins ținta și a avut eficiența scontată.

Monitorizarea va fi efectuată de către Secția Economie a Consiliului Raional Nisporeni care va consta în verificarea și controlul de către instituțiile sau/și direcțiile responsabile a implementării planului de acțiuni.

Evaluarea implementării strategiei se bazează pe compararea gradului de atingere a țăintelor propuse inițial cu situația dezvoltării raionului la diferite momente de timp.

Pentru evaluarea Strategiei va fi creată, prin decizia Consiliului Raional, Comisia de monitorizare și evaluare a SDDRN. Comisia respectivă va reprezenta un organ al actorilor și partenerilor sociali

implicați în acest proces (APL – conducerea raionului; instituții specializate; ONG-uri; reprezentanți ai sectorului privat, ai tineretului și a altor grupuri sociale; mass-media etc.). Echipa se va întruni cel puțin o dată pe an pentru evaluarea implementării strategiei și va avea misiunea să armonizeze prioritățile incluse în SDDRN cu nevoile reale ale populației.

Comisia de monitorizare și evaluare va elabora un raport anual referitor la gradul de implementare a SDDRN, precum și va veni cu o listă de propuneri de îmbunătățire a documentului strategic. Toate propunerile vor fi înaintate Consiliului Raional care va dezbate aceste modificări și va actualiza, prin decizie, SDDRN, aprobând un nou plan de acțiuni pentru anul următor.

3.4.2. INDICATORI DE MONITORIZARE

Evaluarea implementării strategiei presupune analiza evoluției indicatorilor de monitorizare și a stadiului la care aceștia se află în funcție de țintele stabilite (valoarea planificată/preconizată) în cadrul obiectivelor strategice din SDDRN.

Obiective strategice	Indicatori de monitorizare
<i>1. Economie dezvoltată și diversificată</i>	Suprafața terenurilor agricole consolidate, (ha)
	Sisteme agroalimentare locale în producție, comercializare și procesare create (număr)
	Suprafețe viticole plantate, (ha)
	Suprafețe de terenuri agricole irigate, (ha)
	Ferme zooveterinare reutilate cu echipament modern (număr)
	Persoanele înregistrate la Agenția pentru ocuparea forței de muncă Nisporeni (număr)
	Șomerii încadrați în câmpul muncii (număr)
	Șomerii instruiți profesional (număr)
	Antreprenori instruiți în domeniul antreprenoriatului (număr)
	Rezidenți atrași în cadrul incubatorului de afaceri (număr)
	Întreprinderi nou create (număr)
	Antreprenori ce au apelat la linii de finanțare (număr)
	Volumul producției industriale (mil. MDL, prețuri curente)
	Trasee turistice locale create și integrate în traseele turistice naționale și internaționale (număr)
	Evenimente culturale și de agrement organizate (număr)
	Participări la evenimentele turistice, târguri în țară (număr)
	Participări la evenimente turistice în străinătate (număr)
	Personal din sectorul turistic instruit (număr)
	Locații de agrement create (număr)
<i>2. Infrastructură locală modernă și extinsă</i>	Rețele de apă înlocuite/an (%)
	Rețele de canalizare înlocuite/an (%)
	Lungimea totală a rețelei de apă extinsă (km)

	Lungimea totală a rețelei de canalizare extinsă (km)
	Rata de acoperire a raionului cu rețeaua de alimentare cu apă (%)
	Populația conectată la rețeaua de apă și canalizare din total populația raionului (%)
	Școli și grădinițe în raion conectate la rețeaua de apă și canalizare (număr)
	Localități conectate la rețeaua de gaze, din totalul localităților existente în raion (%)
	Lungime de drumuri locale reconstruite (km)
	Lungime de drumuri locale noi construite (km)
	Șosele de centură (km)
	Localități care beneficiază de servicii de salubritate (număr)
	Gunoști amenajate conform standartelor ambientale (număr)
	Cantitate de deșeuri colectate selectiv, din total deșeuri (%)
	Campanii de informare a populației cu referire la importanța colectării selective a deșeurilor (număr)
3. Servicii publice calitative și diversificate	Grupe de preșcolari completate conform normativelor stabilite (% din numărul lor total)
	Edificii de școli cu spațiile complet valorificate (% din numărul lor total)
	Școli și licee reorganizate (% din numărul lor total necesar)
	Cadre didactice care predau obiectele sau activează în corespundere cu profilul și calificarea cerute (% din numărul lor total)
	Profesori instruiți în funcție de specializare (% din numărul total al pedagogilor)
	Nivelul frecvenței elevilor (%)
	Copii din familiile social vulnerabile cu susținere financiară/materială (% din numărul copiilor ce au nevoie de susținere financiară/materială)
	Cheltuielile pentru reabilitarea și modernizarea infrastructurii de spital, mii lei.
	Centrele de Sănătate construite (capital reparate) în mediul rural (număr)
	Gradul de asigurare a populației cu medici, persoane la 10 mii locuitori
	Medici de familie la 10 mii locuitori rurali (număr)
	Centre multifuncționale pentru familii aflate în dificultate în s. Șișcani sau s. Milești (nr.beneficiari)
	Locuință protejată în or. Nisporeni (nr.beneficiari)
	Serviciul - Case de Copii de Tip Familial (număr)- CCTF
	Persoane cu dezabilități care au beneficiat de serviciul

	social „Casa Comunitară” (număr)
	Case de cultură și biblioteci renovate (număr)
	Muzee renovate (număr)
	Personal instruit din cadrul organizațiilor publice (%)
	Evenimente culturale organizate (număr)
	Tineri ce se antrenează în școlile sportive, în comparație cu anul de referință (%)
	Evenimente publice desfășurate (număr)
	Funcționari publici formați în domeniul managementului de proiect (% din total)
	Funcționari publici formați în domeniul managementului strategic și prin obiective (% din total)
<i>4. Consolidarea coperării regionale și internaționale</i>	Ghiduri statistice ale Euroregiunii elaborate și editate (număr)
	Localități înfrățite din țară și peste hotare cu raionul Nisporeni (număr)
	Editarea Strategiei de dezvoltare durabilă a raionului Nisporeni (număr cărți)
<i>5. Eficientizarea energetică și dezvoltarea surselor alternative</i>	Instituții publice care au beneficiat de proiecte de eficiență energetică pentru schimbarea geamurilor și izolare termică (număr)
	Instituții publice care utilizează biogazul și biomasă ca sursă de energie alternativă
	Agenți economici care desfășoară activitatea de producere a brichetelor și paleților (număr)

3.5 PLANUL DE ACȚIUNI

Planul de acțiuni pentru Strategia de Dezvoltare (anexa 1), se va baza pe obiectivele strategice, va asigura ca indicatorii de monitorizare să fie obținuți în procesul de implementare a activităților. Planul de acțiuni relevă nu numai măsurile și acțiunile preconizate dar și implementarea lor pe fiecare an aparte. Planul de acțiuni include 106 acțiuni prioritare, la un cost estimativ de 1116,165 mln. Lei.

Fiecare acțiune din plan corelează cu suma necesară și sursele posibile de finanțare, localitatea unde va fi desfășurată acțiunea respectivă, potențialii responsabili.

ANEXE
Anexa 1 Planul Strategic de Acțiuni pentru perioada 2013-2020

Denumirea obiectivului	Măsura preconizată	Denumirea activității	Costul total al acțiunii (mln. Lei)	Surse potențiale de finanțare	Termen de realizare				Responsabili
					2014	2016	2018	2020	
I. Economie dezvoltată și diversificată	1. Creșterea competitivității producției agricole și diversificarea antreprenoriatului rural	1. Elaborarea bazei de date referitor la piața funciară și mobilă din raion (pentru sporirea consolidării terenurilor și dezvoltarea afacerilor)	0,16	Granturi BRN	-	0,08	0,08	-	AE, DAIPRF Nis-Agroinform”, ACSA
		2. Dezvoltarea a 7 Microzone viti-vinicole în localitățile - Șișcani - Vărzărești - Iurcenii - Nisporeni - Milești - Brătuleni - Bălăurești promovarea lor pe plan național și internațional, includerea lor în traseele turistice.	10,8	Granturi Sector de afaceri		1,8 1,8	1,8 1,8	1,8 0,9 0,9	AE, DAIPRF
		3. Reparația sistemelor de irigare existente și utilizarea echipamentului modern de irigare (irigare prin picurare și aspersiune) în localitățile: - Bălăurești – 420 ha - Zberoaia – 120 ha - Grozești – 130 ha - Soltănești - Bărboieni – 180 ha - Valea-Trestieni – 85 ha Utilizarea sistemelor de irigare mică în localitățile: - Nisporeni 135 ha - Vărzărești – 85 ha - Șișcani – 45 ha - Marinici – 45 ha - Boldurești – 60 ha	15,0	Sector de afaceri	120/1,2 30/0,3 50/0,5 35/0,7 10/0,02 15/0,03	200/2,0 60/0,6 50/0,5 60/0,6 40/0,4 50 / 1,0 40/0,06 15/0,03 20/0,04 30/0,06	100/1,0 60 / 0,6 50 / 0,5 70 / 0,7 45 / 0,45 50 / 1,0 35/0,07 15/0,03 25/0,05 30/0,06		AE, DAIPRF

		4. Plantarea viței de de vie pe suprafața de -750 ha în toate localitățile raionului	82,5	Sector de afaceri.	150/15,0	200/22,5	175/22,5	175/22,5	AE, DAIPRF
		5. Plantarea livezilor de pruni și meri pe suprafața de 460 ha în toate localitățile raionului	36,8	Sector de afaceri	85/6,8	120/9,6	130/10,4	125/10,0	AE, DAIPRF
		6. Plantarea livezilor de nuci 60 ha în toate localitățile	1,0	Sector de afaceri	15/0,25	15/0,25	15/0,25	150,25	AE, DAIPRF
		7. Producerea și comercializarea Produselor tradiționale: Prune uscate și nuci (Bălănești, Vărzărești, Nisporeni, Seliște, Ciutești, Vărzărești, Bălăurești) Miez de nucă cu miere de albini (Boldurești) Suc de struguri cu hrean (Nisporeni)	1,1	Sector de afaceri	0,3	0,3	0,3	0,2	AE, DAIPRF ONG "Nis-Agroinform",
		8. Construcția minifabricelor pentru prelucrarea, procesarea și ambalarea fructelor și legumelor. (Bălăurești, Cioarești, Iurcenii, Nisporeni, Vărzărești).	10,0	Sector de afaceri	2,5	2,5	2,5	2,5	AE, DAIPRF
		9. Promovarea tehnologiilor de prelucrare a solului No-til și Mini-til în teritoriul primăriilor Bărboieni-200ha, Grozești-150ha, Soltănești-150ha, Boldurești-300ha.	10,0	Sector de afaceri	2,5	2,5	2,5	2,5	AE, DAIPRF
		10. Reutilizarea și construcția frigiderelor cu mediu controlat pentru păstrare a produselor agricole în localitățile: - Bălăurești – 100 t - Șișcani – 150 t - Vărzărești – 100 t - Nisporeni – 150 t (total)	50,0	Granturi, Sector afaceri	1/10,0	2/20,0	1/10,0	1/10,0	AE, DAIPRF

		11. Dezvoltarea serviciilor de informare în domeniul aprovizionării cu imprumuturi, marketing și consultanță în agricultură în toate primăriile raionului.	0,5	Granturi Societatea civilă	2/0,2	1/0,1	2/0,2	-	DAIPRF, ONG "Nis-Agroinform", ACSA
		12. Crearea punctelor de colectare și achiziție a produselor agricole (Milești, Bălănești, Vînători, Seliște, Marinici, Grozești, Cristești, Ciorești, Vărzărești, Nisporeni, Bălăurești, Iurcenii) – 12 unități	8,0	Granturi sector afaceri	2/2,0	3/3,0	2/2,0	1/1,0	AE, DAIPRF
		13. Reutilizarea cu echipament modern și gazificarea uscătoriei de fructe existente în localitățile: Grozești, Iurcenii, Milești	14,0	Sector afaceri, BC	3,5	3,5	3,5	3,5	AE, DAIPRF
		14. Crearea și dezvoltarea cooperativelor de marketing pentru facilitarea comercializării prunelor în localitățile cu tradiții în domeniul uscării fructelor (Vărzărești, Seliște, Ciutești, Bălănești).	0,5	Granturi, Sector de afaceri	0,1	0,2	0,1	0,1	DAIPRF ,ONG "Nis-Agroinform"
		15. Revitalizarea și crearea de noi minifirme de animale și păsări (Soltănești, Nisporeni, Ciorești, Șişcani, Zberoaia, Bălănești, Brătuleni).	14,0	Granturi, sector de afaceri	5,0	3,0	2,5	3,5	AE, DAIPRF ACSA
		16. Utilizarea cu echipament modern a serviciilor zooveterinare și de reproducere a animalelor în toate primăriile raionului.	1,0	Ganturi, sector de afaceri	0,3	0,2	0,3	0,2	DAIPRF , Serviciul veterinar
		17. Ameliorarea zonelor și fișiiilor de protecție a terenurilor agricole	1,0	Granturi, sector de afaceri	0,3	0,2	0,3	0,2	AE, DAIPRF

		18. Procurarea și renovarea liniilor de îmbuteliere a vinurilor la 4 întreprinderi (Nisporeni, Șişcani, Vărzărești, Iurceni).	10,0	Granturi, sector de afaceri	2,0	2,0	3,0	3,0	AE, DAIPRF
		19. Utilizarea plantațiilor vitivinicole și pomicole cu plasă antigrindină.	5,0	Granturi, sector de afaceri	1,2	1,2	1,2	1,4	AE, DAIPRF
	2. Dezvoltarea infrastructurii de susținere a IMM	20. Crearea incubatorului de afaceri în or. Nisporeni	5,5	Granturi, sector afaceri	5,5	-	-	-	AE, SE
		21. Deschiderea punctului de contact în afaceri din or. Nisporeni	1,6	Granturi, sector afaceri	-	0,8	0,8	-	APL, AE
		22. Promovarea deschiderii de noi filiale și reprezentanțe ale instituțiilor financiare (bănci, asociații de microcreditare, birouri de creditare, etc.)	2,5	Bănci, Asociații	-	-	1,5	1,0	SE, Primării
		23. Desfășurarea de campanii de informare pentru facilitarea accesului IMM-urilor pe piață și lansarea de noi afaceri	2,0	Granturi, sector afaceri	15,0	15,0	15,0	15,0	Primării, AE
	3. Încurajarea dezvoltării industriei alimentare, ușoare și a materialelor de construcții	24. Promovarea dezvoltării întreprinderilor de confecții existente Nisporeni, Seliște, Bălăurești și crearea noilor întreprinderi Milești, Cioarești, Iurceni.	3,6	Granturi, sector afaceri	0,6	1,0	1,0	1,0	Primării, AE
		25. Renovarea fabricii de cărămidă din Nisporeni, Iurceni, Călimănești).	50,0	Granturi, sector afaceri	-	10,0	20,0	20,0	CRN, AE
		26. Crearea unei întreprinderi de producere a produselor cosmetice și medicamentelor (din semințe de struguri, plante și flori medicinale)	1,0	Granturi, sector afaceri	-	0,5	0,2	0,3	CRN, AE
		27. Elaborarea programului raional de dezvoltare a industriei și atragere a investițiilor.	0,5	Granturi, sector afaceri	0,1	0,15	0,25	-	CRN, AE
	4. Valorificarea potențialului turistic prin	28. Realizarea cursurilor de instruire pentru dezvoltarea activităților turistice	0,2	BRN, Granturi	-	0,1	0,1	-	BRN, AE

	dezvoltarea de noi servicii turistice și încurajarea antreprenoriatu lui turistic	29. Amenajarea structurilor de deservire a turiștilor (tabere, hoteluri și pensiuni turistice în Nisporeni, Vărzărești, Bolțun, Cristești, Cioresti, Bălăurești).	1,2	Sector afacri, granturi	-	0,6	0,6	-	AE, CRN, ON-uri
	5.Dezvoltarea capacităților umane pentru economia raionului	30. Realizarea cursurilor de instruire pentru creșterea calificării angajaților	0,08	Granturi	0,02	0,02	0,02	0,02	Centrul Orientare Prof.
		31. Crearea postului raional de radio și TV	0,8	Granturi, BRN	-	0,4	0,4	-	ONG, CRN
	6.Creșterea atractivității zonelor de odihnă și agrement	32. Crearea și renovarea în localități a spațiilor verzi, parcurilor: - Șișcani - Iurcen - Brătuleni - Ciorasti - Nisporeni - Milești.	3,6	Granturi BL, BRN	0,6 0,3 0,6	0,3	1,0	0,8	CRN, primării, ONG
		33. Promovarea și amenajarea obiectivelor turistice (pîrîia de ski din s. Ciorești, mănăstirile Vărzărești, Hîncu).	0,5	Granturi, AE, BRN	0,1	0,1	0,1	0,2	AE, CRN, primării, ONG
		34. Crearea unei zone publice de agrement în or. Nisporeni (parc de distracții pentru copii, hotel restaurant, piscină).	5,0	Granturi, AE	0,5	2,0	1,5	1,0	AE, ONG
		35. Realizarea seminarelor și cursurilor de instruire pe tematica managementului zonelor de odihnă	0,02	Granturi	0,005	0,005	0,005	0,005	AE, ONG
II.Infrastructură locală modernă și extinsă	1. Stimularea investițiilor în sistemele de alimentare cu apă și sistemelor de canalizare	36. Construcția apeductului Prut-Nisporeni, cu extinderea în localitățile rurale (I-II etapă)	200,0	BS, BRN, granturi	60,0	120,0	20,0	-	CRN, SCGCD, primari.
		37. Asigurare cu apă curgătoare a tuturor instituțiilor de învățământ și educație din raion	10,3	BS, BRN, granturi	2,5	2,5	2,5	2,8	CRN, APL

		38. Construcția și restabilirea sistemelor de canalizare și a stației de purificare în oraș Nisporeni, com. Vărzărești, Grozești.	17,0	FNDR	8,0	9,0	-	-	CRN, Primaria Nisporeni, Varzaresti.
		39. Aprovizionare cu apă potabilă a localităților: -Cărnești; -Vulcănești; -Odaia; -Milești; -Bolțun; -Mărinici; -Vînători; -Seliște; -Bursuc; -Călimanesti; -Valea Trestieni.	18,1	FE Apasan Granturi, FNDR, BRN	5,1	4,0	5,0	4,0	CRN, APL, ONG, primăriile
		40. Finisarea amenajării gunoierilor și platformelor de colectare a deșeurilor în localitățile: Bursuc, Cristești, Iurcenii, Cioarești , Nisporeni, Bolțun.	0,9	Granturi, FNDR I	0,3	0,3	0,3	-	CRN, APL
2. Reabilitarea, modernizarea și dezvoltarea infrastructurii drumurilor		41. Reabilitarea și modernizarea drumului național R25 Bucovăț-Nisporeni	77,0	BS, BRN, granturi	-	-	2,0	75,0	Ministerul Transporturilor CRN, APL
		42. Dezvoltarea infrastructurii de transport pentru valorificarea potențialului turistic a Regiunii de Dezvoltare	29,0	FNDR	29,0	-	-	-	CRN, Primaria Varzaresti, Nisporeni, FNDR.
		43. Reparația, întreținerea și amenajarea drumurilor locale din extravilanul localităților.	3,0	Primării, AE, CRN	0,7	0,7	0,7	0,8	Primării, AE, CRN
		44. Reparația curentă și întreținerea drumurilor locale	40,0	BS, BRN, granturi	10,0	10,0	10,0	10,0	Vicepreședintele CRN, SCGCD, Primari
		45. Modernizarea rețelei de iluminat public în toate localitățile din Nisporeni.	12,0	BRN, granturi	2,0	3,0	3,5	3,5	CRN, Primăriile

	3. Sporirea gazificării localităților	46. Gazificarea localităților: Bursuc Iurcenii Cristești Bolțun Chilișoia Bîcșeni Isăicani Găureni Seliște Poruceni Ciutești Valea-Nîrnovei Vînători Soltănești Grozești	14,3 1,5 1,6 1,0 0,9 0,2 0,5 0,5 0,8 1,5 0,5 1,0 0,7 1,0 1,2 1,4	BS, BRN,	2,7 1,6 0,5 0,6	6,1 1,5 1,0 0,5 0,2 0,5 0,5 0,2 1,0 0,5 1,0 0,6 0,8	4,3 0,9 0,2 0,5 0,6 0,5 0,5 1,0 0,6	1,2 0,5 0,7	CRN, APL
		47. Construcția gazoductului de presiune înaltă: - Nisporeni-Grozești - Șendreni-Seliște-Ciutești-Vînători	30,0	BS, BRN, granturi	8,0 5,0	 10,0		CRN, Primării	
	4. Protecția mediului natural și a resurselor naturale	48. Îmbunătățirea serviciilor de salubritate și management al deșeurilor în toate localitățile raionului	44,0	BRN, BL, granturi	11,0	11,0	11,0	11,0	CRN, primării, ONG
		49. Amenajarea gunoierilor conform standardelor ambientale: Ciutești, Cioarești, Cristești, Grozești, Valea-Treistenii	5,0	BL, BS, Granturi	1,0 1,0	1,0	1,0	1,0	CRN, primării, ONG
		50. Evacuarea și neutralizarea deșeurilor de feroceanură de poatsiu de la fabricile vinicole din r-nul Nisporeni	0,5	BL, Granturi	0,2	0,2	0,1		Primăria, ONG
		51. Organizarea și desfășurarea concursurilor raionale: - „Rîu curat de la sat”; - „Cea mai verde și mai salubră localitate”	0,36	DAA, granturi.	0,08	0,08	0,08	0,08	CRN, DAA, primarii.

		52. Salubritatea localităților din raioanele Nisporeni, Strășeni și Călărași pentru un mediu curat și sănătos	9,2	FNDR, APL, GIZ	9,2	-	-	-	CRN, Primaria Seliste, Cioresti, Ciutești, Vinători.
		53. Construcția a 3 stații de transfer a deșeurilor solide în raionul Nisporeni	18,0	FNDR, APL	4,0	4,0	6,0	4,0	CRN, Primării
		54. Desfășurarea bilunarului de înverzire și salubritate	0,1	DAA, granturi.	0.02	0.03	0.02	0.03	CRN, DAA, Primarii.
	5. Promovarea unui mod sănătos de viață	55. Construcția și reconstrucția stadionului din or. Nisporeni, terenurilor moderne pentru sport din Șişcani, Zberoaia, Milești, Cristești Cioresti	13,0	BS, BRN, granturi	3,0 0,5	7,0 0,5	0,5	0,5	CRN, Primării
		56. Crearea și susținerea echipei raionale la fotbal, Nisporeni, Balăurești, Iurcenii, Vărzărești,	1,5	BRN, granturi	0,3	0,3	0,4	0,5	CRN, primării, ONG
		57. Îmbunătățirea condițiilor de activitate a sălilor de sport în: Călimănești, Vărzărești Isăicani, Nisporeni	5,0	BS, BRN, BL, granturi	3,2	0,6 0,6	0,6		CRN, primării, ONG
	III. Servicii publice calitative și diversificate	1. Construcția, reabilitarea și modernizarea infrastructurii educaționale și de cultură							
		58. Reabilitarea centrului pentru tineret „Luceafărul” în Centrul de cultură și tineret	16,0	BS, BRN, BL, granturi	6,5	9,5	-	-	CRN, SCGCD, SC.
		59. Organizarea activității artistice, producerea valorilor de cultură, conservarea și valorificarea patrimoniului cultural local	0,8	BS, BRN, BL, granturi	0,2	0,2	0,2	0,2	CRN, Primării, SC

	60. Reparația capitală și dotarea instituțiilor de cultură: Școala de arte plastice Școala de muzică Casa de cultură s.Grozești Casa de cultură s. Ciorești Casa de cultură s.Vărzărești Casa de cultură s.Boldurești Casa de cultură s Iurceni Muzeul de Etnografie Iurceni Bibliotecile publice a raionului	4,64	BS, BRN, BL, granturi	0,7 1,0 - - 0,03 0,01 - - 0,05	- - 1,0 0,05 - - 0,2 0,8 0,05	- - 0,5 0,05 - - - - 0,1	- - - - - - - - 0,1	CRN, APL, SC.
	61. Construcția și renovarea casei muzeu „Maria Drăgan” din s. Bălăurești.	2,5	BRN, BL, granturi	0,5	1,0	0,5	0,5	CRN, APL,
	62. Renovarea bisericii din lemn datată din anul 1798 din s. Bălăurești	1,0	BRN, BL, granturi	0,5	0,5	-	-	CRN, APL
2. Dezvoltarea curriculumului și extracurriculului și asigurării unui management eficient	63. Desfășurarea activităților ce prevăd perfecționarea continuă a cadrelor	0,6	DÎTS Instituția	0,2	0,2	0,1	0,1	DÎTS
	64. Activități de promovare a copiilor dotați.	0,25	BS, BRN, BL, granturi	0,05	0,05	0,07	0,08	CRN, APL, DÎTS
	65. Desfășurarea concursurilor și festivalurilor tradiționale	0,21	BS, BRN, BL,	0,03	0,05	0,6	0,07	CRN, APL, SC, DÎTS
3. Asigurarea accesului la educație de calitate	66. Implimentarea reformei structurale în educație: - reorganizarea instituțiilor de învățământ; - optimizarea rețelei instituțiilor de învățământ - crearea școlilor de circumscripție	1,2 0,9 0,3	APL II APL II	 0,3 0,1	 0,3 0,1	 0,2 0,1	 0,1	DÎTS DÎTS DÎTS
	67. Dezvoltarea bazei materiale a instituțiilor de învățământ.	0,8	APL II	0,2	0,2	0,2	0,2	DÎTS
	68. Implimentarea metodologiei managementului educațional eficient: - determinarea statutului de ordonatori secundari de buget în	0,4	DÎTS Instituția	0,1	0,1	0,1	0,1	DÎTS
	69. Incluziunea școlară a copiilor cu CES: - crearea centrelor de resurse în instituțiile de învățământ - implimentarea programului de activitate a SAP raional.	 0,6 0,6	Bugetul de stat	 0,2 0,1	 0,2 0,1	 0,1 0,2	 0,1 0,2	DÎTS

4. Îmbunătățirea și extinderea infrastructurii de sănătate	70. Programul raional de educație pentru toți și promovarea modului sănătos de	0,14	BAM, BRN, granturi	0,03	0,03	0,04	0,04	MS, instit. Medicale, CRN
	71. Reabilitarea și modernizarea infrastructurii spitalului	26,8	BS,BL, Surse externe	6,7	7,0	6,7	6,4	MS, FEE CRN,Spitalul r-nal
	72. Reabilitarea bazei tehnico-materiale a Centrului de Sănătate Nisporeni (CSN)	8,0	BS,BL, Surse externe	2,0	2,6	3,4	-	CRN, CSN
	73. Construcția Centrului de Sănătate Șendreni	1,8	BS, BL, Surse externe	0,9	0,9	-	-	CSN, MS
	74. Reparația oficiilor medicale UMF din Valea-Trestieni, Bolțun, Cristești	3,5	BS, BL, Surse externe	1,0	1,2	1,3	-	CSN, MS
	75. Dotarea cu utilaj medical a Centrului de Sănătate Nisporeni	1,0	BS, BL	1,0	-	-	-	CSN, MS
5. Dezvoltarea infrastructurii de servicii sociale și crearea centrelor de asistență socială	76. Crearea unui centru maternal or. Nisporeni	1,0	BRN, BASS, granturi	-	0,5	0,5	-	CRN, SAPF
	77. Crearea centrelor comunitare multifuncționale pentru familiile aflate în dificultate : s. Șişcani s. Milești	1,5	FISM, UE, BL, BRN	1,5	-	-	-	APL, SASPF
	78. Crearea unui centru de instruire și consultața pentru romi s. Vulcănești	0,025	BRN, BASS, granturi	-	0,025	-	-	MPS, CRN, SAPF
	79. Crearea locuințelor protejate: Or. Nisporeni s. Vărzărești	2,0	BL, BRN, sponsori	1,0	1,0	-	-	APL, CRN
	80. Crearea caselor de tip familial.	0,48	BRN, BASS, granturi	0,06	0,12	0,12	0,18	MPS, CRN, APL
	81. Instituirea serviciului social „Echipa mobilă” pentru copii cu dezabilități.	0,50	BL, Keystone Fundația Soros Moldova	0,30	0,20	-	-	Primarii, SAS, DÎTS
	82. Crearea apartamentelor sociale in or. Nisporeni.	5,0	BRN, BASS,	-	1,0	2,0	2,0	MPS, CRN, APL

		83. Instituirea serviciului social „Casa Comunitară” pentru persoane cu dezabilități.	1,0	BRN, Granturi	0,5	0,5	-	-	APL, SASPC
	6. Îmbunătățirea managementului administrativ	84. Instruirea și perfecționarea continuă a funcționarilor publici, cadrelor didactice	0,6	Granturi, BRN	0,15	0,15	0,15	0,15	CRN, APL, ONG
		85. Realizarea vizitelor de studii în țară și peste hotare pentru preluarea bunelor practici	1,0	Granturi, BRN	0,25	0,25	0,25	0,25	CRN, APL, ONG
		86. Elaborarea planurilor urbanistice pentru fiecare localitate	5,0	Granturi, BRN	2	1	1	1	CRN, APL, ONG
		87. Crearea registrelor de evidență a patrimoniului public	1,0	Granturi, BRN	0,3	0,4	0,2	0,1	CRN, APL, ONG
IV. Consolidarea cooperării regionale și internaționale	1. Dezvoltarea capacității instituționale de implementare a Dezvoltării Regionale	88. Dezvoltarea relațiilor de parteneriat APL-ONG în elaborarea și implementarea proiectelor de cooperare transfrontalieră	0,05	Granturi, BRN	-	0,025	0,025	-	CRN
		89. Crearea Centrului de Informare Europeană „EuroNis”	0,1	Granturi, BRN	0,02	0,02	0,02	0,04	CRN
		90. Elaborarea și menținerea unor baze de date comune despre oportunitățile de cooperare în cadrul Euroregiunii	0,01	BRN	-	0,01	-	-	CRN, ONG
		91. Participare la elaborarea și editarea ghidurilor statistice ale Euroregiunii	0,01	BRN	0,01	-	-	-	CRN, ONG
		92. Editarea Strategiei de dezvoltare durabilă a raionului Nisporeni 2013-2020.	0,02	Granturi, BRN	0,02	-	-	-	CRN
		93. Extinderea și promovarea înfrățirii localităților din raion cu diverse autorități, regiuni din țară și peste hotare.	0,1	Primarii, CRN	0,03	0,02	0,03	0,02	Primarii, CRN
	2. Promovarea imaginii pozitive a raionului	94. Elaborarea paginilor web a localităților raionului.	0,3	Sector afaceri, BRN			100		CRN, primării
		95. Participarea la târguri, iarmaroace, expoziții, festivaluri , concursuri din țară și peste hotare.	0,8	BL, Granturi					Sector afaceri, CRN

V.Eficientizarea energetica și dezvoltarea surselor alternative	1.Clădiri, echipamente, instalații publice	96. Crearea și aprobarea planului de acțiuni pentru energie durabilă a raionului Nisporeni	0,01	BRN	-	0,01	-	-	CRN, ONG
		97. Reabilitarea termica a cladirilor institutiilor de invatamant cu prioritate a acelora care au un consum de energie mare si in care invata un numar mare de elevi	54,6	BRN	11,2	11,2	11,2	21,0	CRN, ONG
		98. Construcția unui energo- parc în or Nisporeni	50,0	Granturi CR, AEE	5,0	25,0	20,0	-	AE, Primaria Nisporeni, CRN
		99. Realizarea unui studiu de fezabilitate privind oportunitățile de asigurare cu energie din surse alternative	0,5	Granturi	0,5	-	-	-	Vicepreședintele CRN, SCGCD
		100. Reabilitarea termica a cladirilor publice prin alte soluții constructive eficiente energetic și economic (sistem multipanel, materiale izolatoare celulozice, etc.) , model - alternativă la tehnologiile practicate la acest moment.	3,0	CR, AEE	1,0	1,0	1,0		CRN
		101. Proiectarea și construcția cazangeriilor pe bază de biomasă.	2,0	CR, AEE	0,5	0,5	0,5	0,5	CRN,
		102. Promovarea dezvoltării întreprinderilor de producere a biomasei (peleți, bricheți).	3,0	Granturi, sector de afaceri	1,0	1,0	0,5	0,5	A E,
		103. Dezvoltarea energiei alternative prin construcția turbinelor eoliene în Nisporeni și Bălănești.	10,0	CR, APL	-	-	5,0	5,0	CRN, APL
	2.Clădiri private	104. Continuarea procesului de crestere a performantei energetice a cladirilor prin reabilitarea termica a anvelopei blocurilor de locuinte si extinderea acestuia la toate cladirile rezidentiale (case);	2,0	PF	0,5	0,5	0,5	0,5	PF

		105. Completarea sau inlocuirea sistemelor clasice de incalzire utilizate in prezent la incalzirea caselor cu sisteme performante energetic si randament superior care utilizeaza eficient ca sursa regenerabila de energie lemnul de foc (centrale termice pe peleti, brichete, tocatura lemnoasa, resturi si deseuri vegetale, agricole, forestiere sau silvice)	1,0	PF	0,3	0,2	0,3	0,2	PF
		106. Instalarea sistemelor de incalzire care utilizeaza la productie energia regenerabila (panouri solare, pompe de caldura) pentru imbunatatirea calitatii aerului, apei si solului prin reducerea gradului de poluare cauzata de arderea ineficienta energetic a lemnului si a celorlalti combustibilili fosili.	1,0	PF	0,3	0,2	0,3	0,2	CR, PF

Anexa 2

Caracteristica zonelor de creștere economică în raionul Nisporeni

1 Microregiunea Nisporeni

Date generale

Denumirea comună	Sate în componență	Data fondării	Nr. Locuitori	Suprafața totală, ha	Densitatea, loc/1 km2	Fond locativ, m2	Nr. De case	Nr. Străzi	Lungimea stradală, km	Nr. Agenți economici
Nisporeni	Nisporeni	4.01.1618	15862	9203	117	53784,34	4251	144	67,5	440
Vărzărești	Vărzărești	1420	6675	5669		290000	2610	50	60	101
	Șendreni									
Total mz Nisporeni			18041	14872	117	343784,34	6861	194	127,5	533
Ponderea microzonei în raion, %			31,08	25,38		30,09	30,64	22,56	11,08	56,76

Număr populație

Denumirea comuna	2008			2009			2010			2011		
	bărbați	femei	total	bărbați	femei	total	bărbați	femei	total	bărbați	femei	total
Nisporeni	7208	7500	14708	8090	8200	16290	7941	8109	16050	5845	5881	11726
Vărzărești	3204	3471	6675	3950	4005	7955	3525	3957	7482	3177	3138	6315
Total mz Nisporeni	10412	10971	21383	12040	12205	24245	11466	12066	23532	9022	9019	18041
Ponderea microzonei în raion, %	30,74	31,24	31,45	36,40	35,90	36,14	34,82	35,66	35,25	27,50	26,72	28,0

Dinamica populației pe diferite categorii de vârstă

Denumire	2008				2011				2008		2011		Pension ari, 2008	Pension ari, 2011
	0-2 ani	3-6 ani	7-15 ani	total	0-2 ani	3-6 ani	7-15 ani	total	b. 16-61	f. 16-58	b. 16-61	f. 16-58		
Nisporeni	239	409	1584	2232	1477	347	1157	2981	4976	5268	4688	4724	1539	1617
Vărzărești	103	323	904	1330	867	234	641	1742	1874	2141	2536	2497	708	789
Total mz Nisporeni	342	732	2488	3562	2344	581	1798	4723	6850	7409	7224	7221	2247	2406
Ponderea microzonei în raion, %	21,16	23,62	27,99	26,18	20,26	19,26	21,42	20,60	30,96	31,99	28,0	27,5	22,54	23,15

Denumirea comună	Total deținători de teren	Intravilan	Terenuri agricole, inclusiv:							Păduri	Râuri, lacuri, bazine	Alte terenuri	Teren FR
			Total agricol	Teren arabil	Plantații multianuale, inclusiv:			Pășuni, fânețe	Pârloaga				
					Total	Vii	Livezi						
Nisporeni	4647	405,06	3832	2605,67	1111,34	774,59	336,75	65,97	449	2955,88	242,24	112,7	856,03
Vărzărești	2627	723	2526,53	1742,88	739,3	478,3	261	44,35	3	1222	115,17	66,95	792,24
Total Nisporeni	7274	1128,06	6358,53	4348,55	1850,64	1252,89	597,75	110,32	452	4177,88	357,41	179,65	1648,27
Ponderea microzonei în raion, %	32,74	24,85	22,99	22,21	23,70	24,40	14,87	64,90	66,50	27,12	21,82	35,63	16,08

Agenți economici

Denumire comună	II 2011	II 2012	GȚ 2011	GȚ 2012	Pat 2011	Pat. 2012	SA 2011	SA 2012	SRL 2011	SRL 2012	CA 2011	CA 2012	IS 2011	IS 2012	AGȚ 2011	AGȚ 2012	Alte 2011	Alte 2012
Nisporeni	435	440	1616	1645	148	158	19	19	213	226	8	0	10	10	0	0	148	151
Vărzărești	98	101	1459	1464	4	6	1	1	41	47	0	0	1	1	0	0	9	9
Total mz Nisporeni	533	541	3075	3109	152	164	20	20	254	273	8	0	11	11	0	0	157	160
Ponderea microzonei în raion, %	56,76	56,41	17,47	17,57	96,81	89,13	95,23	95,23	68,09	69,82	100	0	34,37	34,37	0	0	46,04	46,24

Venituri, mii lei

denumire	Total încasărilor				Transferuri				Total Venituri			
	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Nisporeni	6071,7	6401,7	6508,4	9942,8	8914,4	14362,5	13148,4	113793,8	14986,2	20764,1	19862,2	21322,6
Vărzărești	930,2	115,3	873,8	1110,2	6411,0	8402,6	9326,9	7919,5	7341,18	9517,8	10200,6	9029,7
Total mz Nisporeni	7001,9	6517,0	7382,2	11053	15325,4	22765,1	22475,3	19299,3	22327,4	30281,9	30062,8	30352,3
Ponderea microzonei în raion, %	52,34	50,16	48,35	55,76	21,23	23,65	22,96	20,23	26,09	27,46	26,41	26,55

Cheltuieli, mii lei

Denumirea	Total cheltuieli			
	2009	2010	2011	2012
Nisporeni	18974,9	22810,3	21854,7	23277,1
Vărzărești	8385,9	9393,2	9784,9	9986,4
Total mz Nisporeni	27360,8	32203,5	31639,6	33263,5
Ponderea microzonei în raion, %	29,46	30,78	26,44	27,56

Structura cheltuielilor, mii lei

Denumirea	Primăria				Învățământ total				Tineret și sport				Cămine culturale, biblioteci				Amenajarea teritoriului			
	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Nisporeni	984,0	1125,5	964,6	994,4	10990,6	12411,0	13421,7	14827,4	438,1	937,8	526,2	737,6	218,9	322,8	309,7	391,8	2069,9	1444,9	2737,5	3295,3
Vărzărești	649,6	502,4	555,5	625,1	5551,7	6562,7	7077,2	7274,3	13,9	21,0	21,0	39,1	532,0	243,0	539,3	647,5	577,4	876,5	430,2	518,7
Total mz Nisporeni	1633,6	1627,9	1519,9	1619,5	16542,3	18973,7	20498,9	22101,7	452,0	958,8	547,2	776,7	750,9	565,8	849,0	1039,3	2647,3	2326,4	3167,7	3814
Ponderea microzonei în raion, %	20,06	20,88	15,08	16,28	27,34	27,83	25,44	25,48	88,28	92,90	87,22	87,99	22,13	12,90	12,64	20,39	47,81	38,76	57,23	56,30

Forța de muncă

Denumire	Total populație angajată/înregistrată				Total șomeri înregistrați			
	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Nisporeni	69	67	46	80	272	189	154	180
Vărzărești	27	28	29	27	156	86	84	67
Total mz Nisporeni	96	95	75	107	428	275	238	247
Ponderea microzonei în raion, %	64,00	67,37	61,47	66,45	22,85	27,22	29,78	32,20

Capacitatea de cazare

Denumire	unități de cazare				capacitate de cazare				tabere				alte localuri turistice			
	2008	2009	2010	2011	2008	2009	2010	2011	2008	2009	2010	2011	2008	2009	2010	2011
Nisporeni	1	1	2	2	35	35	35	35	0	0	0	0	0	0	0	0
Vărzărești					2	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1
Total mz Nisporeni	1	1	2	2	37	37	37	37	1	1	1	1	1	1	1	1
Ponderea microzonei în raion, %	33,33	33,33	50,00	50,00	15,61	15,61	13,60	13,60	25,00	25,00	25,00	25,00	50,00	50,00	50,00	50,00

Infrastructura drumurilor

Denumire	2008					2012				
	naționale	locale	cu îmbrăc. Rigidă	străzi, drumuri	insl. Îmbr. Rigidă	naționale	locale	cu îmbrăc. Rigidă	străzi, drumuri	insl. Îmbr. Rigidă
Nisporeni	19	54	47	54	7	19	54	49	54	10
Vărzărești	25	35	32	35	7	25	35	40	35	15
Total mz Nisporeni	44	89	79	89	14	44	89	89	89	25
Ponderea microzonei în raion, %	24,32	14,59	24,16	29,42	73,68	24,32	14,59	24,16	28,88	74,36

2. Microregiunea de Frontiera

Date generale

Denumirea comună	Sate din componența	Data fondării	Nr. Locuitori	Suprafața totală, ha	Densitatea, loc/1 km2	Fond locativ, m2	Nr. De case	Nr. Străzi	Lungimea stradală, km	Nr. Agenți economici
Bărboieni	Bărboieni	1602	893	1189,34		20875	298			12
Bălăurești	Bălăurești	28.12.1425	2510	1687	65	32140	684		80	20
Grozești	Grozești	1469	2180			52516	819	45	76,69	34
Zberoaia	Zberoaia	18.12.1621	1856	216	11	25686	650	12	34,62	13
Marinici	Marinici	1667	2605	2211	118	34166	814	47	45	19
	Heleșteni	1840								
Călimănești	Călimănești		1022	191,2	53,5	10888	275	42	8	9
Total Microz.Frontiera			11066	5494,54	247,5	176271	3540	146	244,31	106
Total raion										
Ponderea microzonei în raion, %			15,35	9,38		15,43	15,85	16,98	21,23	11,28

Număr populație

Denumire	2008			2009			2010			2011		
	bărbați	femei	total	bărbați	femei	total	bărbați	femei	total	bărbați	femei	total
Bărboieni	450	454	904	487	491	978	475	483	958	422	471	893
Bălăurești	1269	1287	2556	1301	1310	2611	1291	1296	2587	1251	1259	2510
Grozești	1290	1337	2627	1335	1352	2687	1327	1345	2672	1103	1077	2180
Zberoaia	920	930	1850	1008	1022	2030	989	1004	1993	924	932	1856
Marinici	1303	1296	2599	1357	1365	2722	1318	1353	2671	1294	1311	2605
Călimănești	437	586	1023	474	482	956	452	471	923	492	530	1022
Total mz.Frontiera	5669	5890	11559	5962	6022	11984	5852	5952	11804	5486	5580	11066
Total raion												
Ponderea microzonei în raion, %	16,74	16,77	17,00	18,02	17,70	17,86	17,78	17,66	17,70	16,71	16,53	16,62

Dinamica populației pe diferite categorii de vârstă

Denumire	2008				2011				2008		2011		Pensionari, 2008	Pensionari, 2011
	0-2 ani	3-6 ani	7-15 ani	total	0-2 ani	3-6 ani	7-15 ani	total	b. 16-61	f. 16-58	b. 16-61	f. 16-58		
Bărboieni	26	51	91	168	186	40	134	360	309	277	288	337	150	583
Bălăurești	83	151	399	633	548	126	356	1030	712	737	895	903	291	1708
Grozești	39	97	232	368	357	98	243	698	869	830	860	834	560	1441

Zberoaia	56	70	263	389	369	83	247	699	590	612	677	685	284	274
Marinici	102	165	342	609	539	161	364	1064	859	833	930	947	298	1750
Călimănești	39	69	191	299	226	71	170	467	238	380	322	360	106	680
Total mz.Frontiera	345	603	1518	2466	2225	579	1514	4318	3577	3669	3972	4066	1689	6436
Total raion														
Ponderea microzonei în raion, %	21,35	19,46	17,08	18,13	19,22	19,19	18,04	18,79	18,09	17,91	15,40	15,50	16,94	61,93

Strucrura funciară, ha

Denumirea comună	Total deținători de teren	Intravilan	Terenuri agricole, inclusiv:							Păduri	Râuri, lacuri, bazine	Alte terenuri	Teren FR
			Total teren agricol	Teren arabil	Plantații multianuale, inclusiv:			Pășuni, fânețe	Pârloaga				
					Total	Vii	Livezi						
Bărboieni	292	73,09	618,08	524,03	94,05	94,05	0	0	2	388,7	65,26	20,54	108,73
Bălăurești	789	118	1072,93	812,85	163,78	153,08	10,7	0	1	138,7	42,02	14,66	233,53
Grozești	936	131,38	1267,08	983,54	259,25	210,25	49	0,59	3	414,57	103,96	23,39	286,68
Zberoaia	634	126	945,11	877,35	67,76	29,92	37,84	0	51,09	323,28	66,01	15,9	269,3
Marinici	14	122,4	1061,56	854,40	205	139,5	65,5	2,16	2	350,39	55,13	23,7	438,57
Călimănești	11	62,59	455,80	391,33	60,77	45,67	15,1	0	1	44,29	65,07	4,3	193,03
Total mz.Frontiera													
Total raion	2676	633,46	5420,56	4443,5	850,61	672,47	178,14	2,75	60,09	1659,93	397,45	102,49	1629,84
Ponderea microzonei în raion, %	6,89	13,95	19,60	22,69	10,89	13,10	6,66	1,61	8,84	10,78	24,26	20,33	15,90

Agenți economici

	II 2011	II 2012	GȚ 2011	GȚ 2012	Pat 2011	Pat 2012	SA 2011	SA 2012	SRL 2011	SRL 2012	CA 2011	CA 2012	IS 2011	IS 2012	AGȚ 2011	AGȚ 2012	Alte 2011	Alte 2012
Bărboieni	12	12	200	201	0	1	0	0	10	11	0	0	1	1	0	0	3	3
Bălăurești	20	20	947	947	0	0	0	0	6	0	0	0	1	1	0	0	13	13
Grozești	34	34	1005	1007	0	1	0	0	6	6	0	0	1	1	0	0	14	14
Zberoaia	13	13	687	687	1	1	0	0	4	4	0	0	1	1	0	0	7	7
Marinici	19	19	624	627	0	1	0	0	5	5	0	0	1	1	0	0	7	7
Călimănești	8	9	284	284	0	1	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	2	2
Total mz.Frontiera	106	107	3747	3753	1	5	0	0	32	27	0	0	6	6	0	0	46	46
Total raion																		
Ponderea microzonei în raion, %	11,28	11,15	21,28	21,21	0,63	2,71	0	0	8,57	6,90	0	0	18,75	18,75	0	0	13,48	13,29

Venituri, mii lei

Denumire	Total încasări				Transferuri				Total venituri			
	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Bârboieni	169,8	188,0	178,2	214,8	1134,8	1748,1	1828,4	1953,5	1304,6	1936,1	2006,5	1738,7
Bălăurești	332,5	344,3	416,8	441,8	5909,7	4006,6	4409,8	4335,6	6242,2	4350,9	4826,6	4777,3
Grozești	369,6	435,6	465,2	663,3	2528,4	3943,5	4178,2	3946,5	2898,0	4379,0	4753,4	4610,4
Zberoaia	264,0	282,4	294,4	338,4	2119,9	2616,4	3047,0	2908,6	2383,9	2898,8	3341,3	3247,0
Marinici	206,7	291,4	364,1	327,4	2440,4	3099,3	3561,0	3097,1	2647,2	3390,7	3925,1	3424,5
Călimănești	128,9	124,6	135,8	126,6	4089,8	2292,6	1972,3	2453,9	4218,7	2417,1	2108,2	2580,5
Total mz.Frontiera	1471,5	1666,3	1854,5	2112,3	18223,0	17706,5	18996,7	18695,2	19694,6	19372,6	20961,1	20378,4
Total raion	13377,7	12993,1	15268,6	19820,6	72184,2	96260,5	97877,5	95352,5	85562,4	110262,8	113847,1	114306,1
Ponderea microzonei în raion, %	11,00	12,82	12,15	10,65	25,25	18,39	19,41	19,60	23,02	17,57	18,41	17,82

Cheltuiel, mii lei

	Total cheltuieli			
	2009	2010	2011	2012
Bârboieni	1416,4	1890,6	2120,0	1914,7
Bălăurești	6458,6	4368,7	5129,6	4907,3
Grozești	3249,8	4194,8	4709,6	4669,6
Zberoaia	2435,5	2695,9	3386,0	3315,9
Marinici	2768,5	2665,0	4612,4	3880,1
Călimănești	2891,8	3023,7	2155,2	2656,8
Total mz.Frontiera	19220,6	18838,7	22112,8	21344,4
Total raion				
Ponderea microzonei în raion, %	20,69	18,01	18,48	17,69

Structura cheltuielilor, mii lei

Denumire	Primăria				Învățământ total				Tineret și sport				Cămine culturale, biblioteci				Amenajarea teritoriului			
	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Bârboieni	227,3	237,0	279,6	278,6	1038,5	1462,2	1352,7	1285,5	0,9	1,1	1,1	1,7	68,1	51,6	349,2	117,7	5,3	52,2	38,0	7,2
Bălăurești	388,5	444,3	460,3	400,2	2452,2	3284,6	3586,0	4049,7	1,8	2,5	3	3,3	113,5	299,3	365,2	292,5	60,0	134,7	16,0	24,5
Grozești	335,1	321,9	459,7	496,0	2281,9	2999,9	3582,9	3518,5	1,5	0,3	2,4	0	128,6	677,9	560,6	393,5	57,2	99,8	13,3	134,7
Zberoaia	301,5	299,6	387,4	360,8	1538,6	1742,1	2102,9	2332,6	2,9	3,1	6,4	5,4	144,1	254,5	811,5	318,8	33,1	249,6	96,1	53,8
Marinici	270,6	311,0	382,2	483,6	2060,8	1691,7	3785,6	2796,1	4,0	6,0	5,0	16,3	128,2	62,8	82,8	142,5	170,6	172,3	124,6	33,3
Călimănești	263,9	269,7	253,2	335,7	2460,9	2376,0	1550,4	1774,9	1,0	1,2	1,3	1,4	54,7	53,9	64,3	62,5	15,8	38,5	45,3	6,5
Total mz.Frontiera	1786,9	1883,5	2222,4	2354,9	11832,9	13556,5	15960,5	15757,3	12,1	14,2	19,2	28,1	637,2	1400	2233,6	1327,5	342	748	333,3	260,0
Total raion	8144,2	7798,1	10077,4	9946,6	60503,7	68180,9	80568,3	86729,0	512	1032,1	627,4	882,7	3392,9	4384,6	6718,3	5097,1	5536,7	6002,4	5534,6	6773,5

Ponderea microzonei în raion, %	21,94	24,15	22,05	23,67	19,56	19,88	19,81	18,16	2,36	1,38	3,06	3,18	18,78	31,93	33,25	26,04	6,18	12,46	6,02	3,83
--	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	-------------	-------------	-------------	-------------	--------------	--------------	--------------	--------------	-------------	--------------	-------------	-------------

Forța de muncă

Denumire	Total populație angajată/înregistrată				Total șomeri înregistrați			
	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Bărboieni	2	7	2	4	21	24	11	22
Bălăurești	7	6	5	6	62	18	8	9
Grozești	1	0	0	0	45	34	18	17
Zberoaia	6	3	3	3	36	31	7	20
Marinici	4	4	3	6	55	37	36	38
Călimănești	2	1	0	1	53	14	31	11
Total mz.Frontiera	22	21	14	20	272	158	111	117
Total raion								
Ponderea microzonei în raion, %	14,66	14,89	11,47	12,42	14,52	15,64	13,89	15,25

Capacitatea de cazare

[illegible]

Infrastructura drumurilor

	2008					2012				
	naționale	locale	cu îmbrăc. Rigidă	străzi, drumuri	însl. Îmbr. Rigidă	naționale	locale	cu îmbrăc. Rigidă	străzi, drumuri	însl. Îmbr. Rigidă
Bârboieni	7	6	3	4,5	1,5	7	6	3	4,5	1,5
Bălăurești	3	31	21	10	0,7	3	31	11	10	0,7
Grozești										
Zberoaia	3	31,62	9	12	15	3	31,62	12	12	20
Marinici	0	18	18	45	12	0	18	18	45	12
Călimănești	2	6	0	6	0	2	6	0	6	0
Total mz.Frontiera	15	92,62	51	77,5	29,2	15	92,62	44	77,5	34,2
Total raion										
Pondere microzonei în raion, %	18,99	17,77	23,39	17,10	28,10	18,99	18,85	20,18	18,23	18,99

3 Microregiunea Nord-Vest

Date generale

Denumirea comună	Sate din componența	Data fondării	Nr. Locuitori	Suprafața totală, ha	Densitatea, loc/1 km2	Fond locativ, m2	Nr. De case	Nr. Străzi	Lungimea stradală, km	Nr. Agenți economici
Brătuleni	Brătuleni	1439	2132	2383	127	28116	689	43	30	16
	Cârnești	1619								
Boldurești	Boldurești	1429	4187	3267	71	66487	1438	58	46	34
	Băcșeni	1829								
	Chilișoaia	1923								
Valea Trestieni	Valea Trestieni	1656	2185	2173	83	35394	658	54	23	14
	Isăicani									
	Luminița									
	Odobesti									
	Selișteni									
Soltanești	Soltanești	1425	1562	1535	79		463	35	9,4	23
Total N-V			10039	9066	360	129997	3248	190	108,4	87
Total raion										
Pondere microzonei în raion, %				15,47		11,38	14,54	22,09	9,42	9,26

Număr populație

Denumire	2008			2009			2010			2011		
	bărbați	femei	total	bărbați	femei	total	bărbați	femei	total	bărbați	femei	total
Brătuleni	1154	1079	2233	1168	1092	2260	1149	1070	2219	1068	1064	2132
Boldurești	2091	2155	4246	2107	2169	4276	2087	2143	4230	2007	2180	4187
Valea Trestieni	1120	933	2053	1131	944	2075	1104	925	2029	1098	1087	2185
Soltanești	788	774	1562	796	785	1581	783	764	1547	785	750	1535
Total N-V	5153	4941	10094	5202	4990	10192	5123	4902	10025	4958	5081	10039
Total raion												
Ponderea microzonei în raion, %	15,21	14,07	14,85	15,72	14,67	15,19	15,60	14,49	15,01	15,10	15,05	15,08

Dinamica populației pe diferite categorii de vârstă

	2008				2011				2008		2011		Pensionari, 2008	Pensionari, 2011
	0-2 ani	3-6 ani	7-15 ani	total	0-2 ani	3-6 ani	7-15 ani	total	b. 16-61	f. 16-58	b. 16-61	f. 16-58		
Brătuleni	80	126	465	671	457	158	313	928	633	524	755	751	329	1351
Boldurești	109	209	575	893	740	195	524	1459	1048	1081	1483	1656	726	2768
Valea Trestieni	58	115	232	405	452	98	341	891	632	600	757	746	416	1427
Soltanești	59	83	219	361	315	114	202	631	451	387	583	548	125	1065
Total N-V	306	533	1491	2330	1964	565	1380	3909	2764	2592	3578	3701	1596	6611
Total raion														
Ponderea microzonei în raion, %	18,94	17,20	16,77	17,13	16,96	18,73	16,44	17,01	13,98	12,65	13,86	14,08	16,01	63,61

Strucrua funciară, ha

Denumirea comună	Total deținători de teren	Intravilan	Terenuri agricole, inclusiv:							Păduri	Râuri, lacuri, bazine	Alte terenuri
			Total teren agricol	Teren arabil	Plantații multianuale, inclusiv:			Pășuni, fânețe	Pârloaga			
					Total	Vii	Livezi					
Brătuleni	1237	165,05	957,55	804,66	142,08	126,08	16	8,81	62	672,69	199,94	15,15
Boldurești	2680	290,33	2314,58	1939,81	328,31	173,3	155,01	12,75	3	1091,4	87	24,86
Valea Trestieni	1652	97	1227,5	1111	116,5	47	695	0	2	328,5	18,14	24,07
Soltanești	941	146,82	732,14	646,04	75,15	21,72	53,43	0,95	42	144,51	37,04	6,76
Total N-V												
Total raion	6510	699,2	5231,77	4501,51	662,04	368,1	293,94	22,51	109	2237,1	342,12	70,84
Ponderea microzonei în raion, %	16,76	15,40	18,91	22,99	8,47	7,17	10,98	13,24	16,03	14,52	20,88	14,05

Agenți economici

Denumire	II 2011	II 2012	GȚ 2011	GȚ 2012	Pat 2011	Pat 2012	SA 2011	SA 2012	SRL 2011	SRL 2012	CA 2011	CA 2012	IS 2011	IS 2012	AGȚ 2011	AGȚ 2012	Alte 2011	Alte 2012
Brătuleni	16	16	592	594	0	0	0	0	2	2	0	0	1	1	0	0	4	4
Boldurești	34	34	1108	1108	0	0	0	0	17	17	0	0	1	1	0	0	8	8
Valea Trestieni	14	14	497	499	0	0	0	0	2	2	0	0	1	1	0	0	13	13
Soltanești	23	24	496	497	0	2	0	0	4	4	0	0	1	1	0	0	7	7
Total N-V	87	88	2693	2698	0	2	0	0	25	25	0	0	4	4	0	0	32	32
Total raion																		
Ponderea microzonei în raion, %	9,26	9,17	15,30	15,25	0	1,08	0	0	6,70	6,39	0	0	12,5	12,5	0	0	9,38	9,24

Venituri, mii lei

Denumire	Total încasări în teritoriu				Transferuri				Total venituri			
	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Brătuleni	232,2	268,4	340,4	285,5	2199,3	3178,6	3369,1	3946,8	2431,5	3447,0	3802,1	4232,3
Boldurești	564,5	706,9	772,4	803,7	3802,7	5315,9	5597,0	5387,1	4367,2	6022,8	6369,5	6190,8
Valea Trestieni	250,7	230,8	275,6	250,7	1728,8	2521,2	2853,1	3406,1	1979,5	2752,0	3129,7	3455,4
Soltanești	189,1	169,3	402,2	340,9	3015,4	2240,7	2519,1	2690,4	3204,5	2410,0	3017,5	3095,4
Total N-V	1236,5	1375,4	1790,6	1680,8	10746,2	13256,4	14338,3	15430,4	11982,7	14631,8	16318,8	16973,9
Total raion												
Ponderea microzonei în raion, %	9,24	10,59	11,73	8,48	14,89	13,77	14,65	16,18	14,00	13,27	14,33	14,85

Cheltuieli, mii lei

Denumire	Total cheltuieli			
	2009	2010	2011	2012
Brătuleni	2527,8	3381,7	3426,4	4362,7
Boldurești	4484,1	5880,4	6170,6	6514,7
Valea Trestieni	2046,2	2705,8	3025,3	3406,8
Soltanești	3355,7	2430,2	2857,3	3405,4
Total N-V	12410,2	14398,1	15479,6	17689,6
Total raion				
Ponderea microzonei în raion, %	13,36	13,76	12,94	14,66

Structura cheltuielilor, mii lei

Denumirea	Primăria				Învățământ total				Tineret și sport				Cămine culturale, biblioteci				Amenajarea teritoriului			
	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Brătuțeni	284,3	284,7	460,5	439,8	2037,4	2688,3	2626,2	3142,7	13,9	2,9	5,0	0	94,7	105,4	99,8	328,8	0,5	17,6	155,2	348,2
Boldurești	433,8	303,1	374,8	508,7	3229,7	4212,9	5121,8	5122,1	4,1	2,5	12,6	1,7	321,5	460,6	267,4	334,6	148,0	705,7	275,2	178,6
Valea Trestieni	266,0	329,8	268,3	382,4	1590,7	1926,6	2397,8	2705,3	1,2	1,2	1,2	2,2	88,7	86,1	91,9	103,2			3,4	14,5
Soltanești	296,4	264,6	359,1	372,7	1810,5	1856	2002,4	2538,8	1,6	1,8	1,9	2,3	451,6	120,0	215,4	99,2	190,9	83,2	172,3	33,1
Total N-V	1280,5	1182,2	1462,7	1703,6	8668,3	10683,8	12148,2	13508,9	20,8	8,4	20,7	6,2	956,5	772,1	674,5	865,8	339,4	806,5	606,1	574,4
Total raion	8144,2	7798,1	10077,4	9946,6	60503,7	68180,9	80568,3	86729,0	512	1032,1	627,4	882,7	3392,9	4384,6	6718,3	5097,1	5536,7	6002,4	5534,6	6773,5
Ponderea microzonei în raion, %	15,72	15,16	14,51	17,12	14,33	15,67	15,08	15,57	4,06	0,81	3,30	0,7	28,19	17,61	10,04	16,98	6,13	13,44	10,95	8,48

Forța de muncă

Denumire	Total populație angajată/înregistrată				Total șomeri înregistrați			
	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Brătuleni	0	0	1	3	125	54	69	31
Boldurești	3	1	2	1	69	23	25	24
Valea Trestieni	4	2	2	0	88	34	19	16
Soltanești	6	5	0	5	18	16	9	22
Total N-V	13	8	5	9	308	127	122	93
Total raion								
Ponderea microzonei în raion, %	8,66	5,60	4,10	5,60	16,44	12,57	15,26	12,12

Capacitatea de cazare

[illegible]

Infrastructura drumurilor

Denumire	2008					2012				
	naționale	locale	cu îmbrăc. Rigidă	străzi, drumuri	insl. Îmbr. Rigidă	naționale	locale	cu îmbrăc. Rigidă	străzi, drumuri	insl. Îmbr. Rigidă
Brătuleni	0	0,5	0			0	0,5			
Boldurești	0	36	4				36	7		
Valea Trestieni	0	12					12			
Soltanești	3	6,4	0	3,4		3	6,4	3	3,4	
Total N-V	3	54,9	4	3,4	0	3	54,9	10	3,4	0
Total raion										
Pondere microzonei în raion, %	3,80	10,53	1,83	0,75	0,00	3,80	11,17	4,59	0,80	0,00

4. Microregiunea Nord-Est

Date generale

Denumirea comună	Sate din componența	Data fondării	Nr. Locuitori	Suprafața totală, ha	Densitatea, loc/1 km2	Fond locativ, m2	Nr. De case	Nr. Străzi	Lungimea stradală, km	Nr. Agenți economici
Milești	Milești	10.05.1439	3017	4394	69	52709	1044	76	200	41
Bălănești	Bălănești	22.11.1610	2884	4218	69	51709	1112	30	108	27
	Găureni									
Vânători	Vânători	1619	1115	1540	159	41070	576	34	63	16
Ciutești	Ciutești	1579	1842	1639	126	41970	586	32	62	27
	Valea Nărnovei						83			
Ciorești	Ciorești	1443	4531	3756,02	123	96700	1300	17	35	40
	Vulcănești									
Seliște	Seliște	1426	3363	3826		42794	1208	32	114	40
	Păruceni									
Total N-E			16752	19373,02	546	326952	5909	221	582	191
Total raion										
Pondere microzonei în raion, %				33,06		28,61	26,46	25,70	50,58	14,91

Denumire	2008			2009			2010			2011		
	bărbați	femei	total	bărbați	femei	total	bărbați	femei	total	bărbați	femei	total
Milești	1508	1537	3045	1519	1550	3069	1497	1525	3022	1486	1531	3017
Bălănești	1460	1472	1932	1472	1481	2953	1449	1461	2910	1433	1451	2884
Vânători	556	570	1128	570	583	1153	545	559	1104	549	566	1115
Ciutești	860	970	1830	871	982	1853	848	956	1804	860	982	1842
Ciorești	2260	2340	4600	2275	2354	4629	2247	2327	4574	2221	2310	4531
Seliște	1683	1737	3420	1694	1749	3443	1670	1729	3399	1656	1707	3363
Total N-E	8327	8626	15955	8401	8699	17100	8256	8557	16813	8205	8547	16752
Total raion												
Pondere micr. în raion, %	24,58	24,56	23,47	25,40	25,58	25,49	25,07	25,29	25,18	25,0	25,32	25,16

	2008				2011				2008		2011		Pensionari, 2008	Pensionari, 2011
	0-2 ani	3-6 ani	7-15 ani	total	0-2 ani	3-6 ani	7-15 ani	total	b. 16- 61	f. 16- 58	b. 16- 61	f. 16- 58		
Milești	75	136	398	609	571	147	428	1146	1046	952	1058	1103	696	1942
Bălănești	66	65	251	382	535	138	389	1062	524	515	1044	1062	298	1923
Vânători	51	71	183	305	223	54	155	432	418	405	394	411	315	184
Ciutești	36	131	166	333	315	75	277	667	402	476	583	705	599	1253
Ciorești	123	286	751	1160	927	225	697	1849	1307	1412	1524	1613	721	2975
Seliște	88	151	502	741	627	140	447	1214	867	901	1209	1260	658	2131
Total N-E	439	840	2251	3530	3198	779	2393	6370	4564	4661	5812	6154	3287	10408
Total raion														
Ponderea microzonei în raion, %	27,17	27,11	25,32	25,95	27,62	25,82	28,51	27,72	23,08	22,75	22,52	23,42	32,98	100,1

[illegible]

Total raion	11221	1394,21	6590,83	4275,26	2280,56	1322,51	958,05	31,46	45	5084,24	350,59	87,5
Ponderea microzonei în raion, %	28,89	30,72	23,83	21,83	29,20	25,76	35,81	18,51	6,62	33,01	21,40	17,35

Agenți economici

	II 2011	II 2012	GT 2011	GT 2012	Pat 2011	Pat 2012	SA 2011	SA 2012	SRL 2011	SRL 2012	CA 2011	CA 2012	IS 2011	IS 2012	AGT 2011	AGT 2012	Alte 2011	Alte 2012
Milești	30	31	1340	1340	0	1	1	1	6	7	0	0	1	1	0	0	8	10
Bălănești	20	21	745	746	0	0	0	0	5	5	0	0	1	1	0	0	9	9
Vânători	14	14	167	168	0	0	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	3	3
Ciutești	20	22	909	912	1	0	0	0	3	4	0	0	1	1	0	0	8	8
Ciorești	29	29	1192	1196	3	2	0	0	7	8	0	0	1	1	0	0	15	15
Seliște	25	26	933	936	1	1	0	0	12	12	0	0	1	1	0	0	40	40
Total N-E	138	143	5286	5298	5	4	1	1	34	37	0	0	6	6	0	0	83	85
Total raion																		
Ponderea microzonei în raion, %	14,69	14,91	30,03	29,95	3,18	2,17	4,76	4,76	9,11	9,46	0	0	18,75	18,75	0	0	24,34	24,56

Venituri, mii lei

Denumire	Total încasări în teritoriu				Transferuri				Total venituri			
	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Milești	401,1	381,2	440,0	457,2	3100,4	7553,1	4941,5	4472,0	3501,5	7944,3	5465,3	4929,2
Bălănești	326,4	331,8	378,6	477,1	3255,4	3855,5	4460,0	5175,4	3581,9	4187,4	4838,3	5652,5
Vânători	132,6	139,0	149,2	174,6	994,2	1631,1	1732,1	1789,7	1126,9	1770,0	1881,3	1964,3
Ciutești	251,3	157,8	186,8	211,1	2014,7	2387,3	3117,7	2626,7	2266,0	2545,2	3406,5	2837,8
Ciorești	391,0	397,0	675,6	607,9	4815,6	6570,8	7463,3	6473,2	5206,6	6967,3	8138,9	7081,1
Seliște	345,6	466,1	591,4	720,2	3697,4	5338,0	5864,0	5026,2	4043,1	5804,1	6455,4	5746,4
Total N-E	1848,0	1872,9	2421,6	2648,1	17877,8	27335,8	27578,6	25563,2	19726,0	29218,3	30185,7	28211,3
Total raion	13377,7	12993,1	15268,6	19820,6	72184,2	96260,5	97877,5	95352,5	85562,4	110262,8	113847,1	114306,1
Ponderea microzonei în raion, %	13,81	14,41	15,86	13,36	24,77	28,40	28,18	26,81	23,05	26,50	26,51	24,68

Cheltuieli, mii lei

	Total cheltuieli			
	2009	2010	2011	2012
Milești	3546,0	5198,0	7266,9	5476,7
Bălănești	3800,4	3635,2	5293,6	5665,9
Vânători	1197,7	1756,2	1894,8	1947,8
Ciutești	2454,9	2332,5	3420,8	3026,6
Ciorești	5515,8	6275,6	7993,6	7578,9
Seliște	4618,7	5638,8	6680,0	6035,8
Total N-E	21133,5	24836,3	32549,7	29731,7

Total raion	92879,2	104626,4	119650,2	120658,7
Ponderea microzonei în raion, %	22,75	23,74	27,20	24,64

Structura cheltuielilor, mii lei

Denumire	Primăria				Învățământ total				Tineret și sport				Cămine culturale, biblioteci				Amenajarea teritoriului			
	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Milești	367,6	353,2	574,5	388,0	2607,4	2856,6	3586,3	3790,2	2,0	3,6	6,9	10,9	65,9	52,7	151,9	107,0	120,3	929,1	225,7	374,4
Bălănești	263,0	274,7	549,2	328,4	2868,3	2952,3	3817,6	3830,5	1,6	1,5		5,4	83,9	89,5	60,4	78,3	52,9	61,3	60,8	104,5
Vânători	270,9	233,4	264,7	378,8	827,9	1112,4	1080,1	1238,8	1,0	2,8	1,5	15,0	72,5	326,9	405,5	202,3	4,8		20,7	14,0
Ciutești	329,2	314,7	568,2	418,8	1549,4	1678,8	2066,0	1914,5	10,0	4,5	3,0	14,7	17,4	84,0	122,8	102,1	224,9	21,9	200,4	265,3
Ciorești	524,0	321,5	396,3	682,2	3613,2	4434,4	4750,3	5672,2	1,0	8,2	3,2	0	362,5	376,7	1161,4	536,5	559,8	255,3	517,9	404,7
Seliște	310,9	291,1	605,9	441,5	3768,4	4592,1	5135,9	4735,5	2,5	4,1	4,0	0	91,3	263,6	197,1	217,9	44,9	172,3	130,4	333,5
Total N-E	2065,6	1788,6	2958,8	2637,7	15234,6	14626,6	20436,2	21181,7	18,1	24,7	24,9	46,0	693,5	1193,4	2099,1	1244,1	1007,6	1439,9	1101,9	1496,4
Total raion	8144,2	7798,1	10077,4	9946,6	60503,7	68180,9	80568,3	86729,0	512	1032,1	627,4	882,7	3392,9	4384,6	6718,3	5097,1	5536,7	6002,4	5534,6	6773,5
Ponderea microzonei în raion, %	20,06	20,88	15,08	26,51	27,34	27,83	25,44	24,42	88,28	92,90	87,22	5,21	22,13	12,90	12,64	24,41	47,81	38,76	57,23	22,09

Forța de muncă

Denumire	Total populație angajată/înregistrată				Total șomeri înregistrați			
	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Milești	0	2	5	1	94	39	18	24
Bălănești	0	0	2	2	120	47	43	36
Vânători	4	1	4	4	71	38	31	30
Ciutești	0	2	1	0	60	31	18	13
Ciorești	4	1	4	2	243	110	81	61
Seliște	4	3	4	6	117	52	44	39
Total N-E	12	9	20	15	705	317	235	203
Total raion								
Ponderea microzonei în raion, %	8,66	6,38	16,39	9,31	37,64	31,38	29,41	26,46

Capacitatea de cazare

[illegible]

Seliște	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Total N-E	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0
Total raion																
Pondereea microzonei în raion, %	0	0	0	0	0	0	0	0	25	25	25	25	0	0	0	0

Infrastructura drumurilor

	2008					2012				
	naționale	locale	cu îmbrăc. Rigidă	străzi, drumuri	insl. Îmbr. rigidă	naționale	locale	cu îmbrăc. Rigidă	străzi, drumuri	insl. Îmbr. rigidă
Milești	0	86	9	76	1		86	9	76	1
Bălănești	0	25	10	18	6	0	25	10	18	6
Vânători	0	2	2	10	0,7					
Ciutești	0	30	2	20	2		30	2	20	2
Ciorești	0	30	12	27	12	0	30	15	27	15
Seliște	0	30	10	20	7	0	30	10	20	7
Total N-E	0	231	55	189	34,7	0	201	46	161	31
Total raion										
Pondereea microzonei în raion, %	0,00	44,32	25,23	41,71	33,40	0,00	40,90	21,10	37,87	26,68

5 Microregiunea Sud-Est

Date generale

Denumirea comună	Sate din componența	Data fondării	Nr. locuitori	Suprafața totală, ha	Densitatea, loc/1 km2	Fond locativ, m2	Nr. de case	Nr. străzi	Lungimea stradală, km	Nr. agenți economici
Bursuc	Bursuc	II jum. s. XVIII	1286	1600	217	19790	433	21	23	16
Iurcenii	Iurcenii	1429	2006	2107,16	109	41324	663		12,34	23
	Mârzoaia									
Cristești	Cristești	1429	1216	1385	90	27211	431	22	19	17
Bolțun	Bolțun	1499	1060	1571,76	77	18536	331	25	15	10
	Cornești									
Șișcani	Șișcani	1409	2874	3122	95,5	58791	935	41	19	14
	Drojdieni									
	Odaia									
Total S-E			8442	9785,92	588,5	165652	2793	109	88,34	80
Pondereea microzonei în raion, %				16,70		14,50	12,51	12,67	7,68	8,34

Număr populație

Denumire	2008			2009			2010			2011		
	bărbați	femei	total	bărbați	femei	total	bărbați	femei	total	bărbați	femei	total
Bursuc	560	747	1307	572	758	1330	549	736	1285	550	736	1286
Iurceni	1075	1225	2300	1087	1236	2323	1062	1211	2273	1039	967	2006
Cristești	625	632	1257	636	643	1279	613	621	1234	604	612	1216
Bolțun	589	567	1156	599	580	1179	577	559	1136	561	499	1060
Șișcani	1462	1521	2983	1474	1534	3008	1450	1508	2958	1438	1436	2874
Total S-E	4311	4692	9003	4368	4751	9119	4251	4635	8886	4192	4250	8442
Total raion												
Pondere microzonei în raion, %	12,73	13,36	13,24	13,20	13,97	13,60	12,91	13,70	13,31	12,76	12,59	12,67

Dinamica populației pe diferite categorii de vârstă

	2008				2011				2008		2011		Pensionari, 2008	Pensionari, 2011
	0-2 ani	3-6 ani	7-15 ani	total	0-2 ani	3-6 ani	7-15 ani	total	b. 16-61	f. 16-58	b. 16-61	f. 16-58		
Bursuc	19	81	187	287	251	75	153	479	370	480	397	583	142	877
Iurceni	39	54	294	387	362	84	270	716	648	672	769	697	243	1383
Cristești	33	56	162	251	274	67	168	509	435	407	436	444	164	788
Bolțun	29	59	138	226	203	77	155	435	375	424	406	344	131	708
Șișcani	64	141	360	565	528	161	391	1080	921	1028	1047	1045	469	1896
Total S-E	184	391	1141	1716	1618	464	1137	3219	2749	3011	3055	3113	1149	5652
Total raion														
Pondere microzonei în raion, %	11,39	12,62	12,84	12,61	13,97	15,38	13,54	14,01	13,90	14,70	11,83	11,85	11,53	54,38

Strucura funciară, ha

Denumirea comună	Total deținători de teren	Intravilan	Terenuri agricole, inclusiv:							Păduri	Râuri, lacuri, bazine	Alte terenuri
			Total teren agricol	Teren arabil	Plantații multianuale, inclusiv:			Pășuni, fânețe	Pârloaga			
					Total	Vii	Livezi					
Bursuc	420	73,62	267,45	129,54	135,45	102,45	33	2,46	5,25	118,15	0,18	1,5
Iurceni	1147	135	820,79	368,5	451,83	296,27	155,56	0,46	6,3	690,72	34,9	14,22
Cristești	618	104	617,66	309,51	308,15	259,15	49	0	0	439,16	36,59	9,13
Bolțun	1062	105,29	674,14	282,84	390,8	236,55	154,25	0	0	431,44	21,47	15,35
Șișcani	1839	264,59	1674,38	919,01	755,37	620,82	134,55	0	2	565,55	97,44	23,53
Total S-E												
Total raion	5085	682,5	4054,42	2009,4	2041,6	1515,24	526,36	2,92	13,55	2245.02	190.58	63.73

Ponderea microzonei în raion, %	13.08	15.04	14.66	10.26	26.14	29.51	19.67	0.017	1.99	14.57	11.63	12.64
--	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	-------------	--------------	--------------	--------------

Agenți economici

	II 2011	II 2012	GT 2011	GT 2012	Pat 2011	Pat 2012	SA 2011	SA 2012	SRL 2011	SRL 2012	CA 2011	CA 2012	IS 2011	IS 2012	AGT 2011	AGT 2012	Alte 2011	Alte 2012
Bursuc	13	16	204	204	0	2	0	0	2	2	0	0	1	1	0	0	2	2
Iurcenii	21	23	705	707	1	1	0	0	7	7	0	0	1	1	0	0	6	6
Cristești	17	17	345	346	0	0	0	0	9	10	0	0	1	1	0	0	5	5
Boițun	10	10	517	519	0	0	0	0	2	2	0	0	1	1	0	0	1	1
Șișcani	14	14	1029	1053	2	6	0	0	8	8	0	0	1	1	0	0	9	9
Total S-E	75	80	2800	2829	3	9	0	0	28	29	0	0	5	5	0	0	23	23
Total raion																		
Ponderea microzonei în raion, %	7,98	8,34	15,90	15,99	1,91	4,89	0	0	7,50	7,41	0	0	15,62	15,62	0	0	6,74	6,64

Venituri, mii lei

	Total încasări în teritoriu				Transferuri				Total venituri			
	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Bursuc	115,4	120,2	164,4	159,8	1164,9	1724,5	2123,0	3817,7	1280,3	1844,7	2287,4	3977,5
Iurcenii	596,5	422,2	465,9	517,7	2782,8	3420,7	3536,7	3464,7	3379,3	3842,8	4002,7	3982,4
Cristești	265,3	252,5	306,6	750,1	1517,0	2238,4	2681,0	3304,8	1782,3	2491,0	2988,0	4054,9
Boițun	194,7	121,7	124,0	116,7	1559,6	1458,0	1431,9	1694,7	1754,3	1579,7	1555,8	1811,4
Șișcani	647,9	644,9	758,8	781,5	2987,5	6355,1	4716,0	4082,5	3635,5	7000,0	5484,8	4864,0
Total S-E	1819,8	1561,5	1819,7	2325,8	10011,8	15196,7	14488,6	16364,4	11831,7	16758,2	16318,7	18690,2
Total raion	13377,7	12993,1	15268,6	19820,6	72184,2	96260,5	97877,5	95352,5	85562,4	110262,8	113847,1	114306,1
Ponderea microzonei în raion, %	13,60	12,02	11,92	11,73	13,87	15,79	14,80	17,16	13,83	15,20	14,33	16,35

Cheltuieli, mii lei

	Total cheltuieli			
	2009	2010	2011	2012
Bursuc	1443,7	1417,6	2209,7	3894,4
Iurcenii	3753,6	3940,1	3851,4	4326,6
Cristești	1972,0	2406,5	3025,8	3727,4
Boițun	1895,8	1580,1	1507,9	1751,4
Șișcani	3689,0	5005,5	7273,7	4929,7
Total S-E	12754,1	14349,8	17868,5	18629,5
Total raion	92879,2	104626,4	119650,2	120658,7
Ponderea microzonei în raion, %	13,73	13,72	14,93	15,44

Denumirea	Primăria				Învățământ total				Tineret și sport				Cămine culturale, biblioteci				Amenajarea teritoriului			
	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Bursuc	297,5	207,7	284,9	280,5	1045,7	1056,9	1698,4	3372,5	0	0	0	2,0	36,5	49,9	36,2	30,6	10,0	42,6	150,1	105,1
Iurceni	279,8	249,9	339,3	342,2	2506,8	2713,1	2967,7	3451,9	1,2	1,1	2,4	5,0	91,2	152,8	377,1	122,4	243,3	244,0	25,1	181,1
Cristești	204,8	209,6	263,3	328,5	1255,4	1693,7	1928,3	2308,8	4,2	4,0	8,7	7,6	64,0	68,7	229,7	74,5	255,5	288,7	98,8	153,1
Bolțun	280,5	225,1	349,9	270,7	760,0	1159,4	996,3	1158,6	1,6	1,9	1,3	4,9	53,4	58,6	61,8	59,0	639,9	50,0		104,3
Șișcani	315,0	423,6	676,2	409,0	2657,7	3717,2	3933,8	3887,6	2	19,0	3	6,2	109,7	123,3	157,3	333,9	51,7	56,3	51,6	85,1
Total S-E	1377,6	1315,9	1913,6	1630,9	8225,6	10340,3	11524,5	14179,4	9	26	15,4	25,7	354,8	453,3	862,1	620,4	1200,4	681,6	325,6	628,7
Total raion	8144,2	7798,1	10077,4	9946,6	60503,7	68180,9	80568,3	86729,0	512	1032,1	627,4	882,7	3392,9	4384,6	6718,3	5097,1	5536,7	6002,4	5534,6	6773,5
Pondere microzonei în raion, %	16,92	16,87	18,99	16,39	13,60	15,17	14,30	16,35	1,76	2,52	2,45	2,91	10,46	10,34	12,83	12,17	21,68	11,36	5,88	9,28

Denumire	Total populație angajată/înregistrată				Total șomeri înregistrați			
	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Bursuc	0	1	1	4	21	57	50	52
Iurcenii	4	3	3	3	28	27	9	24
Cristești	0	0	0	1	18	7	9	5
Bolțun	1	0	2	1	26	12	5	3
Șișcani	2	4	3	1	75	30	20	23
Total S-E	7	8	9	10	168	133	93	107
Total raion								
Pondere microzonei în raion, %	4,66	5,67	7,37	6,21	8,96	13,16	11,63	13,95

[illegible]

în raion, %																
-------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Infrastructura drumurilor

	2008					2012				
	naționale	locale	cu îmbrăc. Rigidă	străzi, drumuri	insl. Îmbr. rigidă	naționale	locale	cu îmbrăc. Rigidă	străzi, drumuri	insl. Îmbr. rigidă
Bursuc	3	4	1	23	0	3	4	1	23	0
Iurcenii	5	30	15	30	15	5	30	15	30	15
Cristești	2,5	2	2	7	1	2,5	2	2	7	1
Bolțun	2	3	1	15	0	2	3	1	15	0
Șișcani	4,5	14,7	10	19,2	10	4,5	14,9	10	19,2	10
Total S-E	17	53,7	29	94,2	26	17	53,9	29	94,2	26
Total raion										
Pondere microzonei în raion, %	21,52	10,30	13,30	20,79	25,02	21,52	10,97	13,30	22,16	22,38